

Георги Русафов

За Голчо от Голтупан и
други весели приказки

На сина ми Иван Г. Русафов

За Голчо от Голтупан...

Цар Глупан

Живял някога един цар.

Преди да наследи престола на баща си, народът го наричал правичката – царското синче Глупан. Но щом станал цар, както всички владетели на света, и той бил заобиколен веднага от ласкатели. Те плъзнали като охлюви край него. Дебнели всичко каквото правел. Ловели всяка дума, която отронвала устата му. И всякога на всичко се възхищавали.

Кихнел ли например новият цар, същия миг около него се струпвала цяла дружина царе-дворци с ухилени до уши лица. Всички пляскали с ръце, всички кокорели очи и един през други се надпреварвали кой похубаво да похвали кихавицата на царя.

– Ах, чухте ли?... – хълцали задъхано едни. – Чухте ли как мъдро кихна нашият повелител?!

– Божествено!... Божествено!... – квакали с просълзени от умиление очи други. – Така сигурно кихат само боговете!

Трети пропълзявали до трона, надигали нагоре глави, проточвали шии и с овлажнели от възторг клепки молели царя:

– Позволи ни, господарю, да погледаме по-отблизо божествените ти ноздри, които умеят така мъдро да кихат!...

Сетне всички граквали в хор:

– О, мъдър, мъдър си ни ти, повелителю наш!

Друг път – след като не обелвал дума по цяла седмица – Глупан най-сетне отварял уста и проговарял:

– Даааа – водата е мокра!

Или:

– Тъйййй – две и две правят четири! Тутакси пред него пак изниквали като че ли изпод земята царедворците и отново подхващали:

– Чухте ли?... Чухте ли каква мъдрост отрониха божествените уста на нашия господар?!... Ах, мъдър, мъдър си ни ти, повелителю наш!

Така минавали ден след ден, година след година и неусетно новият цар бил прославен като най-мъдрият владетел на света. Това, разбира се, не било голяма беда – за кой ли властелин не се разправят всякакви смехории! Но не щеш ли, Глупан наистина повярвал, че нямало по-мъдър от него на земята. И за да покаже на всички своята мъдрост, той

заповядал да разгласят навред из страната, че ще напълни с жълтици чифт дисаги на оногова, който успее да го излъже...

Още същия ден към царския дворец се проточила пъстра върволица от стари и млади, богати и бедни, умни и глупави люде. И всички носели със себе си по чифт празни дисаги, защото всички били сигурни, че в двореца ще излъжат лесно царя и ще им напълнят дисагите със злато. Но там каквото и да разказвали кандидатите за царските жълтици, каквито и небивалици да измисляли, през цялото време Глупан ги слушал мълчливо, чешел невъзмутимо червения си врат и накрая все отвръщал:

– Марш! Това не е лъжа, а истина!

Така всички напускали двореца му с празни дисаги.

Накрая и Голчо от Голтупан решил да опита късмета си при Глупан...

Нахранил той една сутрин куцото си магаре Марко Дългоухи, претнал на гърба му като другите люде чифт големи празни дисаги и – ку-цук-куцук! – двете сиромашки души поели дългия път за царските палати. Вървели без почивка ден, два, три и рано-рано на четвъртата заран Голчо потропал с кривака си на дворцовите порти.

Отворил му вратата сам Глупан, който по-гуй време се разхождал наблизко със свитата си. Като чул защо е дошъл Голчо чак от Голтупан с куцото си магаре и като видял големите празни дисаги на магарешкия гръб, царят се изсмял гръмогласно:

– Ха-ха!... Виджте го тоя дрипльо, толкова е сигурен в печалбата, че докарал и магарето си да му отнесе дисагите с жълтиците! Рибата е още в морето, а цървуланко вече приготвил тигана да я пържи... Хо-хо! – кискал се до задъхване цар Глупан и възхитен от собственото си остроумие, по едно време започнал да се търкаля по земята пред очите на слисаното магаре.

Царедворците подскачали като гумени топки край Глупана, пулели очи един към друг и се надпреварвали да гратат:

– Чухте ли?... Чухте ли как умно го каза нашият господар – рибата още в морето, а цървуланко приготвил тигана да я пържи!... Ах, какъв ум, ах, какво остроумие!

– Да, да, да – какъв ум, какво остроумие!

– И тоя гольо дошъл да дели мегдан с такъв ум!... Ха-ха!

Най-сетне – след като се изморили да гратат и квакат – царедворците отвели госта от Голтупан в залата, където царят изслушвал кандидатите за жълтиците му... Глупан се изкачил на трона, надул се, па се

обърнал строго към Голчо:

– Хайде, гольо, започвай да лъжеш! Но знай, че само ако не успееш да ме излъжеш и да спечелиш жълтиците, ще заповядам да ти ударят сто тояги на голо, та да запомниш кога си ходил да надлъгваш най-мъдрия от мъдрите царе на света!... Е, кажи каква лъжа има да ми казваш!

– Не съм трепал толкова път от Голтупан до тука, за да те лъжа, твое величество! – отвърнал смирено Голчо. – Дошъл съм в двореца ти самата правда да ти кажа, че да си получа онова, което по наследство ми се пада да взема от тебе...

И започнал да разказва:

– Край нашето село има един дълбок сух кладенец...

– Че край кое село няма сух кладенец? – прекъснал го Глупан и пак се разсмял. – Това ли ти е лъжата, гольо?... Ха-ха!... Гответе тоягите, царедворци, ама по-дебели подберете!... Ха-ха!

– Един ден запретнах крачоли, засуках ръкави и започнах да копая сухия кладенец... – продължил Голчо, като че ли бил оглушал за думите на царя. – Копях ден, копах година, ала вместо да излезе вода, тъмната дупка изведнъж светна! Огледах се и видях, че съм из-дълбал цялата земя и съм излязъл от долната ѝ страна. „Хубава работа – рекох си, – ами сега накъде!“ И да си призная, твое величество, доста се изплаших... Та как да не се изплашиш, брате! Нагоре бездна, която дори птиче не може да прехвъркне, а наоколо – земя чужда, земя непозната. Но тъкмо се чудех какво да правя, гледам – към мене тичат запъхтени двама мъже, облечени от главата до краката с коприна, а на кръстовете им се люшкат едни такива голееми саби... „Сбогом, животец!“ – рекох си аз и се приготвих да се прощавам с душицата си. Но щом се приближиха до мене, непознатите мъже взеха да ми се кланят. „Ела, казват, госте-нино от Горната земя, с нас в двореца, че царят ни благоволи да те повика!...“ Няма що, в ръцете им бях – ни е да бягаш, ни е да се опъваш! – и тръгнах. Докато вървахме по пътя за царския палат, най-много ме зачуди едно нещо: накъдето и да се обърнех, пред очите ми навсякъде се мяркаха само магарешки тръни. Надзърнех ли в градините край пътя, в лехите вместо лалета и шибой стърчаха навсякъде магарешки тръни. Повдигнех ли глава към прозорците на къщите, в саксиите се мъдреха важно-важно пак магарешки тръни. Но едва в двореца разбрах защо магарешките тръни бяха на такава голяма ночит в тая страна... Когато ме отведоха в залата, дето трябваше да се срещна с царя, просто щях да припадна от изненада – на трона седеше едно породисто магаре с корона на главата! Коронясаното магаре ме гледаше усмихнато и ми кимаше за

поздрав с дългите си уши. Да, както две и две правят четири, така ми беше вече ясно, че този дългоух усмихнат магарец бе царят на тази чудна страна!... Все пак не можах да се стърпя и се обърнах към моите водачи:

„Бре, хора, свършили ли са се в царството ви човещите, та на трона ви се е разположил този магарец!... Или може би зле виждам?“

„Много добре си виждаш, гостенино – обясни ми единият от тях, – на трона ни наистина седи едно от ушите до копитата си чистокръвно магаре!“

„Че защо него сте си избрали за цар?“ – още не можех да проумея аз.

„Защото сме умен народ... Знаем, че всички царе по света са малко подобни или изцяло приличат на магаретата, затуй си избрахме за цар това чистокръвно магаре, та да сме си на чисто с него – каквато и магария да извърши, прощаваме му, нали си е магаре!...“

В туй време дългоухият владетел ме покани да седна на празното кресло до трона му и започна да ме разпитва:

„Като идваш от Горния свят, пътниче, не си ли чувал да има там едно село с хубавото име Голтупан?“

„Голтупан ли! – надух се тозчас аз от гордост, че славата на моето родно село е достигнала толкова далече, веднага щом чух името му. – Как да не съм чувал за Голтупан, твое величество, когато там съм се родил, там съм израсъл и сега направо от него идвам тука!“

„Така ли! – светнаха на свой ред и очите на негово дългоухо магарешко величество. – Че ти тогава, човече, сигурно можеш да ми кажеш дали е жив моят петдесет и пети братовчед Марко Дългоухи – едно такова скромничко, куничко магаре! Познаваш ли го, слушал ли си нещо за него?... Горкият княз, той е единственият от нашата дългоуха царствуваша династия, за когото досега не знам дали е жив и затуй нищо не съм сторил за благоденствието му!“

„Чакай, твое величество, не е ли лявото ухо на този дългоух княз откъснато по средата?“ – запитах аз нетърпеливо.

„Точно така!... Този благороден белег, според фамилната книга на нашата династия, моят царствен братовчед е спечелил на един рицарски турнир още на младини... Но нима познаваш княз Марко Дългоухи?“

„Има си хас да не го познавам! – викнах аз гордо-гордо и още повече се надух. – Та това е моето магаре Марко Дългоухи!... Виж го ти, милия ми Марко, да бъде княз, в жилите му да тече царска кръв, а досега нищо да не ми обади за това свое величие!... Каква скромност!“

„Жив ли е; кажи ми по-бързо жив ли е моят петдесет и пети царствен братовчед Марко Дългоухи?“ – чак се надигна от трона си развълнуваното магаре цар, като чу думите ми.

„Жив е, бре, жив е! – побързах да го успокоя аз. – Докато бях горе, на Горната земя, той всеки ден си изяждаше по две кошчета слама, похапваше си чат-пат и магарешки тръни на селския мегдан, изпиваше и по две ведра бистра водица!...“

При тази вест магарето цар скочи от трона, протегна шия и изрева от радост така силно, че всички стъкларии в залата зазвъняха. Сетне изтича по обкованите със злато мраморни стъпала на трона и се тръшна върху постлания с персийски килим под, па започна да се търкаля и реве като малаче в локва през юли. С една дума, твое величество, магарето цар изрази радостта си чисто по магарешки. Но да си кажа правич-ката, царю честити, дългоухото величество изпълни тази магария много похубаво и много по-мъдро, отколкото твоя милост направи същото тази сутрин, когато ме посрещна.

Досега цар Глупан слушал мълчаливо, не прекъсвал с нищо разказа на Голчо. Но при последните думи на сиромаха ревнол с цяло гърло над него:

– Какво-о-о-о!... Оня, дългоухият, бил по-мъдър от мене ли? От мене – най-умния, най-мъдрия, най... най... най...

– Да не искаш да кажеш, твое величество, че това е лъжа? – усмихнал се хитро Голчо.

При думата „лъжа“ Глупан се сепнал. Стиснал зъби, свил се отново на трона си и пак замълчал.

А Голчо продължил:

– При царя магаре прекарах три дни и три нощи. През цялото време славно си погуляхме и още по-славно се повеселихме. Но мъката ми па Голтупан и куцото ми магаре Марко Дългоухи, които не бях виждал кой знае откога, не ме напусна нито за минутка. Затуй ма четвъртата заран помолих дългоухия домакин да ми помогне да се върна на Горната земя. В началото той се мръщеше и не даваше дума да се издума за раздяла с мене. Но когато му казах, че това трябва да стане за доброто на неговия царствен петдесет и пети братовчед Марко Дългоухи, очите му начаса се просълзиха от умиление и тропна с предните си копита. Веднага в тронната зала влязоха ония същите, облечените в злато и коприна, които първия ден ме доведоха при него.

„Направете всичко каквото желае гостенинът ми от Горната земя, за да се прибере в родното си село!“ – заповяда им дългоухият цар.

Щом чуха повелята му, придворните ме оставиха да се сбогувам с царя, сетне ме отведоха при едно високо дърво. Когато рекох да видя върха на туй дърво, калпакът ми падна и пак нищо не зърнах – върхът му се губеше кой знае къде нагоре, забулен в облаците.

„Ето ти пътя за Горна земя, гостенино, на добър ти час!“ – рекоха водачите ми и си отидоха. Когато останах сам при високото дърво, тутакси се пипнах за дънера му и започнах да се катеря нагоре. Катерих се ден, катерих се година, докато най-сетне една утрин стигнах върха. И щом разгърнах облака, който забулват всичко пред очите ми, знаеш ли, царю честити, какво видях?... Стоят моят дядо и твоят дядо по средата на друг облак и се карат. Караха се, караха се, па по едно време взеха да се бият. Пата-кю-та... пата-кюта! – бяхте моят дядо дядо ти, че чак пушек се дига. Скочих при тях и с мъка ги разгървах. Тогава от тях научих, че моят дядо биел дядо ти, защото едно време, когато дядо ми и твоят дядо пасли свинете на нашето село, дядо ти загубил селския шопар и моят дядо му помогнал да го намери. От благодарност дядо ти му обещал, че ще му напълни чифт дисаги с жълтици, когато стане цар... Но след туй той станал цар, оставил деца и внуци на престола си, а до ден-дневен не се е издължил на моя дядо!... Та сега дойдох при тебе, царю честити, не да те лъжа, както си помисли тая заран, а да си получа от тебе наследството – това, което твоят дядо дължи на дядо ми още от времето, когато двамата са пасли свинете на Голтупан!

– Каааааак! ... Какво бръщолевих ти, гольо! Чуваш ли се? – ревнал позеленял от гняв цар Глупан над Голча. – Дядото на най-мъдрият цар никога не е бил свинар!... С главата си ще платиш за тая лъжа, нещастнико!

– Какво каза, твое величество? – прекъснал го спокойно Голчо. – Лъжа ли е това, дете казах? Че ако е лъжа, заповядай да напълнят празните ми дисаги с жълтици, както си обещал пред целия народ... А ако пък е истина, няма що – наброи ми това, което дядо ти дължи на моя дядо!... Нали и така, и иначе царската дума на две не бива да става!

Глупан си прехапал езика.

И за да се отърве по-скоро от Голча, заповядал да му напълнят веднага дисагите с жълтици и да ударят десет тояги на куцото му магаре Марко Дългоухи, та по-бързо да се запилее със стопанина си към Голтупан. Далече от неговите очи, далече и от царедворците му, които едва скривали насмешливите си погледи от своя мъдър повелител...

Голчо и богатият му кум

За добро ли, за зло ли, Голчо от Голтупан имал богат кум, другоселец. Но само какъв скъперник бил тоя човек, майко мила!... Макар че бил имотен и могъл да посрещне и изпрати от дома си сити-пресити десет души като Голча, колкото пъти сиромахът се отбивал при него, оня още от дворната врата го посрещал с думите:

– Е-хе, кумец, по напуканите ти устни познавам, че умираш за кратунка студена водица!...

И преди Голчо да му отвърне нещо, кумът се провиквал към жена си:

– Жено, кумецът Голчо се е отбил за малко у нас – извади му веднага прясна водица от дълбокия кладенец, че човекът бърза да си върви, а умира от жажда!...

Така скъперникът посрещал и изпращал Голча години наред само с кратунка студена водица. Никога не го поканил като човек на трапезата си, никога не го нагостил като хората. И сиромахът започнал да отбягва къщата му.

Но един ден – на връщане от града за село – така се случило, че Голчо нямало какво да прави и, волю-неволю, пак се отбил при богатия си кум. Още щом отворил вратата на дома му, отвътре го ударила сладката миризма на току-що извадена от пещта печена кокошка. А бедният човек бил така изгладнял от дългия път, че чак свят му се виел. И тъй като знаел как ще го посрещнат, преди оня да отвори уста, Голчо се провикнал:

– Куме, из пътя се отбих при едно студено кладенче и хубавичко се напих с ледена водица, та сега не ми се слага капка вода в устата!... Затуй пък съм гладен като вълк!

След тия думи кумът се видял натясно, па сторил със свито сърце за първи път място на Голча край софрата си. И сиромахът – както бил гладен – се нахвърлил наистина като вълк върху топлата погача и печената кокошка.

Богатият човек гледал отстрани как изчезвали големите залци в гладната уста на Голчо и се пукал от мъка. Но изтраял – до края на обеда не обелил нито дума, за да спре госта от яденето. Едва когато Голчо си тръгнал за село, той му поръчал строго:

– Кумец, иди си сега със здраве, но се готви и ти за госте – наумил съм да намина тия дни и аз към вас... Ала чуй, човече, като дойда,

искам с кумичката да ме посрещнете така, както аз те посрещнах сега, че иначе – отиде, та се не видя кумството ни!...

– Добре си решил, куме! – отвърнал Голчо. – Ти само ела, па все ще се намери нещо и в нашия сиромашки дом за пред кума.

Сетне двамата се разделили.

Голчо – доволен и сит – засвирукал весело към Голтупан. А кумът му – мрачен и сърдит – се затворил веднага в къщи, за да въздиша до среднощ, че е оставил сиромаша да се нахрани както трябва на софрата му. И не се успокоил за туй нещо, докато една неделна утрин не запитал рано-рано към село Голтупан, на гости у кумеца си Голчо...

Бедните хора посрещнали богатия си кум още на улицата. Децата го начоколили и заскачали радостно край него. Голчо поел от гърба му празните дисаги, към които жадно-жадно поглеждали за подаръци дечурлигата, и бързо го отвел в къщи. А Голчовица – след като целунала чинно ръката му за „добре дошъл“ – тутакси изчезнала към курника, откъдето подир малко изскрякала тревожно за последен път едната от двете кокош-чици на сиромасите.

На втория ден домакините заклали за кума агънцето на единствената си овчица.

На третия ден му поднесли печено прасенце ведно с баница, която стопанката омесила, като изгребала последната шепа брашно от нощвите.

И край – свършило се всичко, което бедните хорица пазели, за да се отсрамят пред кума си!...

Но кумът не мислел да си отива. Харесало му при гостолюбивите стопани, затуй заседнал здраво в дома им. И правел каквото правел, все гледал да отвори дума за това, как Голчо се отбил при него и как той го нагостил с печена кокошка и бяла погача.

– Ама славно ядене беше, кумец, а? – провиквал се често-често той, докато дъвчел настъргено препечената кожичка на прасенцето. – Разкажи, разкажи на кумичката как умее да гошава кумът й кумците си, та и тя да се поотпусне!

Сетне – като поглеждал с лакоми очи към двора, дето се разхождала последната кокошчи-ца на сиромасите – подхвърлял хитро:

– Но и оная черна ярка на двора май не отстъпва по тлъстина на моята кокошка, която изядохме с тебе у дома!...Кумичке, с нея ли си решила да ме гошаваш утре?

Голчо се видял в чудо.

Какво да стори, какво да измисли, та да прогони най-сетне

нахалния човек От дома си!...

Мислил ден, блъскал си главата два дни, па на третия взел, че наредил децата си още в тъмни зори пред кума и им заповядал да му целунат ред по ред ръка за сбогом.

– На добър час, кръстник!... Лек ти път! – записукали едно след друго дечицата, като целували ръката му и се кланяли до земята.

Но кумът ги спрял:

– Чакайте, деца, чакайте – не бързайте да ме изпращате!... Кръстникът ви не си е тръгнал още – ще поседа и тая седмица при вас, а за хатър на баща ви може и другата да ви погос-тувам!...

При тези думи Голчо само дето не умрял от гняв и мъка. Но нямало какво друго да стори, освен още да помисли как да се отърве от нахалника. И мислил колкото време мислил, веднъж му текнало нещо, излязъл бързо от дома и се загубил по кривите сокаци на селото.

Бавил се навън дълго.

Същия ден вечерта, току пред двора на бедняка, застанал един гласовит мъжага, Миг след туй той надул гърди, отворил голямото си гърло и се провикнал колкото му глас държал:

– Чуйте, селяниии!... Дошла е заповед от боляра-господаря всички другоселци, които се намерят утре в Голтупан, да бъдат откарани в господарската каменоломня – роби да му бъдат, само за хлебеца работа да му вършат. Който има уши – да слуша! Комуто е мила главата – да изпълнява! Болярска-господарска воля ви предавам!...

С тази вест гласовитият човек обиколил Голчовата къща от четирите ѝ страни. И всеки път гласът му прокълтявал от страшно по-страшно. Затуй кумът отвърте – веднага щом оня отминал – тутакси тупнал в краката на Голчо и разтреперан като трепетликово листо, ударил на молба:

– Моля ти се, кумец – ти баща, ти майка! – прави-струвай, но ме избави от робство, че така нахалост ще ми отиде животецът!... Къде мога аз, брате, да работя; къде мога в болярската каменоломня гръб да превивам само за една корица хлебец!

Голчо се престорил на угрижен. Хванал главата си с две ръце, забил поглед в пода и започнал да мисли. Мислил колкото мислил, накрая скочил на крака, па извикал:

– Намислих, куме!... Утре преди да съмне, ще те сместя в един чувал, чувала ще метна в колата на съседите и – уж отивам да сея! – ще те изведа от селото. Скланяш ли да я наредим така?

– Скланям, как да не скланям! – просветнали веднага очите на

богатия.

На заранта чорбаджията се хопнал в един голям чувал. Голчо го завързал, метнал го в колата на съседите и преди още да се раздени, подбързил воловците към полето на път за кумовото село. Вървели така двамата – единият край колата с остена, а другият в чувала на колата, – докато изгряло слънцето. По едно време срещу тях се задали двама мъже. И двамата поклащали по една дрянова сопа в десниците си.

– Къде си подранил тъй, бре Голчо? – запитали мъжете сиромаха.

– Тръгнал съм по хладинка да засея с просо нивицата си на Голо бърдо! – отвърнал Голчо и смигнал на мъжете към завързания чувал. – Ей го семето...

– Че тогава спри да отупаме зърното за берекет – просото ти да изкласи буйно като гора!

Голчо спрял колата. И докато кумът в чувала да разбере какво ще правят мъжете, двамата юначаги започнали да налагат с все сила охранената му гърбина с дряновиците си. В същото време припявали весело:

По чувала – тупа-лупа! –
всеки за късмет да тупа,
та просото да се трупа
на камара
във хамбара –
да запечат петлите,
да надпеят момите!...
Удри чувала с дървото –
да е хубаво просото!

Щом натупали по този начин здравата чорбаджията, двамата мъже изчезнали в шумака на близката гора – ни лук яли, ни лук мирисали.

А Голчо смушил пак воловците и заситнил отново край тях, като си засвирукал безгрижно – глух за стонове, които издавал пребитият човек в чувала...

Изминали-неизминали още стотина крачки, зад първия завой пред добичетата изскокнали други двама мъже, също с дрянови сопи в десниците си.

– Накъде си забързал, бре съседе? – викнали те на Голчо.

– Пшеничка карам да посея на нивичката си, дето е на Голо бърдо, момчета... – отвърнал Голчо. – Рекъл съм наесен да гощавам дечицата си само с бели самуни!

– Чакай тогава да благословим зърното – таман дряновиците са в

ръцете ни! – предложили услугите си яките мъже.

Чорбаджията в чувала изтръпнал, разтреперал се. И ненапразно, защото миг след туй върху загладената му гърбина се изсипала нова дървена градушка, този път придружена от още по-гласовит припев:

По чувала – тупа-лупа! –
всеки за късмет да тупа,
да се пълни със пшеница –
да зарадваме децата
със кравай и топла пита,
със масло и с мед покрита!...
Тупа-лупа по чувала –
за пшеница едра, здрава!

Мъжете бърхтели и припявали така дълго, дълго.

През туй време чорбаджията в чувала се мятал като котка в торба. При всеки удар се извивал на кравай. От болка хапел до кръв устните си. Но изтръпнал – не се обадил нито веднъж, докато здравеняците налагали дрянаниците върху него. Едва когато дървената градушка върху гърбината му стихнала и стъпките на юначагите заглъхнали далече в гората, богатият човек изплакал жално-милно към Голча:

– Кумец, моля ти се – ти баща, ти майка! – извади ме от чувала да си вървя вече, че както е тръгнало, преди да стигнеш до кукуруза, по мене няма да остане здрав кокал!...

Голчо отвързал чувала.

Чорбаджията веднага се измушил от него като заек. Сетне плюл на петите си и докато сиромашът да му пожелае „добър път“, издимял към своето село. И вече никога не помирисал пътя за Голтупан...

Как Голчо открил крадеца

Един гален чорбаджийски син – след като пропилял на бърза ръка всичко, което му били оставили родителите – тръгнал по просия. Но нали бил здрав като Дрян, хората го хокали, пъдели го от селата си и той не се заседявал дълго време на едно място.

Така веднъж – като бродел от село на село – новоизлюпеният просяк стигнал до реката, зад която се белеело селцето Голтупан. Решил да пренощува в него. Но реката нямала мост и той тръгнал по брега да търси брод.

Скитал колкото скитал, по едно време го застигнал един селянин, също другоселец. Той видял как сиромашът поглеждал жално-милно към селцето, което вече тънело в привечерния здрач, съжалил се над него и му рекъл:

– Човече, дръж кесията ми да не изпадне във водата, а аз ще нагазя в реката и ще те пренеса оттатък!...

Просякът взел кесията, мушнал я в пазвата си, сетне яхнал селянина и след малко двамата излезли благополучно на другия бряг. Там някогашният чорбаджия кимнал с глава за сбогом на добрия човек и начаса зашрапал към селото.

– Чакай, приятелю! – спрял го селянинът. – Ти забрави да ми върнеш кесията, а в нея ми е скътано цялото богатство!

– Каква кесия, какво богатство? – извърнал към него дебелия си врат просякът и го изгледал страшно, като че ли оня бил посегнал към имането му. – Да не искаш да кажеш, че кесията, дето е в пазвата ми, е твоя!

– А чия е? – засмял се добродушно селянинът. – Не помниш ли, че ти я дадох на отвъдния бряг да я подържиш, докато преминем реката?

– Нищо не си ми давал!... – срязал го просякът. – Кесията си е моя: девет околии съм пребродил, за да изпрося парите в нея, а ти сега за едно пренасяне искаш да ми ги вземеш! И той поел пак към селото.

Селянинът видял, че работата отива на зле, настигнал го, хванал го за ръката и ударил на молба:

– Не се шегувай, човече, върни ми парите... Тази сутрин за тях продадох единствения си вол, че в къщи детето ми е тежко болно; церовے съм тръгнал да диря!

Но алчното сърце на някогашния чорбаджия вече се било разгоряло от блясъка на сиромашките жълтици, затуй се отскубнал от селянина и ревнол отгоре му колкото глас имал:

– Махай се от очите ми!... Нищо няма да ти дам!

Пламнала свада. Стигнало се до бой. Притичали хора, разтървали двамата яки мъже. Сетне всички викнали като из едно гърло срещу добрия селянин:

– Не те ли е грях да посягаш върху париците на бедния човечец, бре халоснико!...

Набеденият селянин се видял в чудо. Как да докаже на тези добряци, че не той иска да ограби просяка, а просякът него вече е окрал!... Каквото и да продумвал, оня веднага го пресичал:

– Лъже!... Парите са си мои; грошче по грошче съм ги събирал, за

да си имам и аз бели пари за черни дни!

И хората повече на него вярвали...

В туй време – накривил калпак, яхнал куцото си магаре Марко Дългоухи – край гълча-ливата тълна минал Голчо от Голтупан. Привлечен от крясъците на просяка и от жаловния глас на ограбения честен селянин, той се отбил при скупчените около тях хора. Погледал свадата, послушал виковете на охранения просяк, дал ухо и за жалбите на другия, па се провикнал:

– Чувайте, народе, ако дадем вяра на това, което говорят тези мъже пред нас, крадец между тях няма – и двамата са чисти като кладенчова вода ненапита!...

– Но нали все пак един от тях е ограбил другия; иначе биха ли се карали така... – обадили се няколко гласа от тълпата.

– Който е направил тази магария, ще научим утре заран от моите вълшебни пръчки; които сега за късмет са в дисагите ми! – отвърнал Голчо и извадил от дисагите си две еднакви по дължина сухи пръчки. – Нека всеки от двамата мъже вземе по една от тези пръчки и пренощува с нея; пръчката, с която ще прекара нощта истинският крадец, до изгрев слънце ще порасне с една педя... Така утре всички ще познаем кой от двамата е крадецът!

Насъбраният народ се съгласил с Голчо.

След туй дали на селянина едната пръчка, а на просяка другата и накрая ги затворили да пренощуват с тях в отделни стаи...

Щом останал сам, селянинът сложил своята пръчка под възглавницата си и нали била чиста съвестта му – веднага заспал. Но просякът – ах, никому от вас це пожелавам да преживее някога това, което претеглил той тази нощ!... Чак до сутринта гузният чорбаджийски син се мятал в леглото като лисица в капан и все мислел и мислел какво да стори, за да се отърве от вълшебството на Голчовата пръчка. И тъй като нищо друго не могъл да измисли, призори той взел, че отрязал от пръчката една педя – толкова, колкото, според думата на Голчо, тя щяла да порасне през нощта, щом като той е крадецът.

Съмнало.

Дошли хора от селото, отвели селянина и просяка на мегдана, дето ги чакал Голчо. А около него народ, народ – игла да хвърлиш, на човек ще падне! И всички чакали с нетърпение да научат чрез вълшебните пръчки кой е истинският крадец...

Голчо взел пръчката от селянина, взел и тази от просяка. Сетне доближил едната до другата и като видял какво е направил просякът със

своята пръчка, тутакси посочил към него:

– Ето го крадеца, народе!... Хората се развълнували, зашумели:

– Как така! – обадили се няколко гласа от тълпата. – Нали неговата пръчка е по-къса, а пръчката на крадеца трябваше през нощта да порасне с една педя!... Голчо се засмял:

– Къде сте чули вие, хора селяни, суха пръчка да расте!... Но видите ли го този измамник, повярвал глупакът на вчерашните ми думи и отрязал пръчката си с една педя – така сам се намъкна в капана!... Нали ненапразно от мъдрите ни е останала приказката, че гузен негонен бяга!...

Сега всички разбрали хитростта на Голчо. Сетне натупали просяка измамник, върнали парите на честния селянин, а Голчо заради мъдростта му си избрали за кмет на Голтупан.

Размяна сред полето

Един зимен ден Голчо, облечен в скъсан кожух с шейсет и шест кръпки и деветдесет и девет дупки, тръгнал на път по работа за едно далечно село. Зимата била суха, мразовита. На полето дърво и камък се пукали от студ. Затуй сиромашът често-често се поспирвал на завет и дълго скачал на едно място с износените си пробити цървули, за да се постопли, преди да поеме отново на път.

Вървял така Голчо, колкото вървял, напред пътя дочул да чаткат зад него по заледеното поле конски копита. Обърнал се. Облечен в дълга шуба, нахлупил до вежди черен астраганен калпак, наблизко яздел на охранен кон един наперен непознат момък. Веднага удряло на очи, че това е някое богато мамино синче...

Щом зърнал ездача, Голчо тутакси се преобразил. Спрял да трака със зъби и разкопчал излителния си кожух, който и без туй не го топлел. Сетне свалил олющеното си калпаче, размахал го пред лицето си, като да си прави ладовинка, и макар устните му да били сини от студа, викнал да пее с цяло гърло:

Духай, ветре, разхлади ме;
духай, духай, разведри ме!...

В същото време напереният млад човек на охранения кон се изравнил с Голча. Позапрял коня, навел се от седлото и започнал да оглежда

от всички страни с ококорени очи чудния пътник, който посред зима крачел разгърден по голото поле, сякаш не беснеел Голям Сечко, а дъхтели юлски горещини.

Гледал той така Голча мълчаливо дълго време, още по-дълго се чудел, па накрая не се стърпял и се провикнал:

– Толкова ли ти е топло, бре човече, та си се разгърдил и разпял, като че ли в полето са излезли жътвари!... Не виждаш ли, че наоколо дърво и камък се пукат от студ? Или нещо главата ти не е в ред?

Голчо спрял да пее. Повдигнал очи към слисания момък и рекъл небрежно:

– Всичко си ми е в ред, момче, ала докато този кожух е на гърба ми, не мога да усетя що е студ!... На, сега ми иде да го захвърля в снега, иначе току-виж, че съм се изпарил от жега!

И сиромахът – макар да му се виел свят от ледения ветрец, който препускал из откритото поле – разголил още повече и без туй разголените си гърди и задишал тежко-тежко, като че ли ще се пукне от жега.

Очите на момъка само дето не изхвъркнали от почуда.

– Не думай, бре човече!... – задъхал се от смайване той. – Моята шуба е направена от пет овнешки кожи, подплатена е с кожусите на трийсет и три заека и пак зъзна, та на тебе ли в това решето ще ти е топло!... Я се погледни – твоето не е кожух, а рибарска мрежа!

– Та аслъ затуй на мене ми е топло, а на Тебе – студено... – кимнал спокойно с глава към кожуха си Голчо.

– Как така! – не могло да проумее думите му нагизденото мамино синче.

– Ей така... В твоята шуба, като нахлуе мраз, там си остава – нали няма откъде да излезе! А в моето решето, както ти нарече преди малко кожуха ми, щом вятърът влезе през една дупка, тозчас през девет дупки се измъква навън... Как тогава няма на мене да ми е топло, а на тебе – студено!...

Тези думи съвсем объркали наконтения с дебелията шуба ездач. Той дори позапрял коня си, за да може по-спокойно да размисли върху това, което му казал Голчо. Не бива да отmine току-тъй думите му... Ето: вятърът развява ледени преспи, жили го по лицето така, че чак сълзи капят от очите му! А в туй време голтакът наистина нехае от студа – крачи разгърден с окъсаните си цървули по заснеженото поле и пее ли, пее, сякаш край него не беснеят зимни хали, а църкат весело безгрижни шурци... Каква лъжа може да има тука? Като бял ден е ясно, че беднякът не го мами с приказките си за вълшебството на дрипата върху гърба му...

И щом по-повярвал това, чорбаджийският син тутакси започнал да крои как да смъкне чудодейния кожух от голия гръб на сиромаха.

– Чувай, голю – проговорил накрая той, – кажи колко жълтици да ти дам за решето, което наричаш кожух?

– Жълтици ли! – соннал се Голчо и на свой ред започнал да оглежда отгоре надолу момъка с дългата шуба; сетне избухнал: – Бре, момче, ти за какво ме мислиш! ... Ако съм голтак, не съм глупак, че да продавам на открито поле посред зима топло за жълтици! Не, батювото, дори хиляда жълтици да ми начетеш, пак няма да се разделя с вълшебното си кожухче! ... Хич не си прави повече устата за тая работа!

И като кривнал по една тясна пъртина, Голчо заситнил бързо-бързо настрани от младия конник. Но оня го сподирил веднага:

– Чакай, бре човече, какво побягна така! ... Като не скланяш да дадеш кожуха си за жълтици, хайде да направим трампа – ти ще ми дадеш своя кожух, а аз ще ти дам за него моята шуба! От пет овнешки кожи е направена, хей, не е за изпускане!

Ала Голчо продължил да ситни пред него, като мърморел сърдито:

– Бягай, бягай – не си давам моето топло кожухче за твоята ледена шуба! Хубава работа – къде се е видяло и чуло някой да разменя посред зима топло за студено! ... Ама ха!

– Запри, бре човече! – не отстъпвал и чорбаджийският син, като всеки миг гласът му се извисявал над голото поле все по-жално и помилно: – Не бягай, почакай, ще се разберем някак, хора сме! ... Чуй, щом като не скланяш да дадеш кожуха си само за шубата ми, ще придам към нея и коня си!

Едва след тези думи Голчо спрял. Дочакал маминото синче и взел да оглежда кончето му. Накрая рекъл колебливо:

– Та и това ли конче каза, че ще ми дадеш?

– И него ти давам, само скланяй по-бързо, че вече ме втриса от студ... – махнал отчаяно с ръце момъкът.

Но Голчо не бързал. Продължил да оглежда от всички страни коня и пак бавно-бавно нареждал:

– Виж, щом като е реч да дадеш и коня с шубата, може да си помисля... Харесва ми туй конче, няма да си кривя душата!

– Какво има толкова да мислиш, бре човече... – само дете не се заплакал от яд чорбаджийският син, като гледал как протака пазарлъка Голчо. – Скланяй и туйто!

– Как няма да мисля, бре момче! – дръпнал се пак сиромахът. – Двайсет години с този кожух не съм сетил що е зима, какво е студ –

мога ли така лесно да се разделя с него?... Но щом като прибавяш към шубата и кончето...

– Давам ти го, с целия му такъм ти го, давам, само по-скоро склянй, че ще се превърна на ледена висулка от студ, ако още протакаш!

– Ха тогава от мене да мине... – махнал най-сетне великодушно с ръка Голчо и като въздъхнал тежко-тежко, започнал да съблича кожата си.

Малко по-късно – пременен в топлата чорбаджийска шуба – беднякът пришпорил с голите си пети охранените хълбоци на коня и мигом потънал в здрачината на зимната фъртуна. А напереният мамин син – останал сам с разтракани зъби сред полето – дълго-дълго след него се чудел в коя от многобройните дупки на сиромашкия кожух да пхне ръцете си...

Наказаният лакомник

Преди много години, когато Голчо още развявал вехтата си абичка из кривите улички на Голтупан, в същото село живеел един богат, алчен поп.

В обора на попа преживяли сито от зима до зима по две дойни крави, с вимета, големи колкото ведра. В кочината му всякога грухтели най-малко по три огоени шопара. А ката сутрин от курника му излитали на двора като огромен бял облак цяло ято кокошки, които всеки ден му снасяли по сто яйца. Затуй попският зимник винаги бил пълен – в него дори през най-гладните години човек можел да види и качета със сирене, и делви с масълце, и тенекии с мас, и накамарени догоре кошници с яйца.

Но попът никога не бил доволен от това, което имал. Неговото все му се малеело, очите му все се лакомели по чуждото. Зърнел ли от двора си, че край къщата му минава селянин, за когото знаел, че наскоро е заклал единствената си кравичка, дядо поп начаса изтичвал при него и подкачвал:

– Какво чувам, Стоене, вчера заран си бил заклал крава – да не си намислил сватба да дигаш, чедо?

– Каква ти сватба, дядо попе!... – само дето не заплаквал от мъка беднякът при споменаването на погубената му от немай-къде свидна помощничка. – Заклах кравичката си, че вече нямаше с какво да я храня; ако бях я оставил до нова паша, добичето щеше да пукне от глад... И

сега главата ми се е замаяла – умът ми не побира с какво ще храня децата без нейното млечиче!

Ала мъката на сиромаха не достигала до сърцето на дядо поп. Ухилен до уши, той продължавал да навива разговора само към това, което вече, си бил наумил:

– Е, щом си заклал веднъж добичето, то без гощавка няма да се отървеш, Стоене!... Затуй рекох да те подсетя, чедо: в залисията си да не забравиш да поканиш на гощавката и дядо си поп, брей!

Накрая сиромахът, като виждал, че няма да се отърве без нищо от натрапника, присвивал кисело вежди и го поканвал с половин уста на гощавката. Но това никак не пречело на дядо поп вечерта да се намести пръв на сиромашката трапеза и там да се налага за трима и да си сръбне за петима...

Друг път дядо поп пресрещал селянки, които се връщали от работа в полето. Една носела кошничка с грозде; друга – торбичка с ябълки; трета – завити в месалче праскови или круши.

– Какво носите, невести? – спирал ги тутакси наред пътя дядо поп.

– Ами пътем се отбихме коя в лозенцето, коя в градинката си, та набрахме по малко грозденце, ябълчици и крушки за децата, дядо попе... – отвръщали изтръпналите жени, като гледали по-бързо да го отминат и така да се отърват от лакомията му.

Но той заставал пред тях и без жените да го канят, мушвал огромната си шепа в някоя от кошниците, като в същото време боботел сладко-сладко:

– Ех, че сочно грозденце – таман за дядо ви поп, както са пресъхнали устата му от жегата!... Уф, шекер, шекер, а не грозде... Да сте ми живи, да се не отървете от здраве, невести!

И докато майките се усетят, той изпраждал половината от гроздето, набрано за децата им, в голямата си като кофа калимавка. Същата участ сполетявала и ябълките, и прасковите, и крушите...

Така години наред не минавало ден дядо поп да не си изпроси нещо от беднорията на Голтупан, макар че в къщи си имал всичко в изобилие.

Хората се видели в чудо.

На всички додеяла попската просия.

И всички взели да си блъскат главите как да се отърват от неговата ненаситна лакомия... Само и само да не ги види дядо поп, жените започнали да заобикалят къщата му през девет улици; мъжете пък, щом го зърнели, бягали от него като от ламя. Но алчният поп все намирал начин да ги надхитри и правел-струвал всеки ден пак мъкнел към дома си

нещо изпросено – кога пържолки от току-що заклано прасе, кога бутче от агънце-сукалче, кога чувалче с картофи или кошничка бобец. Не се отказвал да спохожда често-често и хорските домове, та през две, през три вечери все намирал повод да се намести по-канен-непоканен на нечия сиромашка софра. Накрая Голчо наумил да даде на ненаситника такъв урок, че веднъж завинаги да отърве селото от лакомията му...

Една заран, още щом слънцето позлатило с първите си лъчи сламените покриви на къщурките в Голтупан, сиромашът потропал с кривака си върху яките попски порти.

– Какво те е подгонило така рано-рано към мене, бре Голчо? – подал след малко навън рошавата си глава дядо поп.

– Ами дойдох да те помоля за нещо, отче попе... – отвърнал тихо с наведени надолу очи Голчо.

– Че за какво има да ме молиш, с какво мога да ти услужа аз! – настръхнал начаса дядо поп, като си помислил, че беднякът идва при него да си изпроси малко житце от претъпкания му хамбар за хлебец на многолюдната си гладна челяд. – Нима не знаеш, чедо, че съм по-беден от най-бедния човек в селото и нищичко, ама нищичко си нямам!...

– Е, ако ти нямаш, аз имам... – прекъснал оплакването му Голчо.

Сетне – като долепил устни до ухото на дядо поп – сиромашът му разказал на един дъх:

– Знаеш, отче попе, че живея със съседни опак хора... Сто пъти им думам да си пазят прасенцето и да не го пускат в моя двор, че ми прави пакости. Ама те все не се разбираха от блага реч й правеха каквото правеха, току прогонваха пакостливата си гадина у нас, в двора ни. Търпях дълго. Но вчера – като видях, че проклетото му прасе изровило до корен пипера в градината ни – на очите ми притъмня, грабнах един кърпел и с два-три удара го оставих на място, светих му набързо маслото... Жената още снощи го почисти, опърлихме го и тая вечер се каним да го изпечем във фурната с кисело зеленце и люти чушчици; за късмет съм запазил у дома и една дамаджанка с червено винце, та ще има и с какво да полеем блажнинката!...

– Голям грях си сторил, Голчо, дето си погубил чуждата животинка... – намръщил се дядо поп и поклатил укорно голямата си космата глава, когато сиромашът завършил изповедта си.

– Знам, отче попе, знам... – изплакал със сподавен глас Голчо. – Нали затуй сега съм подранил още в тъмно у дома ти, за да те покания на вечеря, та като разделя с тебе, божия служител, добитото с грях, дано грехът ми стане по-малък и отърва пъклото!... Няма да ми откажеш, а?

Поканата на разкаялия се грешник накарала очите на дядо поп да заблестят като очите на котарак, зърнал наблизко наденица. Сърцето му се разиграло от лакомия. И като забравил мигом укора си за Голчовия грях, той се провикнал великодушно:

– Как мога да те оставя сам с греха, бре чедо – че какъв божи служител ще съм аз тогава!... Ще дойда, може ли да не дойда, щом е такава работата; дори преди вечерята ще прочета и молитва, та господ съвсем да ти опрости прегрешението. А за отплата ти гледай да намериш още една даманджанка винце, че какво е само една дамаджана за цяло прасе – капка в морето! Може печеното прасенце да приседне на дядо ти поп!

– Ще намеря, отче попе, от стопанина на най-старото лозе в селото ще изпрося още една дамаджана, ама ти само ела, че откакто претрепах чуждото прасенце, стореният грях не ми дава мирка... – помолил за сетен път Голчо дядо поп да почете трапезата му и успокоен от обещанието на божия служител, че няма да го остави сам с греха, запитал весело към сиромашката си къщурка.

Едва Голчо се изгубил зад първия завой на улицата, пред дядо поп застанал Сироммах Анго от близкото до Голтупан селце Гладни дол, което се числяло също към неговата енория. Беднякът на свой ред му разказал, че преди няколко дни, като скитал на лов из Болярската гора, късметът му изведнъж провървял и ударил една сърна. Три дни държали у дома си сърната на-кисната в оцет и отвара от дъхави билки. Месото ѝ от това станало крехко като месото на петровско пиле и днес двамата с жената му били решили да задушат сърната, па да поканят и те като другите неколцина по-лични люде в селото дядо поп на гощавка у тях...

– Затуй дойдох при тебе, отче попе – да те поканя да почетеш тази вечер софрата ни, че кой знае кога други път ще смогна да сложа на трапезата си пак нещо за пред хората!... – завършил разказа си Сироммах Анго.

Като чул, че го канят на втора гощавка за същата вечер, лакомникът се изпотил три пъти.

Какво да стори, майко мила, как да подреди работата, та хем печеното прасенце на Голчо да не пропусне, хем от задушната сърна на Сироммах Анго от Гладни дол богато да си похапне!...

Мислил, кроил, плувнал вир-вода в пот, накрая решил първен да иде в Гладни дол при Сироммах Анго и да излапа там набързо задушната му сърна, а сетне на връщане да се отбие при Голчо в Голтупан – да си дояде при него от печеното му прасенце.

– Па да не оставиш трапезата без винце, чедо, че задушеният дивеч

попива виното, както засъхналата земя гълта дъждеца по Гергьовден! – изпроводил дядо поп след щастливото решение и Сиромах Анго с порьката да набави за гощавката повечко винце, па се прибрал в къщи с грейнало като месечника от радост лице.

Когато останал сам, пред очите му започнали да се редуват ту печеното прасенце на Голчо със зачервената като кората на самун кожичка, ту задушените бутчета на убитата от Сиромах Анго сърна, плувнали в маранята на ароматна пара. И каквото да захващал този ден, нищо не му споряло. Само си подсвирквал като кос, когото са поканили на гроздобер, и час по час току изтичвал до портите да погледне не идва ли вече да го вземе Сиромах Анго.

Едва дочакал залеза.

А като мръкнало, Сиромах Анго наистина тутакси застанал смирено за втори път тоя ден пред попските порти, дето от цял час го чакал приготвен за гощавката дядо поп. Но когато стигнали до мегдана на Голтупан, изневиделица пред тях се появил Голчо. Той препречил пътя на двамата забързани към Гладни дол пътници и се обърнал към попа:

– Къде те е „повел по туй никое време Анго, отче попе?

– Ами поканил съм дядо поп у дома на гощавка, Голчо! – отвърнал вместо попа засмян до уши Сиромах Анго. – Провървя ми, братко, късмета в лова, ударих в Болярската гора една сърна, па рекох и аз като другите хора да събера на софрата си по-лични люде... А без дядо поп тая работа не върви – нали по-личен човек от него в нашия край няма!

При тези думи Голчо настръхнал. Сетне тупнал люто с крак и викнал така гръмогласно, че събрал на мегдана половината село:

– Само туй нещо няма да го бъде, Анго!... Аз от тъмни зори пръв съм поканил дядо поп да ми гостува тази вечер и сега никому не го давам. Чуваш ли, човече – ни-кому!

И докато попът да се усети, беднякът от Голтупан се вкопчил с две ръце за десницата му, па го задърпал като заинатило се на мост магаре с все сила към дома си. След него и Сиромах Анго запретнал ръкави – щом видял, че за едното чудо Голчо ще му измъкне изпод носа госта, той тутакси хванал другата ръка на дядо поп и още по-настръвено, още по-припряно го затеглил към Гладни дол.

В началото дядо поп се разтопил от драгост, че хората толкова много милеят за него. И като поглеждал благо ту към Голчо, ту към Сиромах Анго, тихичко ги гълчал:

– Недейте със зло, добри хора, не се карайте за мене – нощта е дълга, дядо ви поп ще намери време да погостува и на единия, и на

другия... Хайде, разберете се с добро“ че вижте колко много хора се стълпиха край нас, ще станем за смях!

Но гостолюбивите стопани хич не мислели да се спогодят. Стиснали като с клещи ръцете на божия служител, те все повече и повече се разгневявали и все по-яростно и по-настървено го дърпали и тласкали ту към единия, ту към другия. Катурнали калимавката му на земята. При боричкането съблекли от гърба му расото. И дядо поп като видял, че, както е тръгнала работата, Голчо и Сиромах Анго скоро ще го оставят съвсем гол наред село, забравил благите думи, па на свой ред започнал да се тегли от тях колкото сили имал.

Борбата продължила дълго, дълго.

Най-сетне лакомникът успял да се измъкне от жилестите ръце на двамата съперници и същия миг хукнал през глава към дома си, сякаш го гонели триста дяволи. И докато хлопнал дворната врата зад гърба си, все ревял с цяло гърло:

– Оставете ме, пуснете ме, не ви ща нито печеното прасе, нито задушната сърна!

А двамата бедняци, щом останали сами, тутакси забравили лютата си свада. Прегърнали се братски и дълго се превивали от смях. Заедно с тях се смеел от сърце и струпаният на мегдана народ, защото всички знаели, че нито Голчо имал на трапезата си печено прасенце, нито Сиромах Анго – задушена сърна. На първия както повечето дни в годината и тази вечер върху печката къркорела бобена чорбица, а на втория – чорба от леща...

Кой сън е по-хубав?

На Борис Цветков,
приятеля от детинство

Една неделна утрин Голчо станал още в тъмно. Сложил в кълчищената си торбица две глави праз лук, гаванка с шарена сол и комат кукурузник. Сетне преметнал торбичката през рамо, сбогувал се със стопанката си и засвирукал безгрижно като кос по пътя за града, дето по туй време имало панаир.

Едва излязъл от селото, някой подвикнал зад него:

– Хей, приятелю, почакай!

Голчо се обърнал. Викал го селският чорбаджия, който се славел по целия край с две неща – бил имотен като цар и стиснат като владика. Сега богатият човек се огъвал одве под тежестта на една кожена торба, натъпкана като попски дисаги на задушница.

– Ти ли си бил, бре голю? – избоботил задъхано чорбаджията, когато се изравнил със сиромаша. – Къде си подранил така още по тъмно?

– Тръгнал съм на панаир... Рекох да погледам и аз шарен свят и светът на мене да се подиви!...

– Че тогава да бъдем дружина – и аз съм тръгнал нататък... – предложил чорбаджията, като погледнал жално-милно към леката торбица на Голчо.

– Защо не – съгласил се веднага Голчо. – На път от другар глава не боли.

И двамата продължили заедно.

Денят бил слънчев, топъл. В крайпътните дървета чирикали птички. Из ливадите безгрижни шурци стъргали на невидимите си гъдулки. На сиромаша било леко на сърцето, почти празната му торбичка не тежала хич и той прашел по пътя, като се надпявал и с птиците, и с шурците. Затуй пък чорбаджията – превит на два ката под бремето на тежкия си товар – едва кретал.

Вървели така колкото вървели, по едно време богатият човек запрял, капнал от умора. Избърсал потта си, погледнал пак жално-милно към леката торбичка на Голчо, въздъхнал издълбоко и току предложил:

– Слушай, Голчо, хайде вземи ти да носиш моята торба, а аз твоята... Замръкнем ли довечера, както заедно сме носили торбите, така заедно – по братски – ще си разделим, каквото има в тях за пояжбинка. Скланяш ли?

– Дадено! – съгласил се веднага Голчо и след малко опънал жилестия си врат под бремето на чорбаджийската торба.

А тя тежала, сякаш била пълна с камъни...

– Какво има в торбата ти, че така тежи? – попитал напред пътя Голчо, плувнал целият в пот.

– Храница, Голчо, храница... – отвърнал вече весело богатият човек. И като подскачал леко край прегърбения Голчо, той започнал да изрежда едно след друго лакомствата, които се намирили в торбата му. – Гуши се вътре една пълнена кокошчица. До нея се е свило печено прасенце със зачервена кожичка, която ще се стопи в устата ни като бонбон... Отгоре върху тях съм закрепил една калена бъклица с руйно винце, налято от онова ми лозе, дето е на най-големия припек. А стопанката ми не е забравила да смести вътре и погача, умесена от три пъти пресяно бяло брашно... С една дума – има какво да си похапнем довечера, когато спрем за нощувка!

Голчо слушал медените думи, които се леели като ручей от устата на богатия човек, опъвал геройски жилестия си врат под тежестта на тежката чорбаджийска торба и се утешавал:

„Ех, сега ще се поизморя малко повече, но след туй пък ще си похапна за трима!...“

Ала чорбаджията бил на друг ум – едно мелела щедрата му на приказки уста, а други, съвсем други планове кроело свидливото му сърце. И когато по тъмно двамата най-сетне спрели до една купа сено за нощувка, той изведнъж запял нова песен:

– Знаеш ли, Голчо, какво ми текна преди малко по пътя?... Както сега сме изгладнели, ако се нахвърлим върху моята храна, все някой от нас в глада си ще излапа нещо повече от другия – или ти ще схрускаш едно крилце повече от кокошката, или аз ще лапна, без да искам, нещо повече от прасенцето. А това вече няма да бъде братска делба, както се сговорихме да делим братски всичко, което си носим за ядене, нали?

– Няма – смънкал жално Голчо, който умираше от глад.

– Видиш ли!... – ухилил се до уши чорбаджията. – Затуй нека тая вечер изядем това, което се намира в твоята торбица. Сетне ще легнем да спим и който през нощта сънува по-хубав сън, утре ще бъде негово и прасенцето, и кокошчицата, и бялата погача, и руйното винце. Съгласен ли си да направим така?

– Щомдумаш, че така ще е по-добре, съгласен съм... – склонил с половин уста Голчо.

След тази нова уговорка двамата спътници измели до троха всичко от торбицата на бедняка и легнали да спят. Чорбаджията – щом се опънал на дъхавото сенце – начаса заспал. Но Голчо... ах, нали из целия път, докато мъкнел тежката чорбаджийска торба, пред очите му се мяркали за утеха все пълнената кокошка и печеното прасенце, за които богатият сладко-сладко му разказвал, сега сиромашът до заранта не

могъл да склопи очи от мераци по тях!... Съмнало.

Още станал-нестанал, чорбаджията се провикнал:

– Спечелих, Голчо! По-хубав съм от тоя, дето сънувах тази нощ, не може да има... Слушай!

И започнал бързо-бързо да разказва:

– Едва бях заспал, някой пошепна на ухото ми: „Ставай, човече, сам болярят-господарят те кани у дома си на гощавка!...“ Отворих клепки и какво да видя – току над главата ми стои един пратеник на нашия болярин. А зад него вързани хей на оная круша – потропват със златните си копита два коня. Без да се бавя, аз се метнах на единия, а болярският пратеник веднага след мене яхна другия. И щом пришпорихме лъскавите им хълбоци, конете начаса се издигнаха в облаците и полетяха като орли към болярския замък... Малко ли, много ли летяхме така, изведнъж хвърковатите коне се спуснаха и докато се усетя, те се стъписаха пред кованите със злато порти на болярския дом. Гледам, там ме чака самият господар с господарката!... „Добре дошъл, добре дошъл, свате! – надпреварвах се да ми се кланят господарят и господарката и току ме побутвах да вървя пред тях, като не преставах да ми говорят: – Роднини станахме изневиделица, свате... Минало тая заран нашето момче през вашето село Голтупан, видяло твоята щерка Цоца на кладенеца, харесало я и тази вечер ни я доведе за снаха!“ Едва сега ми стана ясно каква била работата, та боляринът и бол ярката ме канят у дома си на гощавка, и закрачих по-смело със знатните сватове към залата на гощавките... Вървахме, вървахме, по едно време влязохме в една голяма стая. В стаята – маса до маса. Върху масите – златни покривки. На златните покривки – златни блюда и тепсии. А в златните блюда и златните тепсии – печени фазани, пълнени пуйки със стафиди, задушени сърнешки бутове, подлучени пържени риби, сладкиши, големи като нашата църковна камбана, и още сто други яденета, които човек може да види само насън или в царския дворец... До най-личната маса седи моята Цоца, а до нея се сгушило болярското синче. Като ме видяха, младите се завтекоха, хванаха ме подръка и ме заведоха там, дето имаше натрупано най-много и най-хубаво ядене. Болярят-Господарят седна от едната ми страна, господарката – от другата. И гощавката започна... Ах, то беше ядене, то беше пиене, брате, че макар и насън да съм бил на тази гощавка, ще ми държи ситка за цяла година!...

След тия думи чорбаджията се ухилил, протегнал ръце към торбата си:

– Давай торбата, Голчо!... По-хубав съм от моя тази нощ едва ли е

сънувал дори самият цар, затуй ми се полага и да си хапна по царски, нали?

Но Голчо го спрял:

– Чакай, не бързай, човече! Първо чуй това, дето съм сънувал и аз, па тогава ще съдим кой сън е по-хубав!...

И като се прокашлял, сиромахът започнал да разказва на свой ред:

– Също като тебе и аз – както си бях заспал – по едно време усетих, че някой ме бута. Отворих очи и какво да видя: над мене се беше надвесило моето магаре Марко Дългоухи!... „Ах, ти, куци дяволе, защо си избягал от дома! Нали те оставих там да докараш утре от полето клечкорляк на стопанката ми?“ – викнах аз, ядосан не на шега, и се надигнах настръхнал към него. Ала Марко не трепна. Погледна ме с умните си големи очи, помръдна хитро с косматата си муцуна, премига няколко пъти и ми рече с човешки глас: „Клечкорляк, стопанино мой, мога всякога да ти докарам... Но сега съм дошъл да те отнеса там, дето друг път кракът ти не може да стъпи – в болярския дворец на гошавка ще те вода, Голчо-оо!“ И сетне ми разказа туй, дето ти вече ми го каза – за сватосването ти с болярина.

Първен мислех въпреки всичко пак да дам добър урок на Марко, та друг път да не се отлъчва самоволно от дома, дето го хранят и поят. Но нали снощи си легнах, кажи-речи, гладен, отложих урока за друг ден и само за очи рекох: „Бре, Марко, оттука до болярския дом има трийсет и три дни юнашки път – докато ме отнесеш там с куците си крака, от господарската трапеза няма да остане и троха! Я да се откажем навреме от тия желания, а?“ Ала Марко не даде и дума да се издума за оставане: ще вървим, та ще вървим! И аз – уж само да не счупя хатъра му – склоних. Скорчих на крака и след миг се наместих на гърбината му. А той – сякаш само това чакаше! – нито се заклатушка, нито се затича с препъване, както е правил всякога, а изведнаж хвъркна към облаците... Така и аз като тебе, съседе, докато се усетя, видях пред носа си портите на болярския дворец, обковани от горе до долу със злато и сребро. Още спрели-неспрели, Марко наду юнашкото си гърло и се провикна към слугите, които пълпеха пред господарските порти: „Ако са ви мили главите, люде прости, сторете ни веднага път!... Ние сме от едно село с болярската снаха, без малко сме роднини с нея – от една и съща чешма на село сме пили вода!...“ Като чува думите му, болярските слуги начаса ни се поклониха до земята и ни пуснаха да минем през позлатените и посребрени порти. Марко остана да се разхожда важно в двора, а аз се запътих към стаята, откъдето идеше весела гълчава... Вървах, вървах, стигнах една

голяма стая. В стаята – маса до маса. Върху масите – позлатени покривки. На покривките – златни блюда и тепсии. А в блюдата и тепсиите – ядене, ядене, ядене, глава да ти се замае! От пиле мляко да ти се прииска, от пиле мляко ще си намериш там! Край масите пък народ, народ, народ – игла да хвърлиш, на човешка глава ще падне. И всички опулили очи към едно място. Погледнах и аз нататък. И що да видя – седиш ти, съседе, там, на най-личното място, от двете ти страни се наместили господарят и господарката и току пъхат в устата ти най-гльстите мръвки, най-крехките кокоши кълчици, най-хубавите сладкиши!... „Бре че чест, бре че слава!“ – зарадвах се аз и полетях с разтворени прегръдки към тебе. Ала щом ме зърна, ти се намръщи. Стана от мястото си, заклатушка се като бъчонка към мене, пресрещна ме и с укор ми рече: „Голчо, Голчо, не се ли виждаш бре, душо сиромашка, че с тия дрипи на гърба ти и с тия скъсани цървули на краката ти мястото ти не е тука... Бягай скоро там, дето замръкнахме вчера вечер, и да ти е сладко всичко, което намериш в моята кожена торба“... Няма що – мъка не мъка – наведох глава и се върнах в двора при моя Марко. Яхнах го повторно, той хвъркна пак до облаците и докато мигна два-три пъти, хвърковатият ми магарец ме стовари отново при тази купа сено, дето – за мой късмет! – кожената ти торба си стоеше на мястото непокътната. Разтворих я, извадих първен кокошката и още не изброил до пет – от нея останаха само костичките. Нали бях изгладнял от пътя като вълче!... Сетне бавно – вече като подслаждах хапките си с руйно винце – видях сметката и на печеното прасенце. От бялата погача също не остана троха, защото трохите изяде Марко Дългоухи. И през цялото време, съседе, устата ми сипеха благословия след благословия за тебе и цялата ти челяд, тъй като се убедих, че да си хапнеш чорбаджийско ядене под звездите, от туй нямало по-сладко нещо на света. Дори и сега ми се ще да те разцелувам от благодарност, че ме върна от болярската трапеза при пълната ти с пояжбинка торба!...

При последните думи на Голчо чорбаджията побелял като вар. Стигнал с един скок до торбата си и я разтворил с разтреперани ръце. Наистина в нея били останали само оглозганите костици от кокошката и печеното прасенце...

– Какво си направил ти, бре, разбойнико! – ревнол богатият човек над Голча с размахани юмруци.

– Ами нищо повече, съседе, от това, което ти ми поръча в дома на боляря-господаря тая нощ! – отвърнал спокойно Голчо.

Сетне попитал ухилен до уши:

– Е, думай сега кой сън е по-хубав – моят или твоят?

Но отговор на получил.

Чорбаджията бил вече далече от него с празната торба, в която потропвали оглозганите от Голчо костици, и ругаел така страшно в тихата утрин, че цялото поле ехтяло...

Голчо и сприхавият му съсед

Веднъж един Голчов съсед, прочут с буйния си и сприхав характер, отишъл при него и го помолил:

– Услужи ми, братко, с твоето магаре Марко да си докарам малко дръвца от гората... В къщи сме останали без съчка гориво – жената няма с какво да стъкне огнец за една чорбица, да стопли вода ризите ни да изпере!

Голчо отишъл мълчаливо в яхъра. Извел оттам своя Марко Дългоухи, поверил го в ръцете на съседа си и едва на улицата му поръчал:

– Слушай, съседе, давам ти магарето от сърце да си докараш с него дръвца, ама да не го биеш и ругаеш, както си знаеш с твоята луда глава, че може да ти потрябва добичето пак за друга работа. А тогава да знаеш, че него ще питаме дали...

– Бъди спокоен, братко! – прекъснал го буйно оня. – Цял ден ще треперя над твоя Марко, като че ли е писано яйце, а не магаре... И довечера ще ти го върна сито, че в къщи съм скътал малко ечемичец – да се намира нарочно за такива добри помощници като него.

– Ха тогава да ви е спорна работата... – зарадвал се от благите му думи Голчо и се прибрал спокоен у дома си.

Но към пладне се случило тъй, че Голчо се отбил по свои грижи в същата дъбрава, дето бил отишъл за дърва с Марко Дългоухи неговият съсед. И щом навлязъл в гората, стопанинът на магарето чул ужасен, че сприхавият човек – забравил обещанието си и благите думи, с които взел добичето – ругаел за нещо с цяло гърло кроткото животно:

– В пусти пущинаци да се продъниш, вълци да те одрънкат, проклетнико!... Заедно с тебе да се затрие и стопанинът ти, че те навря в ръцете ми, за да ме тровиш с ината си! – викал той, та цялата дъбрава кнтяла от гневния му глас.

И след всяка ругатня до свитото сърце на Голчо долитали еквивите удари от сопата, с която разяреният човек бяхтел Марко Дългоухи:

– Бух!... Бух!... Бух!

Потулен зад едно дебело дърво, Голчо изтъпял мълчаливо и ругатните, и еката от ударите, с които спривавият му съсед гошавал дълго време коравата гърбина на горкия Марко. Не обелил дума пред гневливия човек за чутото в дъбравата и тогава, когато съседът му довел вечерта обхтаното магаре, макар че то било с клепнали уши от умора, глад и бой.

Минало време.

Една утрин спривавият човек почукал пак рано-рано на Голчовите порти.

– Какво има, съседе? – посрещнал го любезно Голчо, като че ли нищо не било се случило.

– Ами дойдох да те помоля да ми послужиш и днес с твоя Марко – ще откарам един чувал кукуруз на воденицата с него.

– От мене дадено, съседе, но както се разбрахме преди, да попитаме сега той какво ще каже... Нали се познавате вече, работили сте веднъж заедно!

И без да дочака какво ще отвърне съседът му, Голчо изтичал в ях-ра. Извел Марко Дългоухи на двора, обърнал го с глава към спривавия човек, па се провикнал колкото му глас държал:

– Маркооо, искаш ли да отидеш пак на работа с този чичко, с когото ходихте миналия път за дърва в Ниската дъбрава, или не искаш?...

Веднага след туй Голчо долепил ухото си до косматата муцуна на магарето и се престорил, че уж слуша какво му говори Марко. Слушал така, колкото слушал, накрая се изправил, разперил съчувствено ръце към спривавия, който го гледал с опулени очи, и рекъл:

– Не ще да дойде отново с тебе, съседе!...

– Защо? – настръхнал оня.

– Ами казва, че ти едно говориш, а друго вършиш – обещаващ му, докато го вземеш от мене, кринче ечемик, а след туй го гошаваш само с ругатни; вричаш се да трепериш над него като над писано яйце, а сетне за щяло и нещяло съдираш кожата му от бой... Дали е така, или не, ти по-добре от мене знаеш – нали миналия път работи сам с него!

Спривавият човек се досетил каква е работата и побързал да напусне по-скоро двора на Голчо, изпратен от тържествуващия рев на Марко Дългоухи...

Сам срещу двама

Близко до схлупената къшурка на Голчо шумяла с широките си листа една голяма лоза. Сиромахът треперел над нея като над собствена рожба. Рано напролет я подрязвал. Докато цъфтяла, по цели нощи палел край нея мокра слама, за да я предпази от слана. А лятно време – през три, през четири седмици – пръскал зелените ѝ листа. И лозата щедро се отплащала на стопанина си за грижите... Дойдела ли есен, дебелите ѝ клони увисвали като люлки под тежестта на кехлибарените гроздове. Те били едри като кошници, а зърната им – сладки като бонбони. С тях бедният човек подслаждал сухите залци на дребната си челяд, кажи-речи, през цялата зима. Затуй бдял да не отиде зян нито едно зрънце от сочните ѝ гроздове, докато ги скъта на тавана.

Но една есен край двора на Голчо минали двама пътници – калугер и търговец. Търговецът – охранен и заоблен – се тъкалял като бъчонка по прашния път. А калугерът – висок и кокалест – крачел край него като щъркел... Пръв търговецът зърнал натежалата от плод лоза. И начаса спрял своя спътник:

– Виж, отче, какви едри гроздове са се надвесили от тази лоза! Както сме уморени от дългия път, няма да е лошо да наквазим засъхналите си от жегата уста с тях, а?

– Ами стопанинът на лозата? – поколебал се за миг калугерът.

– Ние с тебе сме двама, а той е сам – малко нагорно ще му дойде да ни посрещне със зло! – успокоил го търговецът, като посочил с очи тежките си космати юмруци.

Мъничко след туй двамата неканени гости влезли в Голчовия двор, застанали потни и прашни под лозата и веднага започнали да унищожават лакомо жълтите ѝ гроздове...

– Хей, хора, какво правите тука! – изтичал Голчо тутакси при тях. – Това грозде е мое, за децата си го пазя!

– А тука пише, че е наше! – отвърнал спокойно търговецът и му показал огромните си като мечешки лапи ръце.

„Те са двама, пак аз за беда сега съм се случил сам у дома... – помислил си Голчо. – Със сила няма да им изляза на глава... Но не бива да ги оставя и да изядат гроздето на децата ми!“

Сетне сиромахът се приближил смирено до калугера и му пошепнал на ухото:

– Да ти кажа правичката, отче, още като те видях да влизаш в двора

ми, така се зарадвах, сякаш самото божие слънце се търкулна в него!... Но се ядосах, когато зърнах до тебе търговеца; пък и сега още не може да се начудя как търпиш до себе си този прост човек! Виж го само как се тъпче като свиня – ти едва лапнеш две-три зърна, а той вече е натъпкал в устата си цял грозд. И все подбира най-хубавите, най-зрелите, най-сочните гроздове!...

Калугерът се поласкал от думите на Голча.

Погледнал под око търговеца. Видял издутите му от зърната бузи. Досвидяло му изведнъж за чуждото грозде, което друг унищожавал, па се провикнал срещу него:

– Нещастнико, не знаеш ли, че мястото на лакомците е в пъкло-то!... Ако не те е страх от друг, стресни се и се засрами поне от мене – манастирския служител! – и като посочил с кокалестата си десница дворните порти, ревнол грозно: – Махай се по-скоро от тука, чревоугоднико, докато не сме отупали яко със стопанина на лозата гърбината ти!...

„Със стопанина те са двама, а аз съм сам... Ако не послушам отчето, лошо ме чака!“ – помислил си страхливо търговецът и докато Голчо и калугерът да се усетят, бързо-бързо изчезнал зад близкия завой на прашния път.

Като останал сам със сиромаха, калугерът продължил спокойно да пълни устата си с медените зърна на кехлибарените гроздове. А Голчо почакал търговецът съвсем да се скрие зад завоя, сетне отскочил до близкия плет, измъкнал оттам един чепат кол, па се върнал пак при калугера.

– Отче – заговорил той сега с присвити зли очи на манастирския служител, – от урока, който даде на оная свиня, ясно е като бял ден, че познаваш добре свещените книги... Мога ли сега, когато сме останали вече само двамката сами-саменички с тебе тука, в моя двор, да те попитам: не забраняват ли тези книги да си присвояваш това, което не е било никога твое?

– Забраняват, чедо... – отговорил с половин уста калугерът, като погледнал плахо-плахо изпод вежди чепатия кол, който потрепервал заплашително в жилестите ръце на Голчо.

– Тогава защо ти, отче, нападна моето грозде, за което не си мръднал дори малкия си пръст?... Нито си рязал лозата, нито си я Пазил от слана, нито си я поливал, нито си я пръскал! Какво тогава се навираш сред бял ден под нея и лапаш плода и гаче ти е бащиния?

И докато калугерът блъскал главата си какво да отговори на тия

прави думи, Голчо надигнал кола, посочил с него пътя, по който изчезнал търговецът, па рекъл сурово:

– Измитай се по-скоро от дома ми, лицемерино, че иначе тоя кол ей сега ще те научи на това, което не са могли да те научат твоите свещени книги!...

Калугерът разбрал, че го чака само лошо, ако се забави, затуй по-дигнал бързо расото си и хукнал презглава след злополучния търговец, когото преди малко сам прогонил.

Така Голчо се избавил и от двамата неканени гости, нападнали посред бял ден любимата му лоза...

Печените кокошки на дядо поп

Едно лято прегрешенията на дядо поп от село Голтупан набъбнали толкова много, че славата им достигнала чак до двореца на владиката. Оня – като чул за тях – веднага пратил хабер на провинения божи служител да се яви при него, за да го посъмре за деянията му. Дядо поп се разтревожил, затворил се в стаята си и три дни и три нощи все мислил и мислил с какво да умилостиви сърцето на владиката, преди да се покаже пред лицето му. Най-сетне на четвъртата заран повикал попадията си, па й поръчал:

– Хвани две от най-глъстите кокошки, заколи ги, опечи ги и ги приготви за армаган на дядо владика!... Но си отваряй очите на четири, та всичко да стане от хубаво по-хубаво, че иначе току-виж – и моята брада хвъркнала, и твоят попадийски рахатлък свършил!

Малко време след тази строга поръка две от най-охранените кокошки в курника на дядо поп изкрякали за последен път. А час-два по-късно от попската кухня дъхнала такава сладка миризма на печени птици, че всички котараци от махалата хукнали презглава към нея...

Когато баба попадия приготвила кокошките, дядо поп ги сместил в една кошница, сложил вътре и едно писъмце, загърнал всичко с чисто месалче, па излязъл на улицата да потърси някой случаен пътник, който да отнесе подаръка в престолнината на владиката. В туй време – за добро ли, за беля ли! – по пътя край дядовите попови порти минал Голчо, яхнал куцото си магаре Марко.

– Накъде си препуснал толкова рано с този куц змей, бре Голчо? – подвикнул дядо поп на сиромаха.

– Града гоня, отче попе...

Светнали от радост очите на дядо поп, че така лесно намерил безплатен пратеник за подаръка си, па изтичал с пълната кошница при забързалия към града ездач и го помолил:

– Отнеси тогава тази кошница там, чедо, и я предай на дядо владика – подаръчец две печени кокошчици му пращам, да се облажи и той като всички хора след петровите пости!

Голчо се съгласил веднага, поел кошницата и смушкар отново с босите си Пети хълбоците на Марко Дългоухи...

– Чувай, чедо, из пътя да не посегнеш върху подаръка на дядо владика, че е грехота, в пъклото за тоя грях ще вриш... – викнал тревожно след препусналото магаре дядо поп.

– Не бери гайле за това, отче попе – няма дори да погледна подаръка, къде ли пък да посегна на него! – успокоил го от гърба на магарето Голчо и същия миг се затулил с Марка зад близкия завой.

Из пътя Голчо наистина удържал обещанието си. Макар през цялото време, докато Марко куцукал към владишката престолнина, двете печени кокошки да дъхтели от кошницата тъй сладко, като че ли му викали: „Хей, човече, хапни си от нас!“ – той нито погледнал, нито посегнал към тях. Така – без да стори нищо на печените птици и с геройски отвърнатата от тях глава – сиромашът стигнал благополучно до една чешмичка, която блискала ледените си струи току до самия град, в който се извисявал като замък над всички къщи белият дворец на дядо владика...

– Чакай да се поизмрия малко, че при владиката съм тръгнал, не е шега работа, не мога да се покажа пред лицето му овалян като малаче! – решил начаса Голчо, веднага щом зърнал чешмичката и дебелия сянка край нея.

И както наумил, така направил.

Слезнал от магарето. Избрал си по-мека тревица под сенчицата, разположил се на нея. Сетне развързал торбицата си и извадил кукурузения комат, който грижовната му стопанка била сложила вътре, за да има с що да се подкрепи стопанинът ѝ из пътя. Отчупил си залче, лапнал го. Но докато друг път край същата чешмичка сухият залък хлебец му се усладжал като баклава, сега кукурузникът изведнъж заседнал на гърлото му, сякаш бил парче камък... А в туй време печените кокошки на дядо поп в кошницата само на една крачка от сиромаша ухаели все така сладко-сладко и като че ли още по-настойчиво от преди му викали:

„Хапни си от нас, бре човече божи, защо се мъчиш само със сухия кукурузник!“...

И както се борел със заседналия на гърлото му сух залък, Голчо по

едно време си рекъл:

– Че няма да посегна на кокошките, след като веднъж съм дал обещание, няма да посегна, та ако ще да пукна, ала защо поне да не ги погледна – нали може кукурузникът ми да омекне и само от гледането!

След туй без много-много да му мисли, Голчо току примъкнал кошницата на дядо поп до краката си и махнал месалчето, с което она бил покрил печените птици. Същия миг пред гладните му очи се открила дивна гледка... Изпечени на шиш, сетне запържени от баба попадия в масло, двете кокошки лежали на дъното в кошницата с вирнати крачета и лъщели от мазнината като златни. По зачервените им кожички на гъсто на гъсто трептели като бисерна роса разтопените от жегата капчици масло. И ухаели, ухаели, ухаели – свят да ти се завие от сладост!...

Замаян от сладкото ухание и зашеметен от съблазнителната картина на печените кокошки в дядовата попова кошница, Голчо не усетил кога протегнал ръце към едната кокошка, кога отчупил едното ѝ крилце и кога го пхнал в устата си при заседналия на гърлото му залък. Сетне пак като насън схрускал и другото крилце на наченатата птица, оглозгал и двете ѝ бутчета. И все така в сладък унес лапал бавно-бавно късче подир късче, хапка подир хапка, сякаш се намирал на собствената си трапеза... Едва когато изсипал в устата си последните трохи от кукурузения комат и ги затиснал с последното месце на кокошката, сиромахът видял разхвърлените край него по тревата костички на изядената птица, разбрал какво е сторил и се ударил по челото:

– Брей, какво направих аз!... Как сега ще отида при владиката само с една печена кокошка!

Но щом полял сладкия си обед с ледената водица на чешмата, сърцето му начаса се изпълнило с кураж. като си рекъл: „Мечка страх, мене не!“ – яхнал Марко Дългоухи и препуснал отново с кривнат калпак към белия дворец на владиката...

Дядо владика поел кошницата с останалата печена кокошка от ръцете на Голчо, ухилен до уши. И докато снемал месалчето, все разпитвал благо-благо сиромаха за дечицата му, за жената, за берекетата тая година на село... Ала щом извадил писмото на дядо поп и го прочел, благата му реч тутакси секнала. Веждите му се навъсили, мишите му очички изпод тях се забили като игли в сините очи на Голчо и разтрепераните му от негодувание устни изсъскали с леден глас:

– Каква е тази работа, бре голю, дядо поп тука ми пише, че е изпратил по тебе две кокошки?

– Е, две изпрати човекът... – подсмъркнал в отговор Голчо.

– Къде е тогава втората кокошка? – почервенял от гняв владиката и малките му миши очички засвяткали страшно.

– Ами ето я, в кошницата е...

– Но нали дядо поп ми е изпратил две кокошки?

– Е, две...

– А къде е втората?

– Нали я виждаш, отче владико, в кошницата си седи!

Така през цялото време на разпита, колкото пъти владиката посочвал писмото на дядо поп и казвал на сиромаха, че оня му е изпратил две печени кокошки, толкова пъти Голчо чистосърдечно признавал:

– Е, две кокошки изпрати човекът!

И всякога, когато владиката, почервенял като попарен рак от гняв, искал да научи къде е изчезнала втората кокошка, Голчо все сочел упорито с пръст към оцелялата птица в кошницата и твърдял едно и също:

– Ами нали я виждаш, отче владико, в кошницата е!

Накрая владиката не изтраял. Написал на дядо поп от Голтупан какво е получил от пратеника му, заклел сиромаха с девет люти клетви да предаде непременно писмото на попа и заповядал на слугите си да го изхвърлят колкото може по-бързо от двореца...

– Викай „ура“, Марко, при владиката отървахме гърбината без бой... – похвалил се Голчо на куцото си магаре веднага щом стигнал здрав и читав до него. – Затуй карай сега по-скоро за Голтупан, докато братавият дявол не се е разкандардисал, че ме е изпуснал да си вървя тъй евтино, па мина ли без пердах и при дядо поп, довечера ще те нагостя, братко, с цяло кринче ръжена слама!

Зарадван от сполуката на стопанина си и трогнат от щедрото му обещание, Марко Дългоухи надул могъщото с; гърло и изревал три пъти гръмогласно за сбогом точно срещу прозореца на владиката. Сетне опънал врат и препуснал с все сила към Голтупан...

Нетърпелив да зърне час по-скоро пратеника си с вести от владишката престолнина, дядо поп посрещнал Голчо и Марко далече пред селото. И преди още сиромахът да слезе от магарето си, започнал да го разпитва:

– Хайде, чедо, разкажи ми веднага как е дядо владика, предаде ли му кошницата с печените ми кокошчици, много ли се зарадва светиня му на подаръчца, дето го изпроводиш по тебе?

– В туй писмо владиката ти е писал всичко, отче попе... – смънкал с пресипнал глас Голчо и му подал владишкото писмо.

Оня веднага разкъсал плика, извадил с разтреперани от вълнение

ръце писмото, прекръстил се три пъти и забил очи в него. Миг след туй вратните му жили се издули като възета, брадата му щръкнала заплашително срещу сиромах Голча и от раззинатото му гърло изхвъркнал грозен вик:

– Какво си направил ти, бре грешнико!... Нали ти дадох да отнесеш на дядо владика две печени кокошки?

– Което е право, право си е – две кокошки ми даде, отче попе... – не отрекъл Голчо.

– Защо тогава владиката ми пише, че в кошницата имало само една кокошка?

– Ами една беше, не лъже човекът... – признал пак Голчо.

– Къде тогава си дянал втората кокошка, непрокопсанико?

– Дадох я цяла-целеничка на дядо владика ведно с кошницата, отче попе...

– Но виж, бре човече, дядо владика ми пише в писмото си черно на бяло, че ти си му занесъл само една кокошка! – едва не заплакал от мъка дядо поп.

– Така де, право си е, че му занесох една, казал ли съм, че са две!... – сопнал се Голчо като праведник, когото са обвинили в лъжа.

– Кажи тогава къде си потулил втората кокошка, грешнико! – кипнал отново дядо поп.

– Ами нали ти рекох вече това, отче попе – дадох я цяла-целеничка на дядо владика заедно с кошницата и бялото месалче.

Така и този път – както преди е владиката – Голчо и дядо поп се въртели дълго-дълго като в омагьосан кръг все около едни и същи въпроси и отговори. Накрая – когато за тридесет и трети път отчаяният дядо поп попитал Голчо къде е дянал втората кокошка и сиромахът за тридесет и трети път му отвърнал, че именно нея, втората кокошка, е предал цяла-целеничка на владиката – дядо поп също не изтраял, махнал с ръце и хукнал с рев право към дома си...

Останал сам с Марко Дългоухи сред пустото поле, Голчо въздъхнал два-три пъти тежко-тежко, като че ли току-що бил превалил стръмен баир. Сетне се метнал отново на куцото си магаре, накривил калпак и подвикнал весело на дългоухия си приятел:

– Карай сега по-скоро към къщи, Марко, да си получиш обещаната награда, че и дядо поп като дядо владика не се досети да ме попита къде е първата, изядената кокошка!...

Алчният царедворец

Веднъж Голчо – като чоплел с дървеното рало песъкливата си нивчка – намерил в нея един едър, колкото яйце, рубин. Повъртял сиромашът скъпия камък в мазолестите си ръце. Разгледал го срещу слънцето. Порадвал се на чудните блясъци, които струели от него. Опитал го дори със зъби. И накрая разбрал, че няма да има кой знае каква полза от него, ако го запази за себе си, затуй, като помислил малко, решил:

– Я да го отнеса в султанския дворец!... Ония хора там си нямат друга работа, освен да се изтягат на меки дюшечи и да си играят с такива лъскави камъни – може да ми дадат някоя торба брашно за него!

Речено – сторено.

Стегнал на другия ден бедният човек цървулите си. Подбрал за другар куцото си магаре Марко Дългоухи и – далече ли е, близо ли е, аго, Цариград – двамата закукукали към султанската престолнина.

Вървели, колкото вървели, една заран Марко Дългоухи надул песнопойното си гърло точно пред портите на султанския дворец. А Голчо вдигнал дряновия си кривак и забъхтал с все сила по вратата:

– Чук!... Чук!... Чук!... Брей, хора, отворете – гости ви идват чак от Голтупан!... Чук!... Чук!... Чук!

Тежките ковани порти тутакси се отворили и пред Голча и Марка застанал не друг, а самият началник на дворцовата стража:

– Какво си заблъскал така, бре голю? Това е дворец, султански покой, не е кръчма... – посрещнал сърдито началникът прашния пътник от Голтупан. – Или ти се е дощяло да те обесят на оная суха върба?

– Ако много ти харесва върбата, твоя милост, обеси се ти на нея! Ние в нашето село Голтупан си имаме по-хубави върби за тая работа... – отвърнал спокойно Голчо на сърдития султански човек. – За друго, брайно, сме бъхтали с моя Марко прашния път от Голтупан до тия обковани със злато порти; носим подарък на султана!

И сиромашът извадил едрия рубин от пазвата си.

Щом зърнал големия драгоценен камък върху мазолестата длан на Голча, царедворецът забравил да се обиди. Очите му засветкали алчно. Сърцето му се разиграло. А ръцете му начаса се протегнали хищно към рубина, който пламтял ката жарави в ръцете на сиромаша.

– Дай на мене камъка, аз ще го предам на султана!... Тука, голю, не може да влиза всеки цървул – дворец е това, хей, не е хан!

Ала Голчо се опънал:

– Само това няма да стане, брайно – щом не могат цървулите ми да влязат в двореца, не давам и късмета ми да иде там!

И бързо-бързо обърнал Марка с опашката към двореца...

Като видял, че Голчо не се шегува и за едната хубост ще отнесе драгоценния камък със себе си, царедворецът търтил след него. Настигнал го, хванал го за абичката, започнал да го придумва:

– Чувай, гольо, ще те пусна да се явиш пред султана, ако обещаеш да ми дадеш половината от онова, което ще получиш за камъка от господаря!... Скланяш ли?

Голчо спрял Марко. Сетне помислил, помислил, па склонил:

– Дадено! Ако господарят не ми даде нищо за камъка, ще ми остане поне славата, че Голчо от Голтупан е бил съдружник и със султанските хора!

Сетне – като се подсмихнал под мустак – сиромахът влязъл след началника на султанската стража в двореца...

Когато отишли при султана, оня седял на трона си така замислен и опуйчен, гаче ли току-що му били съобщили, че след един час ще умре. Но щом видял рубина в шепата на Голчо и разбрал защо беднякът е дошъл при него, тутакси скочил на крака и се провикнал:

– Човече, тебе те изпраща самото небе при мене!... Преди месец време бях на гости у съседния владетел и видях на короната му да блесни камък също като твоя. Оттогава съм ме не лови от мъка, че друга корона е по-богата и по-хубава от моята... Думай сега – каква награда искаш, задето ми връщаш отново съня?

Голчо се почесал зад врата. И като че ли се поколебал нещо. Ала щом видял царедвореца, който му правел ухилен знаци да си поиска от султана две торби жълтици, изведнъж казал:

– Ако толкова държиш да ме наградиш с нещо за тоя камък, заповядай, твое величество, да ми ударят... сто тояги на голо!

Султанът останал сякаш гръмнат от неочакваното желание на бедняка. И щом се съвзел от изненадата, тозчас насвил Голча да му каже защо е пожелал тояги на голо, а не си е поискал като всеки друг на негово място жълтици...

Голчо отначало се опъвал. Но сетне отворил уста и на един дъх разказал за спогодбата си с началника на дворцовата стража. Тогава султанът заповядал на слугите си да ударят на подкупния царедворец стоте тояги на голо, а за Голча се разпоредил да напълнят един калпак с жълтици.

И го изпратил с почести да си върви щастлив и доволен за

Голтупан...

Как Голчо се оправдал

Един горещ летен ден, като се връщал от пазар, Голчо от Голтупан свърнал с куцото си магаре в една крайпътна горичка. Вързал там Марко Дългоухи за едно дърво да пасе, а сам полегнал на сянка да си почине. След малко в същата горичка се отбил друг пътник. Той бил облечен в скъпи дрехи, яздел охранен жребец и отдалече се виждало, че е богат човек.

Без да поздрави, без дума да продума, богатият слязъл от коня си и го повел към същото дърво, дето било вързано магарето на бедняка.

– Стой, човече! – викнал уплашено след него Голчо. – Не води кончето си при моя магарец: добичето ми има лош нрав, може да се случи беда с жребчето, ако го оставиш близо до него!...

Богатият пътник дори не трепнал от Голчовите думи, сякаш не говорели нему, а на съседните дървета. И като че ли напук взел, че вързал кончето си съвсем близо до магарето на Голчо. Сетне извадил от дисагите си богата закуска, избрал най-дебелата сянка далече от сиромаша и се разположил на нея да похапне.

Минало, колкото време минало, изведнъж откъм пътя се разнесъл вик:

– Брей, хора, какво сте се разположили на сянката като във владишки дворец, а не гледате добичетата си – не виждате ли, че се изпотрепаха!

И наистина, когато стопаните на куцото магаре и охранения жребец погледнали към дървото, дето били вързани животните, видели с настърхнали коси, че те се ритат и хапят така настървено, сякаш несговорни братя делели горичката. Богатият рипнал и с два-три скока стигнал до жребца си. Но било вече късно – магарето на Голчо през туй време успяло да ритне тъй зле охранения жребец, че той опружил крака на тревата и след малко издъхнал...

– Ей, дрипльо – обърнал се за първи път с човешка реч богатият пътник към Голчо, – видя ли каква беда стори на кончето ми твоего краставо магаре?... Триста жълтици злато съм броил за добичето си – да знаеш, кокалите ти ще изгният по занданите, докато ми се отплатиш!

И още същия ден дал Голча под съд...

– Кажй сега защо си довел тоя човек тука? – запитал съдията

богатия, когато той и Голчо се изправили пред него.

– О, съднице – викнал страшно богатият, като раздрал ризата си, – краставото магаре на този дрипльо уби коня ми! Чудно жребче беше: породисто, отгледано, а косъмът му – черен като нощ. Триста жълтици злато за него още като малко съм броил!... Ако има справедливост, накажи голтака така, че да помни, докато е жив, своята нехайност!...

След като изслушал обвиненията на богатия, съдията се обърнал към Голчо:

– Е, разкажи сега и ти как стана тая работа! Но Голчо не отвърнал нищо. Гледал упорито съдията в очите и все мълчал като риба.

Съдията повторил въпроса си, потретил го. А Голчо все не обелвал нито дума, нито звук – гледал съдията право в очите, пулел се и мълчал, мълчал. Накрая оня изгубил търпение и креснал на богатия:

– Защо си ми довел този ням човек? Как да го съдя такъв!...

– Не е ням, преструва се голтакът... – рекъл да се защити богатият. – Когато бяхме в горичката, дето стана нещастieto, той говореше... Охо, и още как говореше – цялата гора кънтеше от гласа му!

– И какво ти каза?

– „Стой, човече, викаше ми с цяло гърло, не води кончето си при моя магарец: добичето ми има лош нрав, може да се случи беда с жребчето, ако го оставиш близо до него...“

– Да не си сънувал, че ти е викал такова нещо? – попитал хитро съдията. – Помниш ли добре?

– Че как да не помня, когато туй не беше преди кой знае колко време – вчера заран се случи!... Не, не е ням хитрецът, а само се преструва на такъв, за да се отърве от наказанието! – отвърнал разпалено пострадалият богатият.

След тия думи на тъжителя съдията повикал слугите и им заповядал да изхвърлят навън богатия горделивец, като на излизане му подвикнал:

– Щом те е предупредил, какво търсиш сега от него, надменни глупако?

Сетне се обърнал благо към Голчо:

– Хайде, кажи ми сега, човече, защо преди малко мълчеше, когато ти питах как е станало нещастieto с коня на оня неразумен човек?

– Нима не се досети, съднице? – отвърнал вече усмихнато Голчо. – Исках сам той да ти разкаже всичко, та да повярваш... Иначе щеше ли да хванеш вяра на сиромаха?!...

Голчо и мамините синчета

Веднъж – на връщане от панаира в съседния градец, пътя за който минавал през Голтупан – пред дома на Голчо спрели трима момци, три наконтени мамини синчета. Наперени, гълчаливи, те започнали да блъскаят с все сила по дворните порти и да се провикват колкото им глас държал, като че ли не се намирали пред мирен дом, а зовели някой ханджия:

– Хей, стопанино, излез веднага да ни напоиш със студена водица, че както сме зажднали от дългия път, току-виж сме пукнали за едната хубост пред вратата ти!

Голчо им отворил, поканил ги в двора. Сетне им дал да се разхладят с по една кратунка прясна кладенчова водица и зачакал да продължат пътя си. Ала вместо да си отидат, тримата момци се разположили на сянка под любимата Голчова лозница, па започнали шумно в надпревара да се хвалят един друг и да се бият в гърдите, че всеки от тях е готов да даде живота си за останалите двама.

Хората от съседните дворове ги слушали, поглеждали се с просълзени от умиление очи и си шепнели:

– Това се казват приятели, това са истински побратими – блазя им!

В началото и Голчо помислил същото за гостите си. Но по едно време му текнало да изпита момците наистина ли са такива, за каквито сами се хвалят, и дали вярно са толкова големи приятели. Затуй – когато единият от тях излязъл за малко на улицата – той отишъл при останалите двама и рекъл:

– Както ви слушам да хвалите момъка, дето излезе, май той ще да е някой голям певец, някой нечуван сладкопойник... Хайде, като се върне тука, го накарайте да изчурулика една песничка, та и ние, голтупанци, да чуем в нашето забутано село един прославен певец!

Щом чули ласкавите думи на Голчо за отсъстващия им приятел, двамата момци изведнъж забравили как преди малко сами са го превъзнасяли за най-сладкогласия певец на света и викнали в един глас:

– Никакъв певец не, е той, байо, а само едно дългоухо наконтено магаре, което самичко се е превъзгласило за певец!... И ти се откажи навреме от мерака си да чуеш гласа му, че разтвори ли си за песен уста-та, начаса цялото село ще побегне към гората, изплашено от магарешкия му рев!...

След някое време момъкът, когото приятелите му в негово

отсъствие произвели в дългоухо наконтено магаре, се завърнал от улицата, а вместо него там отишъл един от двамата му нови кръстници. Тогава Голчо се приближил за втори път до останалите под лозницата мамини синчета и започнал като преди да хвали отсъстващия момък със същите похвали, с които го хвалели в негово присъствие приятелите му. Но още не успял да изрече половината от похвалите, Дългоухото магаре и вторият му кръстник настръхнали като оси и го прекъснали разпалено:

– Малко познаваш ти този човек, байо... – чак рипнали на крака те и размахали ръце. – Той не е нито щедър, нито хрисим като мравка, нито добър и верен приятел, за какъвто се представя, а просто на просто е един заядлив пес. Затуй, ако искаш да ти е мирна главата, стой по-далечко от него, че ние сме му сърбали попарата!

По същия начин, преди да е изтекъл час от пристигането на трите мамини синчета в двора му, Голчо узнал от наконтеното Дългоухо магаре и Заядливия пес, че и третият от тях не е момък като другите момци, а направо – едно тъпо говедо...

Тримата момци, трите мамини синчета се излежавали навред по сенчестите места на Голчовия двор чак до залез слънце, като че ли се намирали в бащинията си. Едва когато захладнало хубавичко, те се надигнали, тръгнали към пътните порти и оттам подвикнали на Голчо, както чорбаджиите подвикват на аргатите си:

– Чувай, байо, ние излизаме да се поразтъпчем из селото, ала пак ще се върнем при тебе за ношувка, та гледай да намериш по-хубаво местенце за спане на тримата ни!

– Добре, елате... – кимнал Голчо. – Не вярвам нито Марко, нито Шаро, нито Белчо да затворят покоите си за гости като ваши милости!...

Наперените момци не дали ухо на Голчовите думи, затуй се запилели веднага безгрижно из кривите сокаци на Голтупан. Но когато след час-два се върнали при него за ношувка, те с удивление видели, че Голчо не ги чакал сам пред дворните си порти, а с още двама свои съседи, които стискали в ръцете си по една чудна вещ... Единият държал капистрата на Голчовия вол Белчо, другият – синджира на кучето му Шаро, а стопанинът на дома – юлара на кучето си магаре Марко Дългоухи.

„Майко мила, какво ли са намислили да правят тези мустакати чичовци с нас, та ни посрещат по тази късна доба с капистра, синджир и магарешки юлар!“ – трепнали начаса от страх сърцата на мамините синчета при вида на намръщените мъже пред вратата.

Голчо и съседите му не ги оставили дълго да гадаят защо ги посрещат така. Преди мамините синчета да се окопитят, тримата мъже

обрамчили капистрата на Тъпото говедо, синджира – около шията на Заядливия пес, а юлара надянали върху главата на наконтеното Дългоухо магаре. Сетне опънали яките си мишци и задърпали с все сила единия към обора на Голчовия вол Белчо, другия – към колибата на кучето му Шаро, а третия – към яхъра на куцото му магаре Марко. Дигнала се олелия до небето.

– Олеле, чичо, какво правиш с мене, защо ме водиш в обора на вола, не виждаш ли, че съм човек, младо ергенче, при това едно на майка и баща!... Моля ти се, пусни ме, не ме прави за смях на хората! – ревнол първи в стихналата селска ноц колкото му глас държал момъкът с капистрата.

– А мене защо сте ме помъкнали със синджира като куче, бре, не знаете ли, че съм кметски син!... Оставете ме веднага на мира, че люто ще си изпатите от баща ми! – последвал го момъкът със синджира на врата.

– И аз не съм магаре, та сте ме задърпали с този юлар към магарешкия покрив!... Аз съм певец, велик певец! – надул бас и опя с юлара на Голчовото куцо магаре Марко Дългоухи.

Тогава Голчо дал знак на съседите си да запрат, застанал пред мамините синчета и им рекъл:

– Когато днес ви приех в двора си, аз също ви взех за момци като всички момци по света, ала сетне вие сами ми казахте, че не сте никакви млади люде, а единият от вас е наконтено дългоухо магаре, другият – заядлив пес, а третият – тъпо говедо!... Защо сега дигате врява до небето, че ви отвеждаме да пренощувате там, дето нощува магарето ми Марко, кучето Шаро и волът Белчо?

Момците разбрали, че сами са си постлали леглата, където ги водят да нощуват, па ударили на молба да ги пуснат. И когато тримата мустакати мъже накрая свалили от главите им капистрата, синджира и магарешкия юлар, мамините синчета плюли на петите си и потънали в тъмната ноц като подплашени котараци, за да не помиришат вече до края на живота си нито Голчовата къща, нито Голтупан...

...И други весели приказки

Патилата на горделивата питка

Някога в село Житен живял дядо Горун с баба Кротуша.

Една сутрин дядото се събудил рано и рекъл на бабата:

– Бабо, омръзна ми вече да ме гощаваш само с гъбена чорбица, бобена яхния и чер хлебец. Да знаеш – питка ми се яде, ама да не бъде каква да е питка, а питка от три пъти пресеяно бяло брашно!

– Добре си намислил, дядо, но откъде да взема брашно за такава питка, когато в нощвите ни отколе няма троха бяло брашно...

– Не знам: питка искам и толкоз! Ако за обед на софрата няма бяла питка, такова чудо ще направя, та триста години за него да се разказва! – отвърнал сърдито дядо Горун и зачаткал с бастунчето си към кръчмата, за да погледа там как се веселят хората.

Изплашила се баба Кротуша от лютата закана на своя старец и припнала към килерчето. Грабнала мзтличката, отупала празната брашнена торбичка, изтърсила месала, изгребала нощвите и събрала шепа брашно, та из-месила питка за сърдития дядо. Изпекла я, намазала я отгоре с яйчице и прясно масълце, па я оставила на прозореца да изстине.

Срещу прозореца – в клоните на крушата – бил кацнал врабецът Чик-Чик.

Щом зърнал бялата питка, старият врабец надул гърди, отворил гърло и викнал колкото му глас държал:

– Хейййй, мои сто братя, тичайте да видите баба Кротуша каква чудесна питка е изпекла! Такава питка няма и на царската трапеза!

Събрали се стоте врабци, стоте бърбиви братя на проскубания Чик-Чик, накацали около питката и започнали да се надпреварват:

– Ах, наистина, каква чудесна питка! Не, тази питка не е за дядовата Горунова трапеза... Вижте само как свети лицето й – сякаш месечника грее! – рекъл единият от братята.

– Да съм като нея, не бих стоял нито миг върху тоя окаден прозорец: ще скоча и право в отсрещната вила на лихваря ще ида – само там, между тортите и баклавите на неговата богата кухня е мястото на такава красавица! – допълнил с възхитен писък друг брат.

– Каква ти вила на лихваря!... – изсмял се трети бърборко. – Та там нямат дори къде да сложат тази красавица! Не, в двореца, само в

царския дворец е истинското място на такова слънчище!...

Питката чула похвалите и се възгордяла. Надула се, па си рекла:

– Прави са тия голтаци, мястото ми е само в двореца!

След туй затворила очи, престрашила се, скочила от прозореца на дядо Горун и се търкулнала с все сила по пътя – право за столицата.

Тичала, тичала – стигнала до една гора. Дълбока, страшна, тъмна гора. А пред гората стоял с щръкнали уши Зайо Байо и сякаш само нея чакал. Щом я зърнал, веднага викнал:

– О, питке, добре си ми дошла!... Както съм гладен, ей сега ще те изям!

Питката се спряла, изгледала Зая отдалече, па му изпяла:

– Зайо Байо дългоухи, с мен не си играй! Страхливецо бързоноги, бърже път ми дай!... Аз съм малка, вкусна пита – радостна, честита! – от хамбар изгребана, от нощви пометена, със каймак замесена и във пещ опечена. От дома си бягам вече – хей натам далече! – към трапезите богати, в царските палати... През гори, поля, села – аз летя като стрела!...

Сетне питката се скрила в гората толкова бързо, че Зайо Байо едва я видял кога профучала край него. Останал си така с щръкнали уши и празни уста, зинали да я лапнат.

А в гората, клекнал на пътеката, дебнел един вълк. Щом зърнал питката, и той веднага скочил срещу нея:

– Стой, питке! Влизай скоро в устата ми, че умирам от глад!

Питката се спряла, изгледала проскубания гладен вълк от главата до лапите, па и нему изпяла:

– Кумчо Вълчо, стар гладнико, с мен не си играй! Горски скитнико, махни се, бърже път ми дай ... Аз съм малка, вкусна пита – радостна честита! – от хамбар изметена, от нощви пометена, със каймак замесена и във пещ опечена. От дома си бягам вече – хей натам далече! – към трапезите богати, в царските палати... През гори, поля, села – аз летя като стрела!...

И докато вълкът да разбере какво става, питката прелетяла бързо край него и навлязла още по-дълбоко в гората.

Там, седнала на един пън, Баба Меца сладко, се гощавала с медец от едно шарено гърненце. Облизвала се и час по час примижавала с очи, въздишала:

– Ех, че сладък медец – само една бяла питка ми липсва, за да съм най-щастливата баба на света!

И ето че в туй време срещу нея се задала питката.

Щом я видяла, тромавата горска баба се засмяла до уши и викнала с

разтворени към нея лапи:

– Какъв късмет!... За питка си мислех, за бяла питка въздишах и тя на крака ми идва! Бързо, бързо, миличка, че от меда остана само на дъното, а баба ти Мецана най-много обича да си схруска бялата питка с медец!...

Питката се спряла, изгледала присмехулно рунтавата баба, па през смях така ѝ рекла:

– Ой, Мецано, дебелано, с мен не си играй! Я послушай, повлекано, бързо път ми дай!... Аз съм малка, вкусна пита – радостна, честита! – от хамбар изгребана, от нощви пометена, със каймак замесена и във пещ опечена. От дома си бягам вече – хей натам далече! – към трапезите богати, в царските палати... През гори, поля, села – аз летя като стрела!...

И преди Баба Меца да разтвори устата си, пъргавата питка се търкулнала бързо край нея и изчезнала, та се не видяла. Спряла едва на другия край на гората.

А там – на припек върху една полянка – се излежавала хитрушата Лисана.

– Хей, Лисанке, накъде е пътят за столицата? – провикнала се питката отдалече към горската хитруша.

Лисанка вдигнала глава. Видяла питката и очите ѝ светнали. Сетне се облизала скришом и запитала кротичко:

– А защо ти е столицата, красавице?

Лисанкината похвала харесала на питката. Затуй тя се приближила до хитрушата, па и на нея изпяла:

– Аз съм малка, вкусна пита – радостна, честита! – от хамбар изгребана, от нощви пометена, със каймак замесена и във пещ опечена. От дома си бягам вече – хей натам далече! – към трапезите богати, в царските палати... През гори, поля, села – аз летя като стрела!...

– Аха! Сега разбирам каква е работата – тръгнала си за царските палати. Чудесно, чудесно! Добре си намислила, хубавелке, на такава красавица като тебе само там ѝ е мястото. Но видиш ли, аз ще ти покажа пътя за столицата, ако ми изпееш още веднъж песничката си. Много, много ми хареса!... Ела, миличка, на челото ми и оттам я повтори, че съм стара вече, та мъчно чувам!

При тази похвала питката се намерила на седмото небе от щастие и тръгнала радостно към хитрушата, която я чакала с изплезен език. Но направила-ненаправила десетина крачки, питката изведнъж се сепнала, ударила се по челото, врътнала се встрани и без да каже нещо, профучала като стрела край изплезената Лисанка...

Тук му е мястото да ти кажа, мое момче, че питката, приказката за която слушаш сега, не е същата питка от оная приказка, която ти е разказвала баба. Помниш, че питката от бабината приказка била много глупавичка. Тя послушала хитрушата, пяла ѝ на челото, сетне скочила да попее дори на езика ѝ, докато Лисанка рекла – ам! – и край. Край и на питката, край и на бабината приказка! Така беше, нали?

А чуй какво станало с нашата – дядовата Горунова и бабината Кротушина питка!...

Чак като отминала много далече от Лисанка, тя се обърнала назад и подвикнала на останалата с пръст в устата хитруша:

– Прощавай, кумичке, че не изпълних молбата ти! Но за това не се сърди на мене – без време, мила, ми показва езика си, на който някога, както разказва приказката, с песен като моята, свършила живота си горкичката ми прабаба!...

След туй питката хукнала отново с всички сили по пътя – право към столицата, която се белеела в далечината. Тичала, тичала – превалила девет баира, прескочила девет рекички, прекосила девет полета – накрая стигнала пред царския палат. Там издебнала пазачите, преминала двора. Изприпкала по едни мраморни стъпала и почукала върху вратата на царската кухня:

– Чук... чук... отворете! Чест невиджана ви се прави – на крак ви е дошла най-красивата питка на света, за да украсите с мене царската трапеза!

Вратата на кухнята мигом се отворила и навън показал главата си главният готвач:

– Кой чука? Кой крещи тука? – попитал сърдито той.

– Аз...

– Коя си ти?

Питката се надула и важно-важно запяла:

– Аз съм малка, вкусна пита – радостна, честита! – от хамбар изгребана, от ношви пометена, със каймак замесена и във пещ опечена. От дома...

Главният готвач не дочакал питката да довърши песента си. Взел я в ръце и започнал да я разглежда. Видял разкъсаната ѝ от храстите премяна, пошарил с пръсти по напрашеното ѝ от пътя лице, па се залюлял от смях и се провикнал с все сила:

– Хей, мои триста помощници, елате да видите каква красавица е дошла при нас да направи чест на царската трапеза...

Веднага около главния готвач и питката се събрали неговите първи

помощници, помощниците на първите му помощници, техните помощници, помощниците на тези помощници, бъркачите на запръжките, разливачите на ястията и миячите на кухненските съдове. Като разбрали за какво ги вика главният готвач и като чули защо е дошла сиромашката питка в царската кухня, всички започнали да си подхвърлят горделивката от ръка на ръка и да се превиват от смях:

– Ха-ха!... Ще ни умори тази дрипла – чухте ли какво ѝ се приискало?!

– Хо-хо!... Пустата питка пепелива, не иска друго, ами направо на царската трапеза ѝ се дощяло да се разположи, като че ли там сега само за нея разтребват!... Хо-хоооо!

Това продължило дълго време.

А когато негостололюбивите стопани най-сетне се изморили от смях, главният готвач взел отново раздърпаната питка в ръцете си. Повъртял я, погледал я още мъничко, па се изсилил и я изхвърлил през прозореца навън.

Питката тупнала в задния двор на царския палат.

А там – нова беда!

Още изгонената гостенка не била дошла на себе си от горещия прием на готвачите и към нея се насочила една сънлива кучешка муцуна. Охранен, затлъстял, с медал на шията, песът пристъпвал бавно, тежко, важно. С една дума, царско куче, дворцов пес!...

– Чу-дес-ноооо!... Чу-дес-ноооо! – прозинала се гръмогласно муцуната, когато доближила до питката. – След хубавия сън тази питка ми е паднала направо от небето, за да закуся!

Сетне сънливият пес се обърнал мързеливо към изтръпналата питка:

– Хайде, дрипло, скачай бързо в устата ми, че ще трябва пак да спя... Аз съм в облог със самия цар – кой от двамата ни ще изтрае повече на сън и на ядене! Затуй не ми губи времето, че негово величество засега ме бие и по едното, и по другото!

Тези думи изведнъж отворили очите на питката – свалили я от облаците на земята...

Ах, нима за тези песове тя напусна чистичката къщурка на баба Кротуша и дядо Горун! Нима заради техните гуреливи муцуни извървя дългия път от село Житен до тука!... Не, тя повече не бива да глупее!

И питката наистина скочила, както я канел царският пес. Но вместо да влезе в раззинатата муцуна на сънливото куче, тя хукнала с всички сили нататък, откъдето сутринта била побягнала – към село Житен, към

чистичката бедна къщурка на баба Кротуша и дядо Горун, към мъничкия прозорец, над който чирикат без отдых от сутрин до вечер весели, закачливи врабци.

Ех, тези врабци, тези бърбиви измамници! Каква хубава шега й направиха със своите бърбиви уста!...

* * *

Когато питката влязла в двора на самотните старци, те седели под разлистената лоза, разперила дългите си клони току пред входа на мъничката им къщичка. Баба Кротуша чупела отчаяно ръце и плачела, а дядо Горун почуквал сърдито с бастуна си по плочника пред вратата и гръмогласно ругаел.

Но щом зърнали, че питката се връща отново при тях, лицата на старите хора тозчас грейнали, сякаш самото слънце било влязло в двора им. – Ах, милата ми побягнала питка, ето я, че си иде! – плеснала радостно ръце баба Кротуша и припнала като млада да посрещне бегълката. – Ох, на баба питката, че къде скита досега, баби? Ние с дядото какво ли лошо не помислихме, че ти се е случило далече от нашия дом!... – Не я глези, бабо, ами слагай веднага софрата, че едва стоя на крака от глад! – подвикнал към тях престорено сърдито дядо Горун.

И след малко тримата се прибрали щастливи в къщи.

Там, щом я сложили на постланата е нова покривка софра, питката се огледала и мигом засияла от радост. О, колко весело, колко светло и хубаво било в целия дом на дядо Горун и баба Кротуша! Как можа да побегне от него, как можа да повярва на Чик-Чик и неговите сто братя, че мястото ѝ не е тука!...

Сетне не се стърпяла и отново запяла, ала сега нова песничка:

– Ах, добре, че се завърнах в своя дом обратно! Колко хубаво е тука, колко е приятно!... Дядо Горун със лулата под мустак се смее, а пък бабата Кротуша тихо песен лее. Двамата във нови дрехи като млади тичат – колко мило ме поглеждат, колко ме обичат! ...

А навън, в бухналата от зеленина круша, очаквайки трошички, в туй време чирикали до прегракване Чик-Чик и неговите сто бърбиви братя.

Дърварят и двата великана

Преди много, много години през тъмна дъжделива нощ, заедно с

дъждовните капки, в землището на едно голямо село от два облака тупнали на земята два великана. Единият бил черен и суховат като угаснала главня, затуй хората от селото тутакси го нарекли Главнята. А кожата на другия лъщяла като кожата на зелена жаба, та всички начаса му лепнали прякора Жабока.

Веднага щом стъпили на крака, Главнята полетял към Жабока, като размахал яростно юмруци и закрепял, колкото му гърлото държало:

– Махай се от владенията ми, натрапнико, че додето ти очите виждат, всичко тука е мое! Оставено ми е в наследство от прабабата на моята прабаба!...

– Ще имаш да вземаш, глупако! – озъбил се насреща му Жабока, готов да приеме битката. – Преди прабабата на твоята прабаба да е видяла бял свят, праядото на моя праядо е господарувал из този край и е поръчал селото и землището му да остане за мене!

След туй двете чудовища се хванали за гушите и полето чак до зори ехтяло от грозната врява на страшната им кривола...

Отгогава – където и да се зърнели, където и да се срещнали – Главнята и Жабока начаса се сбивали.

Воювали с дни кой да владее изворите на селото.

Чупели ден след ден главите си за по-дебелите сенки в крайселски-те горички, за по-прохладните долчинки.

Бъхтели се до премала, защото не могли да си разделят стадата на овчарите, телците на говедарите, нивите и градините на сиромасите...

Хората виждали непрекъснатата вражда между двата великана, потривали доволно ръце и си шепнели един на други:

– Докато тези чудовища си чупят взаимно главите, няма защо да се оплакваме от тях, няма защо да треперим!...

Така минало много време.

Ала веднъж, като скитал из гората за съчки, беден дървар зърнал, че Главнята и Жабока седели кротко под сянката на една леска и нещо сладко-сладко си бърборели – нито повишавали глас, нито размахвали юмруци.

– Виж ги тези хубостници как изведнъж са се смирили като овчици. Дали не кроят нещо лошо за селото... – разтревожил се начаса дърварят. – Нали, когато силните се съберат на приказка, все чергата на слабите им е в устата!

След туй сиромасът пропълзъл до великаните, потулил се зад дънера на едно дебело дърво, наострил уши и се заслушал в разговора на чудовищата.

– Лошо, много лошо правим ние с тебе, братко, че ден подир ден се бяхтем за тоя, дето духа; само на себе си вредим с тази вражда! – говорел Главнята.

– Прав си... – съгласил се веднага с него Жабока.

– Я се погледни каква сила силовита си: вековен дъб да духнеш, из корен ще го повалиш! Знаеш ме и мене какъв юначага съм: камък да стисна с ръка, от него вода ще потече... – продължил окуражен Главнята.

– Така си е, силнички сме! – кимнал пак кротичко с глава Жабока.

– Досещаш ли се тогава какво би станало, ако престанем да враждуваме помежду си и се побратимим?

– Ами няма да ходим все с пукнати глави...

– Не само това, брате! – извисил глас Главнята. – Като сме сговорни, ще се обявим за владетели на всички блага в този богат край; ще станем господари на изворите, реките, горите, пасищата, нивите, градините и пътищата, па ще накараме хората да ни плащат данъци!... Дойде ли, да речем, овчар да напои стадото си на някой извор, ние ще го спрем: „Стой, изворът е наш!“ Овчарят ще започне да се моли: „Не спирайте хайванчетата ми от водата, грехота е, оставете ги да се напият!“ А ние ще му отвърнем: „Може, ако ни дадеш по една овца на всеки десет овце от тия, дето ще пият!“ Она ще се поопъне, ще похленчи, па като види дебелия край на криваците ни, ще се съгласи. Същото ще сторим и с нивите, и с пасищата, и с горите, и с пътища... Сиромасите пък, дето си нямат нито ниви, нито добитък, а само здрави ръце за работа, ще накараме робия да ни робуват, с жените и децата си слуги да ни бъдат, дворци за коричка хляб да ни градят, докато ние си живеем живота на чужд гръб!...

Думите на Главнята паднали като мед върху сърцето на Жабока. Очите му засвяткали радостно, започнал да се облизва сякаш вече се гощавал с чуждите агнета и телета, па избоботил:

– Чудесно си го намислил, брате – трябва час по-скоро да се побратимим, че господаруването май ще е славна работа!

– Е, щом си на един ум с мене, намини утре по здрач пак насам, за да се побратимим...

След тези думи двете чудовища за първи път се разделили като приятели. А дърварят – щом останал сам – тутакси поклатил загрижено глава:

– Лоша работа са намислили тия хубостници – господари да бъдат, данъци от хората да събират, сиромасите да заробят!... И ако се

побратимят, каквито са силни и двамата, току-виж, че станало, както го рече Главнята. Затуй не трябва да се мая, а да правя каквото правя, но до утре отново да ги скарам, отново да си пукаат един други главите!

Сетне сиромяхът опънал чевръсто крака към селото.

Там събрал мъжете на мегдана, разказал им дума по дума всичко, което чул в гората от двете чудовища и накрая поръчал:

– От вас искам до утре заран да ми изплетете едно здраво-прездраво дълго въже, а другата работа ще оставите на мене, аз сам ще я свърша!...

Когато на другия ден мъжете от селото донесли рано-рано готовото въже, дърварят го преметнал на гърба си и – мечка страх, мене не! – тръгнал с него да търси из гората двете чудовища. Най-напред намерил Главнята пред леговището му. Застанал смирено пред него, поклонил му се три пъти до земята, па започнал да нарежда жално-милно:

– Господарю, голяма беда ме сполетя... Ти баща, ти майка, съжали се над мене, помогни на слабия, нищожния човечец, че едничък ти – най-могъщият, най-силният под небето! – можеш да ме отървеш от бедата!

Главнята се надул от гордост, кимнал важно:

– Говори, малкият, разкажи ми бедата си и кажи с какво искаш да ти помогна; тази нощ спях добре, сънувах хубави сънища и за твой късмет имам добро настроение, няма да ти откажа помощта си...

Дърварят раздрал и без туй дрипавата си риза, па викнал още по-жално, още по-милно:

– Ох, господарю, имам си аз, сиромяхът, една-единствена кравичка, а тя взе, че за проклетия тая заран затъна хей в онуй тресавище!... Сам и цяла година да се мъча, пак не-бих могъл да я измъкна. Но ако ти – могъщият, всесилният! – благоволиш да вземеш в ръцете си това въже, за което е завързано добичето ми, работата ще се оправи завчас – само с пръст да помръднеш, кравичката ми начаса ще излети като перушина от тресавището, та ако ще да тежи и колкото слон!

– Добре, подай ми въжето, ще ти помогна да измъкнеш кравичката си, пък след туй за отплата ти ще ми поробуваш с децата и жената си една годинка, не повече... – съгласил се великодушно Главнята и протегнал десница да поеме дългото въже.

Дърварят, който само това чакал, веднага му подал единия край на въжето, сетне му поръчал да не прави нищо, преди да е чул от него сигнал за дърпане, и припнал пъргаво с другия край да търси Жабока. Намерил второто страшилище подпряно на един дъб, унесено в сладки

мечти за близкия час, когато ще се побратимят с Главнята, ще си поделят хорските блага и ще имат безчет роби и робини...

– Господарю, ти, който само с едно кихане поваляш из корен вековните дървета; ти, който само с един пръст отгместваш от пътя си канарите; ти, който можеш само с една ръка да помръднеш дори планина, ще бъдеш ли така великодушен да помогнеш сега на мене, бедния и слабия човечец? – започнал дърварят да нарежда с дълбоки поклони и пред Жабока.

– Кажы си болката... – отвърнал надутото поласканият великан, без дори да погледне просналия се в краката му човечец.

Тогава дърварят разказал и нему на един дъх измислената история със затъналата кравичка. След туй тикнал в ръцете му втория край на въжето, поръчал му да не дърпа, преди да е чул сигнала му, и с олекнало сърце запитал към един близък хълм... Щом се изкачил на хълма, където го чакала цяла сюрня народ от селото, сиромашът се обърнал към посоката, дето били страшилищата, надул гърди и викнал, колкото му глас държал:

– Хейййййййй, господарюююю, хайде дърпаййййй!...

Главнята и Жабока, които горели от нетърпение да покажат силата си на дърваря, утрешния им първи роб, начаса опънали с все сила въжето. То се изопнало като струна, ала нито Главнята, нито Жабока успели да издърпат нещо.

– Бреййй, че тежи проклетото му добиче!... – избоботил озадачен първен Главнята. – Уж нищо и никаква кравичка било, уж само кожа и кости било, а виж го как се опъва, сякаш е търкулната от баир скала... Но и скала да е, пак няма да ми се опре!

И като стиснал своя край на въжето така, че чак пръстите му пропукали, той го опънал с цялата сила на могъщите си ръчища. На другия край Жабока тутакси почувствувал страховития напън и с ужас си помислил:

„Майко мила, какво ли става с тази крава – дърпа ме, като че ли триста дяволи я теглят към пъклото!...“

Така – без да се виждат един други – борбата между Главнята и Жабока продължила дълго, дълго. И след всяко ново опъване, усилията на чудовищата ставали все по-упорити, все по-припсени. Най-сетне те успели да се издърпат един към друг дотолкова, че могли да се видят. Същия миг двамата онемели от изненада – гледали се, пулели се, а не могли да повярват на очите си. Уж се напъвали да издърпат кравичката на сиромаша от тресавището, а то...

– Аха, ето кой бил кравата, дето ми се опъва цялата заран! – изревал накрая пръв Жабока. – Побратим ме каниш да ти стана, сговор ме викаш да направим, братски целия край да си поделим, а си седнал да се продиграваш с мене... Но хей сега ще ти покажа, че със сила като мене шегата не бива да си правиш!

– Ти какво, да не се мислиш нещо за по-силен от мене... Хайде да ти видя силиците, мушице такава! – избоботил на свой ред Главнята и начаса полетял със свити юмруци към Жабока.

И безконечната свада между двете чудовища пламнала отново – още по-яростна, още по-настървена...

В същото време от върха на близкия хълм се разнесъл буен смях. Смеели се тия, които глупавите великани искали робия да им робуват, с живота и имота им да се разпореждат. И от всички най-много се смеел довольният дървар.

Готованко и воденичарят

Живяла някога в едно село бедна женица. Имала си тя на света само един син, затуй го гледала като писано яйце. Съседите наричали синчето й Готованко, а майката го зовяла – Шекерчето на мама. Не давала тя на своето Шекерче работа да похване. Бдяла пращинка да не падне върху него. И момчето расло в бедния си дом като калугер в манастир – от бели зори до късна вечер се излежавало под дебелиите сенки и чакало да се върне майка му от работа, за да го нахрани, та сетне пак да легне за нощен сън. Станало мъж като канара, а все тъй си я карало – всичко искало наготово да му дадат.

– Съседке, не е ли време момчето ти вече само да види как се изкарва хлябът? – взели съседите все по-често и по-често да подсещат майката.

– У-у-у, пък вие какви ги приказвате – нека си поживее детето! – отвършала на всички трудолюбивата майка. – За работа никога не е късно, а докато съм жива, няма да оставя Шекерчето си гладно! ...

Но не шеш ли, един ден майката легнала и вече не станала. Събрали се добрите съседи, подредили я, погребали я. И Готованко останал сам – нямало повече кой да се грижи за него, нямало кой да го храни.

Всички помислили, че сега вече той ще се сепне, ще заработи. Ала не станало така. Нали у дома все още се намирало това-онова за ядене – защо да се трепе без време с работа! И Готованко не помръднал пръста

си, докато не излапал всичко де каквото имало в къщи и по двора за лапане. Едва когато в курника не останала нито една кокошка и в нощвите нито шепа брашно, Готованко се прозинал и рекъл с дълбока въздишка:

– Е-е-ех, няма що, трябва да се поразтърча по света, за да науча как се изкарва хлябът, иначе лошо ме чака!

И както наумил, Готованко така направил.

Запретнал една ведрa утрин крачоли и тръгнал, накъдето му очите видят. Вървял, колкото вървял, стигнал до една воденица. А пред нея седял воденичарят и сладко, сладко си похапвал, бяла погача с прясно сирене...

– Ето човек за мене! – зарадвал се Готованко, веднага щом зърнал воденичаря. – Той ще ме научи да си правя хляб като неговия... Едва ли ще да е трудна работа!

Отишъл при воденичаря.

– Какво те носи насам, момко? – посрещнал го оня.

– Тръгнал съм по света да се науча как се изкарва хлябът... – отвърнал Готованко и дума по дума му разправил неволята си, която го сполетяла, откакто умряла майка му; накрая се помолил. – Научи ме, човече, да си правя и аз хляб като твоя – бял, сладък!... Докато съм жив, ще ти остана благодарен за добрината!

– Бива, момко, защо да не те науча! – съгласил се веднага воденичарят, па начаса започнал да учи Шекерчето на мама как се стига от зърното до хляба: – Първо трябва да изореш земята...

– И веднага ли ще ям хляб? – светнали тутакси очите на изгладнелия момък, който не свалял поглед от бялата погача на воденичаря.

– Много бързаш – засмял се ситият човек. – След като изореш земята, трябва да засееш браздите...

– И готово – вече ще ям, нали? – грейнал отново Готованко.

– Почакай! Почакай!... Зърното ще преспи в земята цяла зима, напролет ще покълни, ще се извисят класове, през лятото класовете ще узреят...

– И тогава ли ще ям? – прекъснал го пак нетърпеливият Готованко.

– Още не!... Ще ожънеш класовете, ще ги свържеш на снопи, снопите ще струпаш на кръстци, за да не ги отнесе вятърът. Слънцето ще ги изсуши...

– Е-е, сега няма какво повече да правя – ще ям!

– Почакай още мъничко!... Ще превозиш снопите на хармана, там ще ги овършееш, ще почистиш зърното, ще го докараш при мене на воденицата да се смеде, па след туй...

– Край на теглото – ще ям! Ура-а-а!... – изкрещял Готованко и разтворил гладната си уста така, сякаш бялата погача вече я била допряла.

Но воденичарят и този път го спрял:

– Много бързаш, момко, потърпи още мъничко!...

Сетне продължил да нарежда:

– Ще откараш брашното в къщи, ще го замесиш, ще си направиш питки като моята, ще напалиш пещта и когато тя се нагрее добре, ще хвърлиш питките в нея да се изпекат, а след туй – лапай, колкото ти душа иска!

Като изрекъл това, воденичарят погледнал весело момъка – очаквал той да се разиграе от радост, че най-сетне е стигнал до хляба. Ала чудна работа – вместо да се зарадва, Готованко навел тъжно глава и дълбоко се замислил. Мислил, колкото мислил, накрая въздъхнал:

– Не, воденичарко, отказвам се от хляба – няма да ми е сладък!

– Че защо?! – опулил очи воденичарят. – Преди малко говореше друго – ще ям, та ще ям!

– Така е, ама като се размислих, разбрах, че хлябът не е храна за мене – къде мога да дочакам аз от зърното да стане погача!... Я по-добре ме насочи към нещо, с което по-бързо и по-лесно да се нахраня, че свят ми се вие от глад!

Сега на свой ред се замислил воденичарят.

Мислил, мислил, па станал, посочил на Маминото шекерче хълма, дете се зеленеел срещу воденицата, и попитал:

– Виждаш ли оня баир?

– Виждам го.

– Е, там е лозето на един работлив стопанин. Тази година то е нагнало от плод – все такава едно жълто, едро, медено грозде!... Само прескочи плета, после късай и яж, късай и яж, докато душата ти каже: „Стига!“ – няма да ореш, няма да сееш, няма да жънеш, няма да вършеш, няма питки да месиш, няма пещ да разпалваш!... Светнали очите на гладника, избоботил радостно:

– Прав си, воденичарко, това е храна само за мене! Късмет съм имал, че те заговорих!... Голям късмет!

Сетне Готованко запретнал крачоли и заситнил бързо-бързо към лозето. Щом стигнал там, веднага прескочил плета и полетял с протегнати ръце към първата сведена от меден плод гижка. Но направил-ненаправил десетина крачки и – щрак! – хлопнал капан, захапал здраво крака на неканения гостенин.

– Оле-лееее!... Отиде ми крачето!... Помощ... помооооц! – ревнол

с цяло гърло Готованко.

Чули го от колибата двамата мустакати синове на стопанина, грабнали по една дрянова сопа, изтичали при него и размахали сопите по охранената гърбина на Маминото шекерче.

– Какво търсиш тука, крадецо, защо си дереш гърлото?

– Ох, добри хора, рекох да си похапна грозденце, а то... бяла! – захленчил жално-милно в отговор гладникът.

– Така ли! Грозденце значи си рекъл да похапнеш!... Ами копал ли си лозето? Плевил ли си го? Пръскал ли си лозите? Рязал ли си ги?... – започнали да нареждат мустакатите мъже и след всеки въпрос стоварвали по една сопа върху гърбината на Шекерчето.

– Оле-леееее!... Няма вечеееее!... – отворил още по-голямо гърло Готованко и взел да се мята като риба на сухо ту наляво, ту надясно, ту напред, ту назад.

Накрая успял да измъкне крака си от капана и – бит-пребит – хукнал презглава направо към воденичаря...

– Е, момко, похапна ли си от гроздето, хареса ли ти? – посрещнал го оня.

– Лоша работа, воденичарко!... – изпъшкар пребитият Готованко. – И гроздето не ми е по вкуса!

– Защо? – изумил се воденичарят.

– Защото в лозето има капани и пазачи... Един капан едва не ми откъсна крака, а пазачите само дете не ме премазаха от бой! Не, не ми се яде вече грозде, братко – на пъти ме към по-лесна храна, където няма да има капани и пазачи със сопи!...

Воденичарят пак се замислил. След туй отново погледнал нагоре, погледнал надолу, па посочил на Маминото шекерче друг хълм:

– Виждаш ли дървото на онзи баир?

– Виждам.

– Току под него има кошара. Вътре сега бляят затворени две стада шилета с ей такива дебели опашки. Овчарите са извели овните и овцете на паша в гората – жив човек няма около кошарата!... Е, иди в нея, метни на рамо едно по-едричко шиле, заколи го, хвърли го в пещта и сетне яж, колкото ти душа иска!

Светнали пак помръкналите очи на Готованко. Забравил болката в крака си, претръпнала начаса битата му гърбина и без много-много да му мисли, закуцукал бързо-бързо към хълма с кошарата... Щом наближил срутения плетник, който ограждал от всички страни затворените душички, агнетата помислили, че се връщат овчарите, и блейнали в

един глас:

– Беееее!... Беееее!...Беееее!

Но на Готованко се сторило, че викат него: „Чакаме те-беееее!... Чакаме те-беееее!...“ Зарадвал се, викнал:

– Ида! Ида!

Същия миг се засилил да прескочи плета. И макар да бил тромавичък, прескочил го леко като захвърлен от силна ръка камък. Ала щом тупнал на другата страна, сякаш изпод земята пред него изскокнали три рунтави озъбени овчарски кучета.

– Баф!... Аф!... Prrrr! – рипнали дружно кучетата върху настървения гладник.

Готованко се вкаменил от страх. Затракал със зъби, ударил на молба:

– Ама аз... аз... рекох само едно агънце да си взема... едно-едничко!... Моля ви се, мили кученца, не ме хапете!... Аз... аз... няма вече!

Но къде ти разбира куче от дума, за да се трогне и от молба!

Оголили още повече зъби ония ми ти кучета, започнали да го хапят по краката, по ръцете, навсякъде по тялото му – где както им падне. И Готованко накрая – изгубил ума и дума от страх и болки – започнал само да се мята ту наляво, ту надясно, ту напред, ту назад, като очите му бягали все към плетника. И щом се докопал до него, мигом се прехвърлил на другата страна... Сетне – беж, крачета, да бягаме, че бежанова майка не плаче! – търтил през глава към воденицата.

– Какво стана, момко, къде ти е агнето? – посрещнал го воденичарят.

– Вълци да ги ядат, воденичарко, и агнетата, и шилетата, и овцете, и овните! – изсумтял Готованко. – Не ги ща нито печени, нито варени!

– Защо?

– Остави се, братко – пазят ги такива зли кучета, че едва се отървах жив от острите им зъби!... По-добре ми кажи къде има някоя друга лесна храна – ама без капани, пазачи и кучета!

Замислил се за трети път воденичарят: към каква лесна храна да насочи този гладник!... Мислил, мислил, оглеждал нагоре, поглеждал надолу, накрая върху трети хълм видял наредени стройно три редици кошери, па тутакси се обърнал към Готованка:

– Виждаш ли пчелина хей горе под горичката на оня баир?

– Виждам го!

– Е, момко, там вече ще можеш спокойно да похапнеш... Знам, че в пчелина няма нито капани, нито пазачи, нито кучета. Иди, отхлупи

капака на кой да е кошер, избери си от него по-пълна пита мед и – да ти е сладко!

Засияли пак очите на Маминото шекерче. Медец – славна работа е това!... Забравил отново болката от капана в крака си, белезите от дряновите сопи по натъртената си гърбина, раните от кучешките зъби и зашрапал още веднъж бързо-бързо – сега към пчелина на третия хълм.

Щом наближил кошерите, Готованко отдалече дочул безгрижното бръмкане и жужукане на трудолюбивите крилати работнички:

– Бръмммм! ... Жжуужж!... Бръмм!... Жжжуужжж!...

И както при агнетата, така и сега при пчелите, му се сторило, че те него викат, него канят: „Бържжжже!... Бържжжже!... Бържжжже!“

Затуй подскочил от радост като яре и се провикнал с пълен глас:

– Ей сега!... Ей сега ще дойда!

Сетне с два-три скока се намерил при първия, най-близкия кошер.

Като не подозирали нищо от намеренията му, пчеличките продължили да вършат безгрижно работата си. Кацали от цвят на цвят. Влиза-ли претоварени с нектар и прашец в кошерите. Излизали оттам разтворени и пак мигом литвали към други цветя е още по-звънко бръмкане, с още по-весело жужукане.

Красота – да легнеш сред кошерите, па да не станеш! Над тебе слънце и песен, около тебе – аромат и цветя! Еееех, Готованко; еееех, Мамино шекерче, намери си най-после късмета и ти, братко!

Но когато момъкът отхлупил капака на един от кошерите и измъкнал отвътре най-пълната пита, тази мирна картина изведнъж се променила... Най-напред кротките пчелички забръмчали страшно. Сетне се събрали на купчина като градоносен облак и с яростно жужукане връхлетели върху похитителя на мирния им труд.

Налепили се по косматите му крадливи ръце, накацали по лицето и гърдите му, забили като по команда навсяде по него острите си люти жила...

– Оле-лееее!... Помооооц! – ревнол на-часа Готованко и изпуснал питата.

Ала вместо помощ за него от съседните кошери излетели нови облаци разярени пчели в помощ на пчелите от нападнатия кошер. И Готованко разбрал, че трябва сам да си помогне – плюл си на петите и вдигнал пушилка право към реката, където се бухнал в най-дълбокия вир...

Било вече по здрач, когато Готованко, отекъл като мехур от лютите жила на пчелите, се престашил, излязъл от реката и закретал унило към воденичаря.

– Е, момко, личи си, че славно си похапнал от медаца!... – посрещнал го в здрачината воденичарят. – Два пъти по-дебел си станал!

– Мани, мани, воденичарко, не ми трябва ни меда, ни жилото на пчелите! – изпъшкар страдалецът. – Докато съм жив, няма вече да се сетя за мед!

– Защо, бре момко?

– Че я виж на какво ме направиха жилата на пчелите!...

Едва сега воденичарят се вгледал по-добре в момъка, видял подпухналото му лице, зърнал отеклите му ръце, разбрал какво е станало и прихнал:

– Що да ти правя, братко!... Такава е тя лесната храна – за нея или в капан ще те хванат, или със сопи ще те наложат, или кучетата ще те изпохапят, или с жилата си пчели ще те нажилят!...

След туй, като помислил малко, воденичарят изведнъж предложил:

– Я остани, момко, при мене – помощник да ми бъдеш! Ще видиш, че ако си гледаш добре работата, нито със сопи ще те налагат, нито кучета ще те хапят, нито пчели ще те жилят, а всякога сит ще бъдеш... Хайде, като за начало иди насечи дръвца за огнището, че да си направим качамак за вечеря!

Готованко нищо не казал. Само навел глава и тръгнал послушно към дръвника, дето под току-що изгрялата луна блестяла брадвата...

Бабината Кротушина кокошчица

На Сашко Хр. Ганов

Една пролет – малко преди Гергьовден – баба Кротуша се замислила:

„Идва голям празник – с какво ли да на-гостя тоя ден моя старец? Хората тогава ще поставят на софрите си кой печено агънце, кой изпържена в масълце кокошчица, ние само със сухи корички хляб ли да минем? Не бива, трябва да сторя нещо, за да зарадвам стопанина си!“

Мислила така, колкото мислила, накрая решила:

– Ще взема вретеното и кълбенцето с изпredenата прежда, ще продам всичко на пазара в града, със спечелените пари ще купя една качулата кокошчица, която ще ни снесе за празника едно прясно яйчице и с него ще подсладим и ние както всички люде сухите си залци!...

Речено-сторено.

Грабнала на другата заран баба Кротуша вретенцето и кълбенцето, па закукукала още в тъмно към града – чак на пазарището се спряла. Там продала стоката си за няколко гроша и с тях купила една ярчица. Чудо кокошчица била – очите ѝ като сини мъниста, перушината ѝ като коприна, а на главата качулката ѝ стояла като същинска корона.

Запреплитала баба Кротуша старите си крака с ярчицата към село и през цялия път си хортувала:

– Ех, остана дядото без нови чорапи за зимата, но затуй пък ще го зарадвам с тази хубавица!... Още утре ще ѝ направим двамата с него курник, аз ще ѝ наглася там полог и всеки ден ще започна да вадя от полога по едно беличко, пресничко яйчице. А има ли у дома яйчица – сбогом, гладорийо!

Така – весела и щастлива – баба Кротуша не усетила кога стигнала с ярчицата при своя старец. Ала още зърнал-незърнал както трябва кокошката в ръцете ѝ, дядо Горун начаса попарил радостта на старицата:

– Браво, бабо, браво, хубаво си сторила, дето си купила кокошка за празника!... Утре рано-рано ще ѝ тегля ножа и на Гергьовден двамата с тебе ще се нагостим и с кокоша чорбица, и с печенко... Болярско ядене!

Щом чула думите му, баба Кротуша тозчас се хванала за главата:

– Ти чуваш ли се какво приказваш, бре старо! – изплакала тя. – Ще излапаме кокошката за един ден, а после камъни ли ще ядем?

– А ти какво искаш да правим с твоята хубавица? – озъбил ѝ се на свой ред дядо Горун. – Да я държим за украшение ли? Не, само тая работа няма да я бъде, сполай ти за такава чест!

И сърдитият старец зачукал с бастунчето си към улицата. Но бабата го настигнала, спряла го, па започнала сладко-сладко да нарежда:

– Не гълчи тъй, дядо!... Ярчицата ще ни снася всеки ден по едно

ййчице и аз всеки ден ще ти натъкмявам богата трапеза – ту варено яйце, ту яйце на очи с масълце, ту бъркано яйчице, ту яйчице, запържеио с пресен лучец!... Малко ли е това?

Дядо Горун я слушал, сърцето му потрепвало от сладост при споманаването на всяко ядене, което сладкодумната баба Кротуша изричала. Ала нали си бил малко чепат, накрая пак отсякъл:

– Нищо не признавам – ако твоята хубавица не снесе до утре заран едно златно яйце, веднага ще й тегля ножа, че аз обичам само златни пържени яйца!... Толкоз!

Не щеш ли, кокошчицата на другия ден взела, че наистина снесла едно златно яйце. И така отгървала ножа...

Дошъл Гергьовден. Навсъде из селото замирисало на печени агнета, на богати трапези. Запретнала ръкави и баба Кротуша да натъкми сладка софра за своя старец... Наклала огън, сложила тиганчето на огъня. Сетне взела снесеното от качулатката яйце и – златно-незлатно! – чукнала го върху камъните на огнището, за да го счупи и излее в тиганчето. Но златното яйце рекло само „зънни!“ и си останало здраво-здравино. Чукнала го втори път по-силно, пак същото – яйцето си стояло все цяло-целенино. А в туй време масълцето в тиганчето на огъня пращяло, сърдело се, че още му не дават да изпържи златното яйце.

Баба Кротуша се объркала. Повъртяла се, повъртяла, па като видяла, че сама и до вечерта няма да надвие на упоритото яйце, повикала на помощ дядо Горун:

– Помогни ми да счупя яйцето, дядо, че обед наближава, масълцето в тиганчето отколе пращи, ще прегори, а проклетото златно яйце не ще и не ще да се счупи!...

– Така ли! – настръхнал гладният старец. – Дай ми да го оправя аз този твърдоглавец!

Грабнал златното яйце от ръцете на бабата, замахнал и го блъснал с все сила в камъните на огнището. Но яйцето пак рекло „зънни!“ и си останало отново цяло-целенино. А масълцето в тиганчето пращяло ли, пращяло.

Разярил се още повече дядо Горун, изтичал до дръвника на двора, върнал се с брадвата в ръце и изревал грозно над златното яйце:

– Ей сегичка ще те видим няма ли да се счупиш, твърдоглавецо!... О-ох, такива работи на дядо ти Горун не минават!

Веднага след туй налутеният старец стоварил със страшна сила тежката брадва върху упоритото яйце. Ала пак се случило същото: яйцето рекло отново само „зънни!“ и си останало както преди здраво-

здравеничко. Така изминал час, минали два часа, през което време дядо Горун не преставал да сипе без отдих удар подир удар върху златното яйце, но то все нехаело и нехаело, сякаш сърдитият дядо не го блъскал с брадвата, а го галел нежно с ръце. Накрая капналият от умора и глад старец го грабнал и захвърлил през прозореца на двора, като въздъхнал тежко:

– Не мога повече, отказвам се да ям златно пържено яйце...

Същия миг бабината Кротушина качулата кокошчица изхвъркнала от полога и гергьовското пладне начаса екнало от бодрото й куд-кудякане:

Кудкудяк, куд-ку-дяк! –
Вчера снесох,
днеска пак, днеска пак!...
Кудкудяк, куд-ку-дяк! –
Днеска снесох,
утре пак, утре пак!...

Баба Кротуша се досетила какво е станало и изхвъркнала като момиченце на двора. А когато се върнала при дядото, в ръцете ѝ се белеело едно още топличко бяло яйчице... Без да се бави, тя чукнала яйцето, бялата му черупка мигом се пукнала и бабата го изсипала в топлия тиган върху сърдитото масълце, което тозчас запращяло доволно, щастливо.

– Хайде, заповядай на гергьовска гощавка, дядо! – подвикнала усмихнатата до уши баба Кротуша на дядо Горун веднага щом сложила на софрата изпърженото яйце до ръжената погача и двете глави лук.

Дядо Горун се примъкнал до натъкмената софра, мрачен и нахмурен като градоносен облак. Но още след първия залък тутакси забравил горчилката от поражението си в битката със златното яйце и започнал да лапа тъй сладко, както не бил ял кой знае от колко години. През това време баба Кротуша го гледала с умилени очи и час по час го подканяла:

– Хрусни си и от лучеца, дядо, той прави пърженото яйце три пъти по-благо!... Да ти чупна ли още едно крайшниче от погачката, с яйчицето тя се услажда, като че ли е намазана е медец!

Едва когато дядото полял сладкия си обед с пълна кратунка студена кладенчова водица, бабата му подхвърлила хитро:

– Е, дядо, видя ли, че щом е за ядене, по-сладко яйчице от бялото яйце няма – златното блести, ала не засища!

Дядо Горун избърсал оросените си мустаци и за първи път, откакто бил женен за баба Кротуша, се съгласил с нея:

– Права си, бабо... Затуй утре ще намеря златното яйце, ще го продам на пазара и ще купя на твоята качулатка герданче от сини мъниста, та да ни снася все такива яйчица, като това, с което днес подсладохме и ние като вси люде гергьовската си трапеза!...

В същото време на двора, сякаш слушала дядовата Горунова похваля, кокошчицата на баба Кротуша продължавала да кудкудяка тъй звънко, тъй щастливо, че цялото село кънтяло:

Кудкудяк, куд-ку-дяк! –
Днеска снесох,
утре пак, утре пак!...

Сиромах Анго, чорбаджи Алчо и мечките

Някога в село Гладни дол живял беден човечец. Наричали го Сиромах Анго, защото беднякът си нямал нищо друго освен една схлупена къщурка и една камениста нивичка от десетина бразди. Нивичката му била лепната като сива кръпка в подножието на голяма планина, която се извисявала стръмно току над селото. И щом започвали да ваяят поройните пролетни дъждове, от дълбоките дерета на планината слитали мътни пороища, та отвличали всичко, посято с мъка от бедния човек. Така се редували година след година, в които Сиромаха не могъл да събере от нивичката си повече от две-три крини житце... Затуй пък в средата на този пущинак растяло едно голямо крушово дърво. Всяка пролет това дърво се покривало с дъхави цветове. Лете натежавало от плод. И в началото на всяка есен Сиромах Анго откарвал у дома си цяла кола круши – жълти като кехлибар, сладки като медовина.

Веднъж – като отишъл да огледа крушата си. Сиромаха легнал под нея. Напекло го знойното слънце на ранната есен, унесло го сладкото жужукане на работливите пчелици и той неусетно задрямал. Но по едно време в присъница чул тежки стъпки и отворил очи. Същия миг сърцето му слязло в петите от страх – видял точно срещу него да крачат две големи мечки.

Рипнал Анго, накарвал се да бяга. Ала преди да обърне гръб към мечките, едната от тях го спряла с кротък човешки глас:

– Не бой се, човече, нищо лошо няма да ти сторим!... Ние искаме

само да ни позволиш от време на време да идваме в нивата ти и да си по-хапваме от нападалите по земята круши, че много обичаме круши медарки... Все ще дойде ден сетне и ние с нещо да ти се отплатим!

При тия кротки думи сърцето на бедняка се върнало на мястото си и той се провикнал великодушно:

– Щом работата е само до крушите, яжте от моите медарки, колкото ви душа иска – с това, дете ще изядете, Сиромах Анго богат няма да стане... Колкото пък до отплатата и дума да не става – нищо не ща!

Двете мечки отишли под крушата. Хапнали си от нападалите зрели плодове, наситили се. След туй мирно и кротко се изгубили пък в планината. И от тоя ден двете горски баби взели често-често да навестяват сиромашката нивичка, за да си похапват круши медарки...

Един ден (било вече време да се обере крушата!) Сиромах Анго отишъл пак на нивичката си и там изведнъж му текнало:

„Я чакай да се престоря на умрял, та да видя тези рунтави приятелки, дете цяло лято делиха с мене крушите ми, дали поне ще ме пожалят!...“

И така направил.

Като приближило време да пристигнат мечките, беднякът легнал под дървото. Опружил крака, изпънал ръце – само да го погледнеш, веднага ще си кажеш: умрял е горкият човечец, избавил се е от сиромашията!...

Мечките не се забавили. И както правели всякога, откакто били узрели крушите, щом влезли в нивата, начаса се заклатушкали право към натежалото от плод дърво. Но като зърнали неподвижния Анго, тутакси се спрели. Сетне се престрашили, доближили до престорения мъртвец. Побутнали го отгук, помръднали го оттам и като се убедили, че Сиромаха нито мърда, нито шава, едната мечка въздъхнала тежко:

– Мъртъв е горкичкят – не дочака да му се отплатим за щедростта!

– Може и сега да му се отблагодарим, сестро – рекла след нея другата мечка. – Хайде да го отнесем в Сребърната долина; там сред сребро да прекара вечния си сън!...

– Не, по-добре ще сторим, ако го положим в Златната долина, че златно беше приживе неговото сърце – нека сред злато да почива и прахът му.

– Добре! – съгласила се веднага втората мечка.

И докато престореният мъртвец да разбере какво мислят да правят с него мечките, едната от тях го метнала на гърба си и тръгнала с товара към планината. Подир нея бавно-бавно затрополила другата мечка...

Горските баби се клатушкали така с бедняка на гръб дълго време,

след туй изведнъж спрели и поставили Анго на една поляна с мека като кадифе тревица. Какво било това място, Сиромаша не могъл да види – нали бил със затворени очи!... Затуй пък чувал ясно как навред около него се носели сладки звуци, като че ли от всички страни го заобикаляли безброй златни камбанки, които се полюшвали и неспирно звънели:

– Дзън!... Дин!... Дан!... Дзън!

Сърцето на бедняка се изпълнило с драгост и той зачакал нетърпеливо кога ще си идат мечките, за да отвори очи и да види златото...

Мечките не се забавили много. Поседели, колкото поседели до него, поговорили си за щедроту му сърце, за сладките круши, които цяло лято лапали в каменистата му нивичка, па по едно време се надигнали с тежка прощална въздишка и Сиромаш Анго скоро чул как заглъхнали в далечината тромавите им стъпки. Едва тогава ококорил очи. И тозчас пред слисания му поглед се разкрила дивна гледка – додето стигнал взорът му, навред се ширинеела възшебна долина.

Всичко в нея било златно!...

Златни били дърветата, които заобикаляли от всички страни Сиромаш Анго. По тях като слънчеви зайчета трептели нежно златните им листенца и току звънели при всеки полъх на ветреца като камбанки:

– Дзън!... Дин!... Дан!... Дзън!

Със златен мъх били покрити и големите златни балвани, сред които лъкатушели омайно и ромолели звънко безброй златни поточета. Из златните хрусталаци в златни гнезда мътели златни яйчица златни птичета. Дори и тревите, над които блестяла роса от драгоценни камъни, тука били златни.

Не бил златен в тази златна долина само случайният гост от село Гладни дол – Сиромаш Анго!...

Затуй – след като прекарал три дни и три ноци в златната долина – на четвъртата заран Сиромаша сам се подканил:

– Хайде, Анго, хайде, душо сиромашка, стига си тъпкал тука златните треви и драгоценната роса с нещавените си цървули – наслуша се на златни птичи песни, отбърна си на златната трева, време е вече да се прибереш в Гладни дол!

След туй бедният човек взел със себе си, колкото злато могъл да носи, па още същия ден зашрапал с нещавените си цървули към Гладни дол. Направил си там с донесените богатства от Златната долина нова къща. Сетне се оженил за най-хубавата и най-работната мома в селото и двамката си заживели мирно и сговорно, като гълъб и гълъбица...

Нашата приказка щеше да свърши като много други приказки тука,

при този щастлив край, ако по туй време в същото село Гладни дол не бил живял един богат, ненаситен и завистлив човек – чорбаджи Алчо... Като видял как довчерашият бедняк Сиромах Анго изведнъж се замогнал и взел да се мери по богатство с него, чорбаджиата само дете не се пукнал от мъка и завист; толкова го заболяло сърцето от чуждото щастие. И един ден не изтраял. Дигнал се и още в тъмни зори отишъл при Анго; примолил му се:

– Кажи ми правичката, човече, какво се е случило с тебе, че ти, дете беше сетният бедняк на селото, кажи-речи, за една нощ се изравни по богатство с мене, най-заможния човек в нашия край!...

– Че защо да не ти кажа, съседе – отвърнал веднага с готовност Анго. – Нали моето богатство не е дошло по криви пътечки, както твоето, нито пък за него съм разплакал някого като тебе, за да крия как съм забогатял... Мене просто късметът ми провървя.

Сетне доскорошият бедняк разказал на Чорбаджи Алчо дума по дума всичко: как позволил на мечките от планината да си похапнат от неговите круши медарки; как след туй се престорил на мъртъв; как те повярвали, че е умрял, и го отнесли за отплата в Златната долина, та там да прекара вечния си сън... Она през цялото време го гледал с ококорени очи. Въздишал често-често, че не е бил на неговото място. Час по час хълцал от удивление, когато добродушият човечец му изреждал какви богатства е видял във вълшебната долина. Накрая подхвърлил хитричко с блеснали от лакомия очи:

– Ами би ли могло да се събере в тази долина злато за цяла кола?

– Каква ти кола!... – провикнал се чистосърдечно Анго. – Ако ми бяха подръка, можеше цял керван биволски коли със злато да докарам и пак нямаше да дигна оттам всичкото злато... Но за мене и това, което си донесох, ми стига; кога друг път съм виждал аз, сиромахът, злато в ръцете си!...

Чорбаджи Алчо се прибрал замислен у дома. И от този ден съвсем загубил съня си... Легнел ли, тутакси пред очите му засиявало с целия си примамлив блясък златото на Златната долина. Мамело го, карало сърцето му да се свива жадно. Протягал алчно ръце в тъмнината, грабел мислено буца след буца от скъпия жълт метал. Сетне до бели зори все блъскал и блъскал главата си с мисли как да се добере до вълшебната долина. Най-после намислил нещо и една сутрин още по-рано от първия път се изгърсил отново при Сиромах Анго.

Приплакал, замолил му се:

– Отстъпи мм твоята нивичка под планината; нали и без туй вече не

можеш да я ползуваш...

Анго се подсмихнал хитро под мустак и казал:

– Ще ти я отстъпя, ако в замяна ми дадеш татювата нива край реката – оная, голямата, дето на времето си заграбил от него за нищо и никакъв дълг!

Като чул тия думи, чорбаджи Алчо се изпотил три пъти. И три пъти потръгнал да си отиде. „Как ще му дам най-хубавата си, най-плодородната нива, дето е и близо до селото, и на поливка, за неговата камениста нивичка, лепната като кръпка нейде си в планината!“ Но всякога, щом се отдалечавал, Златната долина засиявала със златото си пред очите му, краката му начаса отмалявали и той отново и отново се връщал при Анго.

Най-сетне въздъхнал издълбоко:

– Съгласен съм!

След туй хукнал презглава към високата планина, където се сивеела нивичката на Анго с голямото крушево дърво...

Било пак знойно лято и едрите клони на плодовитата круша пак били увиснали, натежали от тежък меден плод. Както някога при Сиромах Анго сред листата пак жужукали работливи пчелини, из храсталациите пак се надпявали до премала пойни птици, високо по синята коприна на късното лятно небе пак плували като бели лодчици пухкави облачета... Но чорбаджи Алчо – прилепнал като закован до грапавия дънер на старото дърво – бил сяп за красотата на ведрото небе и глух за жужукането на пчелите и волните птичи песни, възхваляващи мирния зноен ден. Мислите на богатия човек хвъркали все към златото на вълшебната златна долина, а очите му дебнели зорко като очите на хищна птица само кога ще се зададат от гората двете мечки.

Най-сетне, щом приближило пладне, тъмният лес над нивичката се раздвижил и мечките излезли от гората. Сетне нагазили спокойно в нивата и тръгнали право към голямото крушево дърво, дето продължавал да стои като закован чорбаджи Алчо. Но като зърнали там непознатия човек, двете мецани начаса спрели и се провикнали отдалече към чорбаджията:

– Кой си ти, човече, и какво търсиш в тази нива, стопанинът на която отдавна е мъртъв?

– Аз съм брат на починалия Сиромах Анго: по наследство сега нивата е моя и дойдох да по-прегледам туй-онуй в нея... – излъгал чорбаджията, който предварително си бил наумил как да подведе двете горски баби, та по-скоро да се сприятели с тях. – Ами вие какво търсите

насам?

Мечките се приближили и му рекли:

– Твоят брат беше добър с нас и за отплата ние го отнесохме да прекара вечния си сън в Златната Долина... Позволи ни и ти да си хапваме понякога от сладките плодове на туй дърво, па все един ден и на тебе ще се отплатим с нещо за добрината – доброто ние никога не забравяме!...

Чорбаджи Алчо разперил ръце, като да прегърне от умиление двата звяра, и се провикнал с меден гласец:

– Миличките ми мецани, че иска ли се питане за туй нещо!... Яжте, яжте – колкото ви е сладко, толкова си хапнете, все едно, че крушата е ваша... За приятели и аз като брат ми душата си давам!

Мечките не чакали друга покана. Отишли веднага под крушата, хапнали си сладичко от нападките по земята презрели плодове, сетне се изгубили като всеки друг път мирно и тихо в гората. И след туй всичко тръгвало, както преди, когато Анго бил Сиромас Анго и си нямал на света нищо друго освен тази камениста нивичка с крушовото дърво сред нея... Мечките слизали от планината всяко пладне, похапвали си от нападките круши и си отивали; пак идвали, пак си отивали – така ден след ден чорбаджи Алчо – скрит в храсталаците край нивата – гледал всеки път със свито сърце как горските баби се гошават с крушите му и все сумтят сърдито:

– Плюскайте, ненаситници, плюскайте, че после ще трябва със злато да ми се отплатите!...

Накрая – като решил един ден, че вече е дошло време и той да изпита благодарността на мечките – чорбаджията легнал под крушата и също като Сиромас Анго се престорил на мъртъв. Докато чакал да се зададат от гората двата звяра, сърцето на алчния човек се къпело неспирно в сладки мечти:

„След като мечките ме оставят сам в Златната долина, няма да постъпя като оня глупак Анго – да си напълня само джобовете и пазвата със злато. Охо, чорбаджи Алчознае какво да прави!... Още същата вечер ще прескоча до село и ще се върна пак в Златната долина с девет празни биволски коли. Ще награмадя колите догоре със злато и тихомълком ще го откарам у дома. Пак ще се върна с празните коли, пак ще ги откарам пълни в къщи. И няма да мирясам, докато не изкубна последната златна тревица в Златната долина, докато не измета последната златна пещчинка от нея. Едва тогава...“

Какво щял да стори чорбаджи Алчо с толкова много злато, той не

успял да измисли, защото в туй време откъм гората отекнали тежките стъпки на мечките и след малко те се спуснали в нивата... Видели опружения човек под крушата, взели да се вайкат:

– Ай, ай, и тоя не дочака жив да получи наградата ни! – въздъхнала едната мечка. – А като брат си и той не беше лош...

– Няма що, ще трябва и нему да се отплатим посмъртно... – обадила се на свой ред другата мечка. – Хайде да го отнесем да прекара вечния си сън в Сребърната долина!...

Тези думи накарали чорбаджи Алчо да загуби и ума, и дума от завист. И като забравил, че мъртвите не говорят, той се провикнал жално-милно:

– Не ща в Сребърната долина... Искам като Сироман Анго и мене да ме занесете в Златната долина, че най-хубавата си нива му харизах за този пущинак!...

Същия миг – изплашени от гласа на възкръсналия измамник – двете мечки търтили да бягат презглава към планината. И чорбаджи Алчо останал сам... Разбрал веднага какво е сторил, но било вече много късно да поправи грешката си, затуй от мъка взел, че тоя път наистина... умрял.

Юнаци

На една висока поляна до гъста тъмна гора преди много години имало четири кошари. Стопаните на кошарите си живеели мирно, стоворно. Денем пасели стадата по лъките и тучните ливади. А вечер – веднага щом мръкнело – овчарите се събирали на едно място, наклаждали буен огън и до късна нощ прекарвали край него, унесени в сладки приказки.

Веднъж най-старият от овчарите – както се били разприказвали за туй, за онуй край топлата жаравна на огъня – току рекъл:

– Какво ли ще правим, братя, ако сега от гората излезе вълк и налетя на овците ни?

Тримата му по-млади другари тозчас настръхнали като петлета. Очите им засвяткали храбро. Главите им под рунтавите калпаци се завъртели заканително. И устата на всички избоботили страховито в един глас:

– Ех, де да имаме тоя късмет!

Сетне тримата момци започнали да се хвалят в надпревара:

– Аз ще го настигна с три-четири скока, ще прекърша като топла погача гръбнака му с гетата си и от кожата му ще си направя нов кожух за зимата! – рекъл единият от тях.

– Никакъв кожух няма да правиш! – възпротивил се вторият младок. – Кожата на вълка ще опънем на най-личното място пред гората за поука на другите вълци, ако рекат да дойдат пак насам!

А третият, най-младият от овчарите, разперил ръце, като да спре другарите си, сякаш те били вече хукнали подир вълка, и викнал гръмко:

– Оставете го, братя, на мене! Аз ще го хвана с голи ръце, ще извия врата му като на петровско пиле и ще го сваля в селото жив, та мало и голямо да види какви юнаци сме!...

Не щеш ли, още не бил заглъхнал юначният вик на третия момък, и кучетата край кошарите сепнали нощната тишина с тревожния си лай. Миг след туй от гората изтичал един голям вълк. Пакостникът потънал в една от кошарите и докато храбреците да се опомнят, той излетял оттам с най-охранената овца на дебелия си врат и се изгубил с нея в тъмния лес.

Юнаците – изумени от внезапното нападение – се размърдали едва тогава.

Скочили на крака, пръснали се по кошарите. Бавили се там, колкото се бавили, накрая пак се събрали край огъня, като всеки стискал в десницата си заканително някакво оръжие. Първият от младоците поклащал свирепо една брадва, другият – вила, третият – кралимарковски дрянов кривак. Но и тримата – щом се намерили на сигурно до огъня – погледнали еднакво страшно към леса и викнали еднакво бойко в един глас:

– Напред, братя, да отървем овцата и да накажем разбойника!

След туй размахали свирепо оръжията си и се люшнали дружно към гората. Ала щом стигнали на десетина крачки до нейната пълна с тайни межда, преследвачите току млъкнали и заперели.

Спогледали се. И оня, дето се канел да си направи кожух от вълчата кожа, се обадил тихичко:

– Бре, полудяхме ли, та сме тръгнали по туй темно-темнило в гората, какво ще намерим в тъмницата там!... Я да почакаме да съмне, пък тогава ще дадем на вълка да разбере кои сме!

– Прав си, братко, така ще направим! – съгласили се веднага с него останалите двама юнаци.

Сетне тримата младоци се върнали при огъня, разположили се край

жаравата и зачакали да се раздени. А като съмнало, на свой ред се обадил овчарят, дето искал да опъне вълчата кожа пред гората:

– Ако навлезем така в леса, злодеят може да ни издебне някъде между дърветата и да ни погуби нахалост до един. Затуй нека първен изсечем гората, па след туй на чистичко да хванем разбойника!

Храбреците се съгласили без много спор и с това предложение. Размахали брадвите, започнали да повалят дърво след дърво. Така към пладне стигнали до една малка горска полянка. И там какво да видят: на тревата лежали оглозганите кости, рогата и копитата на отвлечената овца, а от злосторника – ни следа!

– Брейийийй, подушил е страхливецът, че идем, и е офейкал!... Язык! Селото не можа да види какви юнаци сме! – изпъшкар момъкът, дето искал с голи ръце да извие врата на вълка и да го отнесе жив в селото.

– Не се кахъри за това – обадил се зад гърба му най-стариият овчар, оня, дето първи попитал какво ще правят, ако изскочи от гората вълк. – Останките на изядената овца ще покажат най-добре на всички какви юнаци сте!...

ЗЛИЯТ ВЪЛК

Преди много, много години в една просторна гора шетал страшен вълк, голям злосторник. Всичко живо в леса пищяло от него. Днес сърна – крепнала се кротичко на някоя поляна да се напаса тревница – с един скок ще повали. Утре дива коза – отбила се на потока да си сръбне бистра водица – без милост ще погуби. Друг път някоя още по-голяма беда ще стори... Така не минавало ден този зъл пакостник да не разплаче с нещо горския свят.

Додеяло на животните да търпят вълчите злини, па се събрали да помислят какво да сторят, какъв колай да намерят, за да се отърват от злодея. Мислили, мислили – тоя рекъл едно, оня предложил друго – накрая вкупом дружно решили:

– Отсега нататък всеки от нас ще бъде нашрек за всички, че открай време се помни: „В кошара, дето кучетата са будни, вълчи крак дия не оставя!“

Каквото наумили животните, още същия ден го сторили.

Поставили край бърлогата на вълка постове – дългоухи зайци, пъргави катерички и тънконоги сърни – със строга поръка да не изпускат от

очи злодея. И когато на пладне сивият ненаситник се измъкнал от леговището си, из цялата гора от уста на уста се понесъл тревожен шепот:

– Бягайте, братя и сестрици, спасявайте се кой как може – вълкът излезе от леговището си и тръгна на лов!

При тази вест лесът изведнъж опустял.

Мигом изчезнали незнайно къде зайците. Завчас се скрили сред непристъпните скали сърните, елените, дивите кози, Потулили се низ потайни кътчета и останалите животни... Само птиците в клоните на дърветата, които вълкът не могъл да достигне, останали по местата си. И щом зърнали да минава под тях гладният настървен хищник, всички писнали като из едно гърло над главата му:

– У-у-у... зъбат разбойник!... У-у-у... сив злодей!

Объркан от птичата врява, отчай от пустата гора, вълкът подвил опашка и скоро-скоро се сврял отново в леговището си – гладен, настърхан, зъл.

– Ех, на светлото не ми провървя, но като се стъмни, ще изляза пак и ще си хапна за трима! – утешил се по едно време той и зачакал нетърпеливо да падне нощният мрак.

Ала и през нощта се случило същото.

И така се занижали ден след ден, нощ след нощ...

Вълкът отслабнал, измършавял. Краката му започнали да се сплитат и да треперят от глад. От изнемога пред очите му взели да трептят посред бял ден алени искрици... Накрая – като видял, че за него няма да има вече живот в тази гора с нейните сдружени животни – сивият злодей решил да се пресели в друг лес.

Една заран изпосталелият гладник се измъкнал тихомълком от леговището си и с клюмнала глава запреплитал крака към полето – на път за друга гора. Но не щеш ли, едва оставил зад гърба си недружелюбния лес, на пътя му се изпречила една мецана.

– Къде си подранил така рано, побратиме! – спряла мецаната мършавия горски беглец.

– Тръгнал съм, сестро, да се заселя в друга гора, дето нито са ме виждали, нито са чували нещо за мене, че тука ми излезе лоша слава и всичко бяга от името ми като от чума! – изплакал вълкът на един дъх пред горската баба болката си.

Сетне дума по дума сивият страдалец разказал на мечката всичко, което препатил през последните дни, откакто животните в гората се сговорили да се пазят дружно от него. Мечката през цялото време го слушала мълчаливо – нито веднъж не го прекъснала.

Едва когато вълкът завършил с тежка въздишка разказа си, мецаната му рекла:

– Я си отвори устата, побратиме!

– Че какво ще видиш в устата ми! – удивил се вълкът на това неочаквано мечешко желание. – Уста като уста!...

– Има какво да видя, побратиме, има... – настояла горската баба. – По нея ще позная какъв късмет те чака в новата гора.

Зарадвал се гладникът, че може би мецаната ще му предскаже скорошна богата трапеза, та веднага разтворил огромната си челюст. Тукатси в раззинатата уста на горския разбойник блеснали големите му вълчи зъби – остри, гладни, стръвни... Мечката ги погледнала оттук, почукала ги оттам и накрая въздъхнала дълбоко:

– Ох, побратиме, напразно ще биеш пътя до другата гора!...

– Защо? – ревнол разочаровано вълкът.

– Защото не си оставил в старата гора старите си зъби, братко! А докато те са в устата ти, и триста гори да смениш, навсякъде ще те посрещат по старому... като вълк!

На лъжата краката са къси

Живял някога един хитрец, голям ленивец. Колкото повече този човек ненавиждал работата, толкова повече обичал хубавичко да си похапва и юнашки да си посърбва. Но отколе е знайно, че за доброто ядене и пиене трябва и добри пари. А нашият мързеланко отдавна бил омръзнал на цялото село с просията си, та вече никой не му давал нищичко даром. Всички искали от него най-напред да им свърши някаква работа, па сетне да му начетат каквото е заслужил. Затуй ленивецът се излежавал гладен с дни под върбовите сенки край селската река и от сутрин до вечер все мислел и мислел какво да стори, че хем да не работи, хем кецията му винаги да е пълна.

Блъскал така главата си дълго време, докато накрая се провикнал:

– Ще се провъзглася за лечител!... Лечителите, кажи-речи, нищо не вършат, а с пари си играят – работа таман за мене!

И както решил, така направил.

Още същия ден хукнал по добри приятели и не ги оставил на мира, докато не си изпросил от тях една голяма кожена чанта. „Не момее иначе, какъв лечител ще бъде за хората без чанта!“ На другия ден пък се затворил в къщи и от тъмно до тъмно оцветявал чиста кладенчова

водица и стривал на прах сухи бурени. („Така де, нали трябва с нещо да лекувам болните!“) А на третия ден преобърнал цялата къща наопаки, за да намери очилата на покойния си дядо, макар че очите му били силни като очите на ястреб. („И без очила не може, нали по тях светът ще ме познае, че съм учен човек!“)

Така за три дни ленивият хитрец сторил всичко, което мислел, че трябва да стори, за да се обяви за лечител.

– А сега, крачета мои, отнесете ме по-бързо далече от близки и познати, където никой не ме е виждал и никой не е чувал нищо за мене!... – рекъл си той на четвъртата заран и още в тъмно напуснал родното си село.

Вървял колкото вървял, отминал девет села, отседнал чак в десетото. Чуждо, далечно село – без близки, без познати люде в него. Там се настанал в един хан, поръчал на ханджията да разгласи из селото, че е дошъл нечуван и невиждан враг на всички болести, па зачакал като паяк в паяжината си да го повикат при болните.

Случило се тъй, че и в това село, както навсякъде по измъчената земя, болните люде били повече, отколкото здравите – с бистра водица да ги цериш, и водата не би стигнала за всички! Затуй – веднага щом ханджията разпръснал новината за вълшебния лечител – страдалците започнали на тумби на тумби да се тълпят при самозванеца и да го молят за помощ.

Хитър и сладкодумен, той начаса ги замайвал с медени приказки, наливал ги с оцветена водица, тъпчел ги с буренаците си и всички оставали доволни от него. Славата му от ден да ден ставала все по-голяма и по-голяма, започнали да го търсят от съседните села, взели да го викат при болни чак от града. И заедно със славата, всеки ден набъбвала все повече и повече и празната му доскоро кесия.

Това щастие, сипнало се като че ли от небето върху измамника, замаяло главата му. Той се възгордял, започнал да хвърчи на високо. И минало-неминало месец време, повикал отново ханджията, па му казал:

– Не прилича на такъв прославен лечител като мене сам да си върши цялата работа – намери ми помощник!

Ханджията, който отдавна завиждал на самозванеца заради леснията, с която оня вадел грошовците от болните хорица, и тайничко мечтал да види на неговото място своя син, щом чул желанието му, начаса подскочил от радост:

– Че да ти дам за помощник моя син, ваша милост, по-верен момък от него за тая работа няма да намериш никъде из нашия край!...

Момчето ще ти слугува даром, пък и аз няма да ти взема нищо за храната и подслона, докато живееш при мене, ако го изучиш добре на златния си занаят!

Думите на ханджията допаднали на измамника и той веднага се съгласил:

– Добре, човече, иди да приготвиш богата черпня, че от днес синът ти става помощник на най-прославения лечител по света!...

Същия ден – някъде по мръкнало, когато вече привършила богатата гошавка, която ханджията дал заради сина си – в хана дотичала жената на един заможен селянин, прочут като голям лакомник. Предната нощ той бил на гости при добри приятели, където си хапнал за петима и пийнал за шестима, та сега не могъл да си намери място от болки в стомаха. Затуй изплашената жена начаса тупнала в краката на прославения лечител и започнала да го моли:

– Ти баща, ти майка, ела веднага у дома, че горкичкият ми стопанин от заранта се превива като грешен дявол от болки!... На много люде си помогнал, помогни и нему – ще те възнаградим щедро!

Поласкан от думите на жената и помамен от обещанието ѝ за щедрата награда, измамникът скочил веднага, поръчал на ханджийския син да вземе чантата с лекарствата и двамата скоро-скоро се изгубили в тъмата към дома на страдалеца. Самозванецът размахвал гордо-гордо празни ръце напред, а помощникът му с тежката чанта пъшкарал на три крачки след него.

Още докато вървели по пътя за дома на болника, хитрецът успял да поразпита за туй-онуй бързивата жена на лакомника и от дума на дума разбрал откъде са дошли болките на мъжа ѝ. Ала като влязъл у тях, уж нищо не знаел, той пак дълго-дълго го почуквал тук и там, обръщал го ту по корем, ту по гръб и едва след това се изправил над него, поклатил укорно глава и му рекъл строго:

– Виждаш ли докъде те е довела лакомията, безразсъдни човече? Ял си без мяра, наливал си се с вино като продънена бъчва и сега животът ти виси на косъм. Добре, че ме повикахте навреме!

Сетне – като се убедил, че е изплашил здравата страдалеца и той от страх няма да се посвиди да го възнагради богато – самозванецът извадил от чантата си пълна шепя стрити бурени, па му поръчал:

– Три дни и три нощи няма да слагаш в устата си нищо друго освен праховете, които ти давам!... Послушаш ли ме, на четвъртата заран ще се събудиш здрав като мечка, ала погазиш ли съвета ми, чакай само беда!...

Както му поръчал измамникът, болникът два дни и две нощи гълтал геройски само буренаците му и нищо друго нито хапнал, нито пийнал. Но на третия ден жена му отишла на бостана и за беда донесла оттам една голяма любеница. Още щом я зърнал, изгладнелият човек се разтреперал от желание да си хапне любеничка. И когато жената разрязала сочния плод и цялата стая дъхнала на сладост и свежест, лакомникът не изтраял – захленчил жално-милно:

– Жено, умирам от глад!... Ако не ми дадеш друго да хапна, дай ми да изям поне едно резенче от любеничката!

– Хубава работа, мъжо! – ужасила се жената. – Нима забрави какво ти каза лекарят – хапнеш ли нещо друго освен праховете, дето ти е дал, ще се разболееш от зле по-зле... Не, няма да ти дам нищо, че не искам децата ми да останат сиротинчета без време!

Но изгладнелият като вълк лакомник не се изплашил от думите ѝ, а продължил да хленчи още по-жално, още по-милно:

– Смили се над мене, жено, дай ми поне само едно мъничко парче, едно съвсем мъничко резенче, колкото да си наквася устата – къде ще познае она, че съм ял, ако изям едно резенче любеница!

И се молил така дълго, дълго.

Накрая жена му дигнала ръце, отрязала един резен и му го дала. Лакомникът тутакси го захапал и не го изпуснал от устата си, докато от него не останало само тъничка кора, която захвърлил в залисията си под кревата. Не щеш ли – от любеницата ли, от бурените на измамника ли, или от гладуването! – болките му през нощата се повторили с още по-голяма сила и той с мъка дочакал утрото, когато жена му пак изтичала до хана и отново довела самозванца.

Щом влязъл при страдалеца, измамникът най-напред го разпитал дали не е ял, или пил нещо друго освен бурените. Ала колкото изтънко да подпитвал, нито болният, нито жена му поменали нещо за резенчето любеница. Затуй пък от зорките очи на хитреца не убягнала спаружената кора, захвърлена под кревата. И като се досетил от нея какво е станало, той се изправил с целия си ръст пред леглото на лакомника, погледнал го укорно през дявовите си очила, па викнал гръмогласно:

– Пада ти се да страдаш, нещастнико, като не ме слушаш!... Аз ти поръчах три дни и три нощи да не слагаш нищо друго в устата си освен моите чудодейни прахове, а ти вчера какво си направил?!... Ял си, и то...

– У-у-у, какво говориш, твоя милост!... Нищо не е ял човечецът, само праховете гълта, знам това... – излъгала изплашената жена.

– Право ти дума жената, нищо не съм ял... – подкрепил я с плачлив глас и лакомникът.

– Ял си, ял си, ще ти кажа дори какво точно си ял – е-хе, не току-така по-велик лечител от мене няма! – надул се до пръсване от гордост измамникът, па изревал победоносно над главата на страдалеца: – Ял си лю-бе-ни-ца, нещастнико!... Лю-бе-ни-ца!

Мъжът и жената занемели като ударени от гръм – така силно ги изумило, че те нищо не споменали на лечителя за изяденото от болника резенче любеница, а той сам познал всичко. И щом измамникът напуснал дома им, жената изхвъркнала начаса от къщи и хукнала да обикаля селото, за да разкаже навред за станалото чудо у тях.

В туй време, докато вървели към хана, синът на ханджията, който бил не по-малко изумен от мъжа и жената, попитал:

– Учителю, как позна, че оня е ял любеница, нали никой не спомена нищо за това?

– Е-хеее, ако не можех да позная такава проста работа, щях ли да бъда такъв прославен лечител, какъвто съм сега! – отговорил важно самозванецът.

Сетне дума по дума разказал на своя помощник как видял захвърлената под кревата на болния повехнала любеничена кора и как от нея се досетил, че оня е нарушил поръката му. Накрая го поучил:

– Добрият лечител трябва да си отваря очите на четири, нищо да не пропуска от погледа си, иначе не струва пукната пара, всички ще го лъжат!

И синът на ханджията запомнил добре този урок...

Минало време.

Един кишав есенен ден до самозванеца пратили хабер да иде при друг болен, който живеел в по-далечно село. Навън ръмял дъждец, пътищата били разкаляни и прославеният лечител го домързяло да иде толкова далече, затуй решил да изпроводи при болния своя помощник, сина на ханджията.

– Ти отдавна вече се учиш и служиш при мене, виждал си много пъти как лекувам болните, та се надявам да не ме посрамиш, когато идеш сега сам при този болен човек... – потупал той ласкаво по рамото прислужника си, щом оня се приготвил за път.

– Няма, няма да те посрамя, учителю, много съм видял от тебе, всичко съм запомнил добре и вече много знам! – отвърнал самонадеяно поласканият момък, докато нарамвал тежката чанта с илачите на учителя си.

– Добре тогава, на добър ти час!

И синът на ханджията, прилежният помощник на прославения измамник лечител заминал с вирната глава към далечното село да лекува там самичък непознатия болник...

Когато влязъл в стаята на болния – една бедна окадена одаичка, – оня лежал превит на две върху одъра и пъшкал от болки в стомаха.

– Казвай веднага какво си ял вчера, нещастнико! – запитал пратеникът на самозванеца още от вратата, както бил запомнил, от учителя си.

– Нищо не съм слагал в устата си цяла неделя, твоя милост, освен няколко корички хлебец, омекнали в млечице, което жената измоли от комшиите – отвърнал с отпаднал глас човекът от одъра.

– Хм, ще видим дали е така... – поклатил заканително глава достойният помощник на още по-достойния лечител. – То само от хляб и млечице стомах не боли!

Сетне сложил важно ръце на хълбоците си и започнал да шари със зорки очи навред около страдалеца. Но колкото и да се взираше тук и там из бедната одаица, той не могъл да зърне в нея нищо съмнително – нито кокалче от прасенце, нито костичка от кокошка, нито семка или кора от каквото и да е плод. Накрая – все по примера на славния си учител – помощникът на самозванеца надникнал под одъра на болника. И там – о, ужас! – прилежният възпитаник на измамника лечител видял един магарешки чул.

Това било достатъчно за ханджийския син да реши, че е ударил и неговият час да се прослави като учителя си... Отишъл до одъра, надвесил се грозно над стенещия човечец и ревнол върху него с цяло гърло:

– Как няма да си болен, нещастнико, как няма да те боли стомахът, ненаситнико, когато си изял цяло ма-га-ре!... Чуваш ли, ця-ло ма-га-ре, дори кожата му ти се е досвидяла да оставиш в лакомията си; и нея си излапал като ламя!...

Мъжът и жената се видели в чудо.

Хванали се за главите, заговорили в надпревара на ханджийския син:

– Чакай, бе човече, какво магаре бълнуваш, че съм изял!... Ние сме хора бедни, смирени, освен коприва, гъби, боб и хлебец друга храна, кажи-речи, у нас не знаем... – замъкнал болният от одъра си. – Вярно е, че си имаме едно магаренце, но как ще го изядем, горкото, когато то ми е дясната ръка – дръвца от гората с него си нося, на работа по селата заедно с него ходя!

– Така е... – Притекла му се на помощ жената. – Ако заколим

магарето, нали няма да имаме съчка у дома огнец да си стъкна, чорбица да сваря, вода за прането си да стопля...

Но помощникът на измамника лечител бил неумолим. Навел се под кревата, измъкнал оттам магарешкия чул, тръснал го тържествено наред одаичката, посочил го с изопнат показалец на слисаните хорица, па викнал с ликуващ глас, колкото сила имал:

– А това какво е?

– Ами чулът на магаренцето ми, твоя милост... – отвърнал болникът, все още не разбрал защо му го сочи она.

– Не лъже стопанинът ми, чулът на магаренцето е... – обадила се и жената в подкрепа на мъжа си. – Снощи го прибрах от двора да не го мокри дъждът!

Тогава достойният помощник на предостойния си учител разперил съкрушително ръце срещу слисаните люде и отсякъл:

– Така-а-а, признавате си: изяли сте магарето, а само чула сте му оставили!... Е-хее, мене не можете да ме излъжете, не току-тъй съм ученик на най-прославения лечител в света!...

Едва сега домакините проумели що за лечител е влязъл в дома им.

– Прав си, твоя милост, имал съм късмет, че си дошъл да ме лекуваш ти, помощникът, а не господарят ти... Иначе, току-виж, она ме набедел, че съм излапал и къщата си, нали хей там се търкаля една счупена керемидата от нея! – залял се от смях болникът, забравил съвсем болките в гладния си стомах.

Жена му пък хванала надулия се от гордост ханджийски син за яката, отвела го до вратата и без да му каже дума, го изхвърлила с един силен ритник на двора, където го посрещнало с весел рев магаренцето им, което цяло-целеничко и живо-живеничко си хрупало там ръжена сламица...

Случката в дома на бедния човек се пръснала още същия ден из цялото село. Бъриви хора я разнесли по съседните села. И така само за три дни новата слава на измамника лечител и неговия глупав помощник нашумяла из целия край, като им затворила завинаги вратите на всички домове.

Чорбаджийска дума

На един имотен селянин заболяла тежко жената.

Това се случило през лятото, когато нивите на богатия човек

плачели за всяка работна ръка, затуй чорбаджията се изплашил здравата. Излязъл на улицата. Започнал да скубе косите си и да нарежда:

– Хора, пропадна ми берекетецът!... Житцето ми така ще си окапе неприбрано по нивите без грижите на работната ми стопанка! Ще позлатя този, който вдигне жена ми на крака; коня си ще продам и парите ще му харижа!...

В туй време през селото минал един белобрад старец. Той чул воплите на отчаяния чорбаджия и се спрял при него:

– Ще удържиш ли думата си, човече, ако помогна на жена ти да оздравее? – запитал старецът.

Както бил на тясно, оня тутакси отвърнал:

– Ти само излекувай стопанката ми, а за другото не питай – халал да ти е кончето ми, ведно с всичките му такъми!

Старецът отишъл при болната. Побавил се около нея колкото се побавил, правил що правил, след три дни тя наистина се изправила на крака – станала от здрава по-здрава.

– Коня ти за себе си не ща! – рекъл на прощаване старецът, когато чорбаджията го повел със свито сърце към конюшната. – Но думата си е дума: обещал си за здравето на жена си кон, кон ще дадеш сега. Затуй продай добичето и парите от него раздай на сиромасите в селото!

Като казал това, старецът начаса се изгубил по своя незнаен път...

В първите дни след заминаването на белобрадия старец чорбаджията наистина мислел да изпълни обещанието си. Но като минало седмица време, току му досвидяло за коня, па махнал с ръка:

– Обещание къща не разваля!... Да не съм луд да подарявам коня си на сиромасите!

И нито продал коня, нито пък дал нещо друго в замяна на сиромасите от селото...

Ала минало-неминало месец от тази случка и жената на чорбаджията пак паднала на легло, сега по-тежко болна отпреди. Богатият човек за втори път това лято се видял в чудо!... И като не знаел какво друго да стори, той пак излязъл пред портите на дома си и пак започнал да обещава мило за драго на оногова, който би му помогнал.

Случило се така, че белобрадият старец точно тоя ден минал пак през селото... И както първия път – правил що правил – излекувал още веднъж жената на чорбаджията.

– Па и сега да не се отметнеш от думата си, че ще сполети нова болест и тебе, и жена ти... А повече не чакай да ме видиш! – сбогувал се старецът с чорбаджията за втори път и тутакси отново се изгубил по

своя незнаен път.

– Не се безпокой, дядо – подвикнал богатият човек след него. – Сега вече ще видиш, че чорбаджийската дума не се хвърля току тъй на вятъра!

И още на другия ден той показал колко тежи чорбаджийската дума...

Станал в тъмно и рано-рано извел жребца си от конюшната. Сетне напъхал в дисагите дръгливия пес, който в туй време се разхождал безгрижно по двора. И с тая чудновата стока чорбаджията запитал към близкия град, дето всяка неделя ставал голям пазар на коне.

Жребецът бил породист. Ловял изведнъж очите на хората с хубостта си. Затуй, веднага щом стопанинът му го отвел на пазара, тозчас около него се струпала цяла сюртия купувачи. Един през друг те започнали да разпитват стопанина колко струва кончето му.

– Нито стотинка по-долу, нито стотинка по-горе от един грош! – отговарял за обща изненада на всички чорбаджията.

Хората се стъписали.

– Тоя човек май е полудял!... – спогледали се те. – Къде се е чуло и видяло такова жребче, тънкокрако като кошута и загладено като мрянка, да се продава за един грош!...

В същото време двадесетина ръце с по един грош на дланите се протегнали в надпревара към необикновения продавач, жадни първи да грабнат, кажи-речи, без пари коня.

Но чорбаджията отблъснал хитро всички:

– Чакайте, хора... Коня наистина продавам за грош, ведно с такъмите му, но той върви с хей това куче!

И хитрият човек току изтърсил из дисагите си пред очите на слисаните купувачи дръгливия пес. Сетне добавил:

– А цената на кучето е нито грош по-долу, нито грош по-горе от сто жълтици!...

При тия думи повечето от купувачите начаса се изпарили. Но тъй като конят все пак струвал толкова, колкото чорбаджията поискал за кучето, намерил се един, който му наброил сто жълтици и един грош – стоте жълтици за кучето и единият грош за жребца с такъмите му.

Тогава чорбаджията прибрал стоте жълтици за кучето в джоба си, а гроша – цената на коня – още същия ден предал на попа в селото, за да го даде на сиромасите. И така удържал открай докрай думата си, която дал на белобрадия старец за добрината, дето оня му сторил...

Как кокошарци си създали герой

Една лятна утрин от Кокошарево – хей онуй селце, дето е клекнало като кокошка на полог сред букака на планината – за близкия градец тръгнал керван от дванадесет натоварени с дърва гласовити магарета, водени от дванадесет отбор момци. В града момците до обед продали дървата, почерпили се в един хан със спечелените пари, па яхнали магаретата и с песни и закачки поели весели и щастливи за село. Яздили колкото яздили, напред пътя на един от тях текнало да преброи дружината. Броил, броил, всякога забравял да преброи себе си и магарето, което яздел, та все прочитал в кервана само единадесет момци, яхнали единадесет магарета...

– Стойте, братя, че голяма беда ни е сполетяла! – викнал накрая той с все гърло.

– Какво е станало? – стъписали се момците.

– Тази сутрин излязохме от село дванадесет мъже с дванадесет магарета, а сега се връщаме по домовете си единадесет ездачи, яхнали единадесет магарета... Някой от нас е загинал, братя, заедно с магарето си по пътя! – простенал същият момък.

– Не думай, бре, това не може да бъде! – запънали се другарите му.

– Ако не вярвате мене, проверете сами... И както били яхнали магаретата, момците започнали да се броят. Броили колкото броили, всеки пропускал да преброи себе си и своето магаре, затуй накрая всички навели съкрушено глави и всички въздъхнали жално-милно в един глас:

– Прав си, братко, май че най-добрият, най-достойният между нас е станал жертва на вълка единак, който отколе броди из нашите гори!...

Сетне момците сритали магаретата и закретали опечалено към Кокошарево. Яздели, час по час въздишали тежко-тежко, подсмърчали жално и един през друг се надпреварвали да говорят за изчезналия другар.

– Ако си бяхме отваряли добре очите, сега най-храбрият момък от селото ни нямаше да лежи мъртъв на пътя, повален и разкъсан от вълка... – не могъл да се успокои оня, дето пръв открил, че един от дружината им не е между тях.

– И то какъв вълк, майко мила! – подел веднага след него друг момък. – Очите му налети с кръв, устата му зее като пеш, а зъбите му големи, голееми като тесли!

Още не довършил той, обадил се трети момък:

– Само храбрец като нашия другар може да излезе срещу такова чудовище самичък...

– И то с голи ръце! – допълнил четвъртият.

– Малко го познаваш ти него, брайно! – сопнал му се петият момък.
– Без да му мигне окото, той бе готов да се бие сам с голи ръце дори с цяла глутница такива вълци!...

– Затуй изглежда не ни се е обадил, когато са го нападнали деветте настървени зверове – надявал се е, че и без нас ще се справи с тях! – чукнал се по челото шестият момък.

Без да се усети, седмият магаретар прибавил към глутницата още една дузина вълци. Осмият тутакси след него закръглил броят на вълците на тридесет. Деветият набързо повалил половината от тях. А десетия и единадесетият момък оставили на полесражението от стоте вълка, които нападнали изчезналия момък, един-единствен вълк: „голям колкото магаре, зъл като стършел“.

– И всички деветдесет и девет убити вълка, братя, нашият загинал храбрец погубил с една ръка, защото с другата през цялото време на боя държал юлара на магарето си... – пояснил накрая като очевидец дванадесетият момък от гълчаливата магаретарска дружина.

Така след всяка дума момците от славната дружина се опиянявали един други все повече и повече от подвига на своя загинал другар, та достигнали Кокошарево с горди от безумната му храброст сърца. Но току преди да влязат в селото, някой от момците изведнъж се досетил, че загиналият герой е едничка опора на старите си родители. Това изпълнило сърцата на всички отново с жал и магаретарската дружина нахълтала в мирното селце с гръмогласни проклетия към кръвожадните вълци, погубили другаря им, и със сърцераздирателни вопли за горката участ на старите му родители, останали без единствения си син...

Сепнати от проклетията и воплите, които всеки миг проехтявали все по-гръмогласно и по-сърцераздирателно над селото, жителите на Кокошарево излетели като подплашени котки от домовете си. Огледали се, зърнали отдалече разбълнуваната дружина и хукнали със свити сърца да пресрещнат момците.

– Какво се е случило? Каква беда ви е споходила, та сте се разрева-ли като пеленачета!... – започнали да разпитват посрещачите, веднага щом приближили дружината.

– Нещастие! Голямо нещастие сполетя цялото село, народе! – ре-вали в отговор още по-гръмко и по-безутешно младите хора, докато слизали кой от кой по-съкрушен от магаретата си. – Тръгнахме за града

дванадесет момци с дванадесет магарета, а погледнете сега – връщаме се единадесет... Дванадесетият – най-добрият, най-храбрият момък от селото ни! – загина по пътя, след като сам с една ръка погуби деветдесет и девет вълка от стоте, които го нападаха!

Удивени от необикновената вест, възхитени от чувовния подвиг на своя млад съселанин, посрещачите останали няколко мига мълчаливи. Сетне се спогледали с грейнали от възторг очи, па като разтворили уста, започнали на свой ред с пълен глас да прославят и оплакват героя, непожалил живота си, за да покрие с вечна слава селцето им.

Врявата продължила дълго, дълго...

В туй време между магаретата, които единствени в селото стояли безучастни към радостната врява, се завъртяло едно момиченце. Мъничко, с големи любопитни очи, то взело да брои магаретата. Броило, броило – преброило край раз-плаканите батковци ни повече ни по-малко от дванадесет мълчаливи дългоухи марковци.

– Мамо! – дръпнало тозчас момиченцето полата на майка си. – Тука има дванадесет магарета...

– Млък! – срязала го майката. – Такъв нечуван герой от селото ни е загинал, за да ни прослави по целия свят, а ти си наумила да ме занимаваш с някакви си нищо и никакви магарета!

– Но, мамичко... – не мирясало момиченцето – щом тука са дванадесет магарета, значи трябва да има и дванадесет батковци, дошли с тях!

Тези думи достигнали до ушите на майката. И като се отдръпнала от ликуващата тълпа, тя взела да брои като дъщеря си магаретата. Броила, броила – изброила също дванадесет магарета, клюмнали дълги уши край опечалените момци.

– Какво е това чудо, хора! – викнала сетне майката към гълчаливия народ. – С нашите юначни момчета са се върнали дванадесет магарета, дали и стопаните им не са толкова?

Хората отново се смълчали, накрая се спогледали:

„Май че такава ще излезе работата: нали всички магаретари влязоха в селото, всеки яхнал магарето си!“

След малко пред омърлушените кокошарци застанал сам кметът на селото и започнал да брои с кметките си очи първо магаретата: „Едно магаре, две магарета, три магарета...“ – преброил и той като майката и дъщеричката й също дванадесет магарета. След туй обърнал удивения си поглед към техните смълчани стопани, па взел да брои и тях: „Един магаретар, двама магаретари, трима магаретари...“ – преброил нито

повече, нито по-малко, а точно дванадесет момци с клюмнали носове.

– Даааа... край дванадесетте магарета има дванадесет магаретари: това и децата могат да видят! – отдъхнал си накрая кметът. Сетне почесал мъдрата си кметска глава и отсякъл важно: – Туй нещо значи, народе, че нашият храбрец е победил и последния вълк, па се е върнал здрав и жив при нас!...

Кокошарци посрещнали думите му с нов залп от радостна врява.

– Ураааа! – викали до прегракване младите заедно с цялата славна магаретарска дружина. – Храбрият ни другар е отново при нас!

– Милият, победил е всичките двеста вълци, които са го нападнали, и побързал да си дойде по-скоро пак в село, за да зарадва старите си родители! – подсмърчали умилените жени.

– И сега светът ще разбере какви мъже ражда нашето село!... – сучели свирепо дългите си мустаци бащите на момците. – Шега работа ли е това, народе, да избиеш до крак с една ръка триста звяра и да се върнеш отново в село жив и здрав, цял-целеничък!...

На другия ден щастливото село дигнало в чест на героя нечуван и невиждан празник с богата гошавка, която продължила три дни и три нощи. Сетне от поколение на поколение старите кокошарци предавали на младите кокошарци дивния разказ за юначния момък от селото им, който погубил с една ръка хиляда вълци и пак се върнал жив и здрав в Кокошарево, за да прослави навеки името му по цял свят...

Враната и нейните пилета

Преди много, много години на един лъв, който в онуй далечно време бил всепризнат повелител на всички животни и птици по земята, се родил син. Когато лъвчето станало на девет дни, лъвицата майка отишла при лъва и му казала:

– Съпруже мой и татко на най-милото, най-умното, най-красивото лъвче във вселената, няма да има по-щастлива майка от мене, ако подариш на нашия син един златен кафез с най-сладкопойните, най-сладкогласите птичета на света... Кафеза с птичетата ще сложим над леглото му, та те всеки ден да приспиват и будят сина ни с песните си. Така нашето свидно чедо ще расте ден след ден сред музика и песни, както добава на един истински благороден принц!...

Щом чул желанието на височайшата си съпруга за височайшия им син, лъвът тутакси се прозинал с гръмовен рев, което на лъвския

дворцов език значело:

„Волята ти за нас е закон, госпожо!“

Сетне ударил с могъщата си опашка три пъти по златния гонг зад златния му трон, което пък било знак за прислужниците, че трябва начаса да се явят при него, за да чуят царската му повеля.

– Излезте веднага с един златен кафез пред нашия дворец и кажете на първата птица, която зърнат там очите ви, че ние сме ѝ заповядали да обиколи ако ще и цялата земя, но след три дни и три нощи да ни донесе в кафеза за възлюбения ни син половин дузина от най-сладкопойните, най-сладкогласите птичета на света!... Не стори ли това в речения от нас срок, на четвъртия ден нашия палач ще свари от нея супа, до която няма да се докоснат нито нашите божествени уста, нито устата на височайшата ни съпруга, а всичко ще бъде дадено за храна на свинете ни! – изревал лъвът над прислужниците си, когато те застанали със смирено наведени глави в подножието на трона му. – Хайде, марррррр!

Първата птица, която прислужниците зърнали навън, била една черна като въглен врана, кацнала да си отпочине на фенера току пред двореца.

– Хей, рошава врано, слезни веднага при нас, има царска заповед за тебе! – викнали в един глас прислужниците към крилатата поданничка на всемогъщия лъв, зарадвани до немай къде, че толкова скоро са намерили това, което им поръчал господарят.

И нали я викали по царска повеля, враната мигом слязла при тях. Сетне – като чула поръката на лъва и като разбрала каква участ я чака, ако не изпълни заповедта му – грабнала златния кафез и размахала чевръсто криле. Полетяла към гори и пущинаци, към планини и полета да търси навред по широкия свят най-сладкопойните птичета за сина на своя повелител...

Враната се спряла най-напред на една горска поляна. Там, пръснати като житни зрънца по клоните на един разцъфнал глогов храст, опиянени от слънчевата пролетна утрин, писукали до прегракване ято сиви врабчета – неспокойни, гълчаливи.

– Чакай да послушам песните на тези грозници, да не би пък случайно те да са най-сладко-гласите... – рекла си враната и кацнала на едно дърво, което вишело клоните си току над храста с врабците.

Но още щом чула тяхното неспирно „джив-джив“ и пискливо „чик-чик“, тя цяла настръхнала от възмущение, дигнала се от дървото, размахала яростно криле и побързала да се махне по-далече от глоговия храст с пискливите врабци, като дълго-дълго мърморела сърдито:

– Не, това не са никакви певци, а позор за благородния ни птичи род!... Да бягам по-далече, колкото се може по-далече от тези креслювци, че ще повредят музикалния ми слух с тяхното ужасно „джив-джив“ и „чик-чик“. А какво ще правя без нежния си слух; нали заради него лъвът избра мене да намеря за синчето му най-сладкопойните птичета на света!...

Сърдитата врана спряла повторно чак в един шумак, където два косяка унесено си подсвирква-ли. Игривите звуци звънели в шумака, сякаш се изливали от невидими сребърни флейти. Ту се извисявали нагоре като моминска песен на седянка, ту притихвали като сподавен шепот на луди-млади, ту изведнъж започвали да бълбукат ситно-ситно в притихвалия лес като ромон на раз-пенен бистроструен ручей.

Всички останали живинки мълчали, прехласнати в щастливото надпяване на младите косове. Единствена враната се наежила сърдито, разтворила тъмния си клон и изгракала недоволно:

– Хлапаци!... Надули без всякакъв срам гърлата си и викат ли, викат, сякаш се намират на селски мегдан. Хич и нехаят, че при тях съм дошла аз, удостоената лично от божествения ни господар пратеничка да намеря за сина му най-сладкогласите певци... Ох, и тука не ми провървя късметът, и тука не случих!

И враната отново разперила криле, отново литнала по широкия свят да търси на друго място най-сладкопойните птичета за лъвския син. Летяла и се спирала навсяде, дето чуела птиче чуруликане, но нито един крилат певец в леса не можал да я възхити. Затуй, когато вече превалияло първото денонощие от тридневния срок, който ѝ дал лъвът, тя решила да напусне гората и да опита щастието си в полето... И на втория ден заранта осъмнала върху клоните на една стара круша сред голяма нива, засята с пшеница.

Било ведро пролетно утро.

На дълж и на шир край крушата, полюшвано от утринния ветрец, се вълнувало зеленото море на изкласилата нива. А високо над него, сред синята коприна на модротото пролетно небе, трептяло засмяното слънце.

Изведнъж в пшеницата изпърпорила ранобудна чучулига. Птичето прозвъняло като стрела край враната и се устремило право нагоре – към небесната синевина, към топлото дневно светило. Сетне се крепнало като заковано в златната мрежа на слънчевите лъчи и от висинето над полето се сипнали възторжените звуци, с които чучулигата поздравявала всяка утрин изгрева на слънцето.

Те зазвънели в небесния простор, сякаш там горе невидима ръка

раздвижила безброй сладко-гласи камбанки. Сетне се втурнали в луда надпревара към зеленото ширине, като че ли над житата се ливнал златен дъжд. И цялото поле начаса притихнало, заслушано в сладката песен на чучулигата. Дори утринният ветрец се спотаил сред изкласилата нива.

Но враната – ах, нашата строга врана, нашата безкрайно строга критичка на птичите песни, не харесала и този възторжен химн на сладкопойнината към животворното слънце!

– Не, и туй не е песен за двореца!... – изгракала тя недоволно и макар да била капнала от умора, дигнала се от крушата и полетяла отново да търси по-достойни певци за първородния син на лъва.

Летяла ту над високо изкласили ниви, ту над ширни тучни ливади с цъфнали треви, ту над просторни китни гори, ту над бодливи шубраци. И както преди, щом чуела нейде птиче чирикание, начаса се спирала да го послуша с надежда, че най-сетне там ще открие истинските сладкопойници. Ала все не могла и не могла да) одобри нито една песен, все не могла да хареса нито един крилат певец.

На едно място чула да се надпяват до премала ято сладкогласи скорци – отминала ги със сърдит грак.

На друго място се спряла да послуша две пъстропери кадънки – избягала и от тях с недоволно мърморене.

На трето място заварила дружина шиглечи, които чупели кръшни гласове в сладкозвучен хор – враната не харесала и тяхната песен.

Не я възхитила и дивната песен, която изливал над гнездото си по заник слънце в една люлякова горичка щастлив славей.

Така – като летяла неуморно от едно място на друго място, от едно птиче сборище до друго птиче сборище – враната не усетила кога отлетял като че ли с нейните криле и вторият ден от определения й срок, без да намери нейде достойни певци за лъвското синче.

На другия, третия ден, се случило същото. И когато вече догаряло заревото на този последен ден от срока, който й дал лъва, за да изпълни тежката си задача, враната въздъхнала примирено:

– Ох, разбира се, че няма да ме отmine сатъра на палача!... Но по-добре да загина, отколкото да погубя сама славата си на музикална птица, като отведа в двореца на нашия повели-тел креслювци, вместо истински певци!

Веднага след туй тя размахала криле към своето гнездо, за да се прости с рожбите си, преди да отиде на смърт... Като усетили отдалече познатия нежен полъх от крилете на майка си, която не били виждали

толкова дълго време, вран-четата тутакси се разписукали:

– Мама си иде!... Нашата мила мамичка се завръща – вече няма да гладуваме, няма да се плашим от страшния бухал!

Този радостен грак отекнал в сърцето на враната тъй сладко, звъннал в ушите ѝ тъй мелодично, че тя занемяла от щастие, окаменяла като омагьосана от умиление.

– Майко мила, каква стара глупачка съм била!... – викнала накрая тя така гръмко, че чак дърветата наоколо потреперали. – Три дни обикалях като луда по гори и полета, по шубраци и усои; три дни слушах какви ли не креслювци с надежда да открия най-сладкопойните птичета за синчето на нашия повелител, а те били в моето гнездо!

След туй щастливата майка се втурнала бурно при гълчавите си рожби и дълго ги прегръщала, милвала. Сетне ги натикала чевръсто до едно в златната клетка, която ѝ дали при тръгването прислужниците на лъва, па полетяла гордо-гордо право към двореца, за да ги поднесе в дар на малкия принц...

Като поставила кафеза със своите вранчета над леглото на заспало-то лъвче, макар да била много уморена, враната не се прибрала в гнездото да си отпочине, а кацнала на едно дърво, опряло клоните си току до прозореца на спалнята, където лъвчето похърквало блажено. И загледала с умилени очи към рожбите си, тя се унесла в сладки мечти:

„Ще съмне, първите лъчи на слънцето ще погаят клетката с рожбите ми и те начаса ще надуют сладкогласите си гърла. Целият дворец ще екне от дивната им песен... Ще се събуди лъвът, ще се събуди лъвица-тата, па дълго-дълго ще се чудят откъде се е взела тази нежна музика в двореца им. Накрая двамата ще хукнат като омагьосани към покоите на синчето им, откъдето иде песента... «Ах, милата врана, лишила се е от децата си, за да направи щастлив сина ни! – ще викне удивената лъвица, когато познае рожбите ми. – Награди я щедро, съпруже мой, че по-сладкопойни птичета не съм чувала нийде по света!» Лъвът ще изпрати прислужниците си да ме повикат и когато застана смирено при него, ще ме попита: «Кажки каква награда искаш за щедрия дар, който донесе на нашия син; каквото пожелаеш, това ще получиш!» Всяка глупава птица на мое място ще поиска от повелителя ни да я провъзгласи за първа между пойните птици. Но аз ще бъда по-скромна и ще си пожелаая само да ме назначи за придворна дама, за да се грижа за музикалното възпитание на принца и да бъда по-близо до рожбите си, които ще станат царски певци!»

Ала едно мечтала враната през нощта, друго ѝ донесло утрото!...

Когато съмнало и първите слънчеви лъчи затрептели като зайчета по прозорците на покоите, в които спяло безгрижно лъвчето, дворецът наистина екнал. Но залите му не се огласили от нежна птича песен, а се разтърсили от оглушителния грак на пробудените вранчета и отчаяния рев на изплашеното лъвче.

– Оле-лееее, мамо, спаси ме, шест страшни чудовища искат да ме лапнат!... Оле-лееее!... Помооооооц! – ревяло до посиняване лъвчето, като гледало големите човки, зинали страшно над главата му.

Миг след туй треснали тревожно врати, затропали забързани стъпки. Сетне и вранешкият грак, и ревят на лъвчето потънали в гороломния рев на разярения лъв:

– Кой нещастник е решил да се прости без време с живота си, та е домъкнал тука тези крилати чудовища да плашат височайшата ни рожба!...

Тутакси се обадили цяла дузина услужливи гласове:

– Враната ги донесе снощи, господарю!... Сега тя чака навън, хей на онуй дърво пред двореца!

– Така ли, значи останала е да се порадва на делото си! – ревнол още по-страшно лъвът. – Карррауууул, доведете ми веднага тази нещастница да я предам още сега на заколение!

И преди враната да се окопоти, царските стражи я смъкнали от дървото и начаса я отвели при повелителя на всички животни и птици.

– Ти ли, глупачке, донесе тези плашила тука да разплакват чедото ни? – викнал грозно лъвът над главата ѝ.

– Аз, господарю!... Ваша повеля изпълних – нали искахте да донеса на божествения ви син най-сладкопойните, най-сладкогласите птичета на света! – отвърнала гордо враната. – Ето ги!

– Какви най-сладкопойни, най-сладкогласи птичета бълнуваш, нещастнице, не ги ли чуваш как страшно грачат?! – ревнол още по-грозно лъвът. – Палачат, само палачът ще ти даде да разбереш...

Но враната все едно, че не чула нищо от лютата закана. Загледана като омагьосана към своите пилета, тя на един дъх разказала как три дни напразно търсела навред по света истински певци за лъвчето, докато накрая ги намерила в своето гнездо. Лъвицата през цялото време я слушала с умилени очи и като разбрала, че думите на враната не достигнали до сърцето на лъва, горещо му се помолила:

– Съпруже мой и татко на най-милото, най-умното, най-красивото, най-смелото лъвче на света, прости на нещастната майка – трябва да видиш рожбите ѝ с нейните очи и да ги чуеш с нейните уши, за да я

разбереш!...

Щом чул молбата на височайшата си съпруга, лъвът начаса дигнал глава и целият дворец потреперал от гороломния му рев. А ние вече знаем, че на дворцовия лъвски език това значело:

– Волята ти за нас е закон, госпожо!... Така мъдрите думи, излезли от сърцето на едната майка, спасили другата майка. И враната напуснала недокоснатата двореца на лъва, заедно с шестте си гласовити рожби – всички здрави-здравенички, всички цели-целенички...

Хитрият кожухар

Живели някога двама съседи. Единият бил богат, алчен чифликчия, а другият – беден работлив кожухар.

Веднъж чифликчията метнал през рамо обработена овча кожа и се запътил с нея към бедния си съсед – кожухаря.

– Майсторе – казал му той, като разгънал важно върху кожухарската маса овчата кожа, – искам да ми направиш от тая кожа топло кожухче. Нека да е без ръкави, ала да бъде такова кожухче, каквото никоой на света досега не е носил... Тъй де, пари ще ти броя за работата, не е шега!

– Бива, съседе – отвърнал кожухарят, – ще ти направя такова кожухче, че да бъде за чудо и приказ – през девет планини и през девет реки да се говори за неговата хубост!

– И още нещо: ще работиш така, та от кожата нито косъм да не се похаби!... Тъй де, пари струва!

– Добре, съседе! Докато майсторя кожухчето, очите ми ще играят на четири, а ръцете ми ще пипат така, като че ли златар гривна за царската дъщеря прави!

– Тъй де, пари ще получиш за това, не е шега! – казал накрая чифликчията и си тръгнал.

Но преди да прекрачи прага, хрумнало му нещо и се върнал от вратата:

– Чувай, майсторе – казал, – май кожата е доста голяма, не може ли от нея да ми направиш вместо едно две кожухчета?... Кожа е това, хей, кожа от цяла овца – пари струва!

– Бива, съседе. Щом искаш две кожухчета, ще ти направя две кожухчета... – отвърнал кожухарят и се усмихнал хитро под мустак на чорбаджийската ненаситност.

Очите на чифликчията светнали. Огледал още веднъж кожата, попибал я отсам, подръпнал я оттам, па побързал да каже:

– Както я гледам тази кожа, струва ми се, че от нея ще излязат и три кожухчета, а?

– Защо не, съседе, може и три...

– А по очите ти познавам, че и за калпак ще остане, нали?

– Че и калпак да ти направя, съседе, защо не!

При тия думи чифликчията едва що не изкрещял от радост. Сетне потъркал доволно ръце, па побързал да си върви, докато кожухарят не се е опомнил и отметнал от думата си.

Из пътя той вървял усмихнат и все си бърборел:

– Хубаво подведох този глупак – от една овча кожа три кожухчета да ми направя, на туй отгоре и... калпак! Хи-хи... хубаво го наредих! Така-а-а, така-а-а... – ум царува, ум робува, ум патки пасе!... Хи-хи!

Минало време.

Когато решил, че поръчката му вероятно вече е готова, чифликчията се запътил към кожухаря и още отдалече се провикнал весело:

– Ей, съседе, готови ли са моите кожухчета?

– Готови са, готови са – току-що ги завърших, съседе! – подал глава от работилницата си кожухарят.

– И калпакът ли?

– И калпакът, и калпакът... Чифликчията изтичал радостно до работната маса на кожухаря. Ала като видял трите кожухчета и калпака до тях, само дете не припаднал от изненада. Сетне смръщил вежди и ревнол с цяло гърло:

– Какво си направил ти, бре нещастнико?!...

– А че, каквото виждаш: три кожухчета и един калпак... – отвърнал кротко майсторът. – Нали така ми поръча?

– Но погледни ги колко са малки, глупако!... За ръкавици на ръцете ми няма да стигнат, та камо ли да се облека в тях! А и калпака сякаш за коте си го правил.

– Е, съседе, не се гневи... – разперил ръце кожухарят срещу посиления от ярост чорбаджия. – Три кожухчета и един калпак ми поръча да ти направя, това ти и измайсторих – какво повече искаш! Колкото за големината, и дума не е ставало... Аз мислех, че си поне толкова умен, за да знаеш какво може да стане от една овча кожа – нали от нея със зор става само едно кожухче!... Овцата, съседе, не е като ратая ти – по три кожи на годината от него да смъкваш! Така ли е?

На тия прави думи чифликчията не можал нищо да отвърне. Само

За Голчо от Голтупан и други весели приказки

свил юмруци, изпъшкал тежко, па побягнал с рев навън...

КРАЙ

© 1974 Георги Русафов

Сканиране, разпознаване и редакция: unicode, 2007

Публикация:

Георги Русафов

ЗА ГОЛЧО ОТ ГОЛТУПАН И ДРУГИ ВЕСЕЛИ ПРИКАЗКИ

Библиотека „Ян Бибиян“

Редактор Методи Бежански

Художник Георги Недялков

Художествен редактор Тодор Варджиев

Технически редактор Георги Кожухаров

Коректор Елеонора Христова

Българска. Първо издание. ЛГ V. Дадена за печат на 12.IX 1973 година. Подписана за печатна 30.XI.1973 година. Излязла от печат на 4.1.1974 година. Поръчка №1. Формат 1/32/84/108. Тираж 30.000 Издателски коли 8,74. Печатни коли 11,50. Цена на книжното тяло 0,48 лева.

Цена 0,71 лева

„Народна младеж“ – издателство на ЦК на ДКМС

ДПК „Димитър Благоев“ – София, 1974

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3539>]